

కథలు

ఉపాఖ్యానము

ఉదయన్ చరితము

సదాశివ సమారంభం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు కౌశిక మహర్షి

గురు నారద మహర్షి

గురు వాల్మీకి మహర్షి

గురు శిక్షపతి

శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాలాచారి

గురు గోరక్ష మహర్షి

గురు ఆదిశంకరాచార్య

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

గురు పీఠప్రహ్లాద స్వామి

యోగి వేమన

అస్మదాచార్య పర్యంతం

గురు శ్రీనివాస స్వామి

గురు లాహిరి మహాశయి

గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి

గురు వివేకానంద

గురు హాయి బాలా

గురు ఆరబింద్

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు భక్తవేదాంత ప్రభుపాద

గురు మళయాళస్వామి

గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రశేఖర పరమహార్య

వందే గురుపరంపరాం...

నన్ను “నేను” తెలుసుకోవటానికి

నన్ను “నేను” మార్పుకోవటానికి

“నేను” గా ఉండటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంథాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంథాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంథాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకే దాదాపు 5000 పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా <http://www.new.dli.ernet.in>), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(<https://archive.org>), గూగుల్ వెబ్ సైట్(<https://www.google.co.in>), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(<http://www.microsoft.com>) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంథాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటి, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంథాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంథాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

- 1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: <http://www.new.dli.ernet.in> లేక <http://www.dli.ernet.in>
- 2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: <http://www.sairealattitudemanagement.org>
- 3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: <https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement>
- 4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: <https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: <https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement>

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంధ వీడియోలు: <https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంథపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 2020120002130

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్థం ఉచితంగా eBook రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంథముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

SaiRealAttitudeManagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

* సర్వం శ్రీ సాయినాథ పాద సమర్పణమస్తు *

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

<http://www.new.dli.ernet.in>

Digital Library of India: Inc. X

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with
CMU, IIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home Vision Mission Goals Benefits Content Selection Current Status People Funding Copyright Policy FAQ RFP

Books Journals
Newspapers
Palm-Leaves (Manuscripts)

Title:

Author:

Year: to

Subject:

Language:

Scanning Centre:

[Presentations and Report](#)
[Statistics Report](#)
[Status Report](#)
[Feedback](#) | [Suggestions](#) |
[Problems](#) | [Missing links or Books](#)

Click [here](#) for PDF collection
DLI MIRROR at IUCAA Data Center PUNE

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

[Click Here to know More about DLI](#) ^{New!}

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
<ul style="list-style-type: none"> Rashtrapati Bhavan CMU-Books Sanskrit TTD Tirupathi Kerala Sahitya Akademi	<ul style="list-style-type: none"> INSA	<ul style="list-style-type: none"> Times of India Indian Express The Hindu Deccan Herald Eenadu Vaartha	<ul style="list-style-type: none"> Tamil Heritage Foundation AnnaUniversity ^{New!}

Title Beginning with.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Author's Last Name

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Year

1850-1900	1901-1910	1911-1920	1921-1930	1931-1940	1941-1950	1951-
-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-------

Subject

Astrophysics	Biology	Chemistry	Education	Law	Mathematics	Mythology	Religion	For more subjects...
--------------	---------	-----------	-----------	-----	-------------	-----------	----------	----------------------

Language

Sanskrit	English	Bengali	Hindi	Kannada	Marathi	Tamil	Telugu	Urdu
----------	---------	---------	-------	---------	---------	-------	--------	------

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

“దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్ఠమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం” అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజూ పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్చాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నీ కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన ‘ఇచ్చ’ (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. “నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది” అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

ఉ ద య న చ రి త ము ౨౩

శ్రీ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి ప్రణీత

కథాసరిత్సాగరమునుండి సంకృతము.

౧౨౯.

ద్వితీయము ద్రణము.

శ్రీకృష్ణ దేవాయాంధ్ర బాసానిలయము
సుత్తానెబజార్, హైదరాబాద్. 1.

వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి లండ్ బ్రదర్స్.

4. మల్లి కేశ్వరగుడిసందు, లింగిసెట్టిపేథి,
మత్తాలపేట, మదరాసు.

1949.

THE ANDHRA BOOK DEPOT
Sole Agent, Hyderabad.

2/

విజ్ఞప్తి

ఆంధ్రవాఙ్మయమందలి యత్యుత్తమ వచన గ్రంథమైన
సరిత్సాగరమునుండి విద్యాద్ధులకొరకు సర్వజనీనమైన
యన కథనుమాత్రము గ్రహించి ఈ పుస్తకమును ప్రక
మచున్నారము. ఇయ్యది నానాఖ్యానమనోహరము. శైలి
లసులభము. ఇందలి సమాసములు నాతి దీర్ఘములు. ప్రాచీన
ల సాంప్రదాయానుసారములైన వర్ణనలు ఇందు మనోహ
రములు. మూలగ్రంథమునందలి స్వారస్యముచేతను తెనుగు
కారంపు మాధుర్యముచేతను ఈ కబ్బము విద్యాద్ధుల
కమును బండిగొనునని తలంచుచున్నారము.

ప్రకాశకులు.

విషయసూచిక.

రణము.	పుట.
ఉదయన జననము ...	1
శతానీకుని కథ ...	„
శతానీకుడు దేవేంద్రునికి తోడ్పడుట ...	2
శతానీకుని కథ ...	3
సహస్రానీకుడు మృగావతిని పెండ్లియగుట ...	4
గర్భిణిని మృగావతిని పక్షి తన్నుకొనిపోవుట ...	5
మృగావతి జమదగ్ని యాత్రమమున నుండుట ...	7
మృగావతి కుమారునకు ఉదయనుడని పేరుపెట్టుట ...	8
ఉదయనుడు వసునేమి యను నాగుని రక్షించుట ...	„
సహస్రానీకుడు మృగావతిని కలయుట ...	11
చందమహాసేనుడు ...	13
ఉజ్జయినిరాజు చందమహాసేనుని దూత్యము ...	„
చందమహాసేనుని ప్రభావము ...	15
వాసవదత్త ...	21
యంత్రగజము ...	„
వత్సరాజు వాసవదత్తకు సంగీతము నేర్పుట ...	23
యాగంధరాయణుడు ఉజ్జయిని కేగుట ...	24
యాగంధరాయణునకు బ్రహ్మరక్షస్సు మిత్రమగుట ...	25
యాగంధరాయణ వత్సరాజుల సమావేశము ...	26
వాసవదత్తాపహరణము ...	29
వాసవదత్తా వివాహము ...	34
బాలవినష్టకుని కథ ...	37

ప్ర కరణము.

బంధుమతీ వివాహము	...
రురుడుండుభ కథ	...
౬ దిగ్విజయాలోచన	...
మహాసేనుడను రాజుకథ	...
యశ్లకుని కథ	...
పుణ్యసేనుని కథ	...
౭ వాసవదత్తామందిర దాహము	...
వాసవదత్తను పద్మావతికడం జేర్చుట	...
౮ పద్మావతీ వివాహము	...
ఉదయనుడు మరల వాసవదత్తం గలయుట	..
ఆహితసేనుని కథ	..
౯ దిగ్విజయాలోచన	..
ఉదయనుడు కౌశాంబిం బ్రవేశించుట	...
నిధిలాభము	...
౧౦ దిగ్విజయము	...
౧౧ నరవాహనదత్త జననము	...
నారదాగమనము	...
పింగళిక	...
శివునివరము	...
వాసవదత్తాగర్భచోహదము	...
మంత్రికుమారుల జననము	...
నరవాహనదత్త జననము	...

శ్రీ

ఉ ద య న చ రి త ము

౧. ఉ ద య న జ న న ము

శ తా నీ కు ని క థ.

వత్స మనిదేశ మొకటి కలదు. అది స్వర్గముయొక్క
భార్యము నణచుటకు ప్రతిద్యుద్విగా బ్రహ్మదేవునిచే భూలోక
ములో సృజియింపబడినదోయన భాసిల్లుచుండును. ధానినడుమ
భూమి యను కమలముయొక్క గద్దియయో యన లక్ష్మీవిలాస
మున కాటపట్టయి కాశాంబి యనురాజధాని కలదు. ఆపట్టణ
మందు పాండవవంశ సంభవుడును పరీక్షిత్తునకు మనుమడును
జనమేజయునకు కొడుకును అగు శతానీకుడనురాజు ఏలుచుం
డెను. ఎవని బాహుదండవిక్రమమును త్రిపురాంతకుని భుజ
స్తంభములు రుచిచూచిననో ఆయర్జునుడును అతనికుమారు
డభిమన్యుడును ఎవనికి మూలపురుషుడును ముత్తాతయు
నైరో మహానుభావుడైన యాశతానీకునికి భూమియు, వసు
మతియు, అనునిద్దఱు భార్యలున్నను వారిలో భూమిమాత్రము
అనంతరత్నములను కన్నదే గాని వసుమతి చిరకాలమువఱకు
పుత్రరత్నమును కన దాయెను.

ఒకప్పుడు వేటకై అడవిలో ఇక్కడికక్కడికి తిరుగుచున్న యారాజునకు అక్కడ తపస్సు చేయుచున్న శాండిల్యమునితో పరిచయము కలిగెను. పుత్రార్థమైన యారాజుతో కూడ ఆయన కౌశాంబికి వచ్చి పుత్రకామేష్టి చేసి మంత్రసిద్ధమైనపాయసము రాణికి త్రాగ నిచ్చెను. అంత నారాజునకు సహస్రానీకుఁడు ఉదయించెను. వానిచేత తండ్రి వినయముచే గుణముం బోలె శోభించుచుండెను. పిమ్మట ఆకుమారుని యువరాజునుగా నభిషేకించి శతానీకుఁడు తాను రాజ్యభారచింతల చేతఁగాక భోగములచేత మాత్రమే రాజయి యుండెను.

శతానీకుఁడు జేపేంద్రునికి తోడ్పడుట.

అట్లుండఁగా ఇంద్రునికి రాక్షసులతో యుద్ధము సంభవింపఁగా అతఁడు శతానీకుని తోడి తెమ్మని మాతలిని రాయబారము పంపెను. అంతట ధురంధరుఁడైనయుగంధరుఁడనుమంత్రిచేతిలో కుమారుని ఉంచి, రాజ్యమును అతనికిని సుప్రతీకుఁడనుముఖ్యసేనాపతికిని ఒప్పగించి, శతానీకుఁడు యుద్ధములో రాక్షసులను చంపువాఁడై మాతలితోఁ గూడ నింద్రునినిధికి పోయెను. అచ్చట ఇంద్రుఁడు ప్రత్యక్షముగ చూచుచుండఁగానే యవదంష్టుఁడు మొదలయిన యసురుల ననేకులను చంపి ఆయుద్ధములోనే శతానీకుఁడు మరణమొందెను. అతని దేహమును మరల మాతలి భూలోకమునకితేఁగా వానితో అతని పట్టపుదేవి సహగమనము చేసెను.

స హ స్తా నీ కు ని క థ.

అంతట రాజ్యలక్ష్మి అతని కుమారుని సహస్తానీకుని వరించెను. అంత నేమి యాశ్చర్యమో, అతడు తండ్రి సింహాసనమును ఎక్కడగానే రాజు లందఱయు తలలు వంగిపోయినవి. అప్పుడు ఇంద్రుడు శత్రుజయోత్సవము చేయుచు అందులకు తన మిత్రపుత్రుఁ డయిన సహస్తానీకుని మాతలిచేత రావించుకొనెను. అక్కడ నారాజు నందనవనములో అప్పరసలతో విహరించుచున్న దేవతలను చూచి తనకు తగిన భార్య లేక చింతాక్రాంతుఁడై యుండెను. అతని యా యభిప్రాయమును తెలిసికొని ఇంద్రుఁ డతనితో నిట్లనియె :

రాజా! చింతింపకుము, నీకోరిక సిద్ధించును. నీకై ఏర్పడినట్టిది నీకు తగినభార్య భూలోకములో పుట్టియే యున్నది. ఇదిగో నేను చెప్పెడు నీ వృత్తాంతమును వినుము. పూర్వము బ్రహ్మదేవుని చూచుటకు ఆయనసభకు పోయియుంటిని. నా తర్వాత అక్కడికి విధూముఁ డను నొకవసువు వచ్చెను. మే మచ్చట నుండఁగా అక్కడికి అలంబుష యను సప్రస వచ్చెను. దానిని ఆ వసువు చూచెను. దానిచూపులును అతని పైఁబడెను. దాని నెఱింగి బ్రహ్మదేవుఁడు నాముఖము చూచెను. నేనును ఆయన యభిప్రాయము నెఱింగి వారి నిద్దఱును అవినీతులారా! మీ నిద్దఱు మనుష్యలోకములో పుట్టి భార్యాపతులు

అగుదురుగాక అని కోపముతో శపించినాడను, ఓ సహస్రానీకా ఆవసువవే నీవు, చంద్రవంశమునకు అలంకారముగా శతానీకునికి పుత్రుడవయినాడవు. ఆయస్సరస మృగావతి యనుపేర అయోధ్యయందు కృతవర్త యనురాజునకు కూతురై పుట్టియున్నది. ఆమె నీకుభార్య కాగలదు.

ఈ యింద్రవచన మాటతముచేత అతని మనస్సులోని సంతాపము మఱియు పెల్లు రేగి జ్వలింపసాగెను. అంతట ఇంద్రుడు సమ్మానించి తనరథమునే ఎక్కించి పంపగా సహస్రానీకుడు మాతలితో కూడ నిజనగరమునకుఁ బయలువెడలెను. పోవుచుండఁగా తిలోత్తమ యను నస్సరస అతనితో ప్రీతిచే 'రాజా! నీ కొకమాట చెప్పెదను త్షణము నిలుపుము' అనెను. మృగావతి నే ధ్యానించుచు సహస్రానీకుడు ఆమాటయే వినఁబడక వెడలిపోయెను. అంత నాయస్సరస సిగ్గుపడినదై 'రాజా! ఎవతెను ధ్యానించుచు నామాటను వినకయే పోయితివో ఆ మృగావతితో నీకు పదునాలుగు సంవత్సరములు ఎడఁబాపు గలుగునుగాక' అని కోపముతో శపించెను. ఆశాపము మాతలికిమాత్ర మే వినఁబడెను. రథము నడువఁగా రాజు ప్రియోత్సుకుడై దేహముచేత కాశాంబికిని మనస్సుచేత అయోధ్యకును పోయెను.

సహస్రానీకుడు మృగావతిని పెండ్లియాడుట.

పోయి ఇంద్రునివలన మృగావతిని గుఱించి తాను విన్నవృత్తాంత మంతయు ఉత్సుకతతో యుగంధరాదిమం

త్రులకు చెప్పెను. వెంటనే కాలక్షేపము నోర్వనివాఁడై తనకు వివాహార్థమై మృగావతి నిమ్మని యడుగుటకు ఆమె తండ్రి యైన కృతవర్తయొద్దకు. అయోధ్యకు దూతలను పంపెను. కృతవర్త ఆదూత్యమును సంతోషముతో తన దేవికి చెప్పెను. ఆమెయు ఆయనతో అవశ్యముగా సహస్రానీకునికి తమపిల్లను ఈవలసిన దనియు అట్లు తనకు స్వప్నములో ఒక బ్రాహ్మణుఁడు తెలిపె ననియు చెప్పెను. అంతట సంతోషించి రాజు మృగావతియొక్క అసమానములయిన రూపలావణ్యములను నృత్తగీతాదికౌశలమును ఆదూతలకు చూపించిన వాఁడై చంద్రునియొక్క రమణీయ కళ లన్నియు ఒకటిగా మూర్తీభవించినవో యనున ట్లున్న యామృగావతిని సహస్రానీకునికి ఇచ్చెను. ఆమృగావతీ సహస్రానీకులకూటమి ఒకరి గుణములు ఒకరిచేత భాసించుటవలన ప్రజ్ఞాశ్రుతములకూటమివలె నొప్పుచుండెను.

పిమ్మట త్వరలోనే అతని మంత్రులకు కుమారులు గలిగినారు. యుగంధరునికి యూగంధరాయణుఁడును, సుప్రతీకునికి రుమణ్వుంతుఁడును, హాస్యసచివుఁ డైనవానికి వసంతకుఁడును, గలిగిరి. క్రమముగా మృగావతీదేవికూడ గర్భము దాల్చి పాండుప్రభ వెదచల్లుచున్న ముఖముతో వెలుగుచుండెను.

గర్భిణిని మృగావతిని పక్షి తన్నుకొనిపోవుట.

ఒకనాఁడు వేవిళ్లచేత ఆమె తన్ను తొప్పవాల్పక తనివి తీయక చూచుచున్న కాంతునితో తనకు నెత్తురుతో నిండిన

క్రీడావాపికలో స్నానము చేయఁ గోరికగా నున్న దని చెప్పుకొనెను. ఆమెకోరికను తీర్చువాఁడై ధామికుఁ డైన యారాజు బావిని లత్తుకరసము మొదలయిన కృత్రిమసాధనముల చేత రక్తమయముగానే అగపడునట్లు సిద్ధము చేయించెను. అందు స్నానము చేయుచు లత్తుకమయిగా నున్నయాదేవిని మాంసభ్రమచేత గరుడవంశము దైన పక్షి యొకటి తన్నుకొని పోయెను. పక్షి తన్నుకొనిపోయిన ప్రియతమను వెదకుటకోయనునట్లు సహస్రానీకుని ధైర్యము కూడ ఆక్షణమే వెడలిపోయెను. ప్రియానురక్తమయిన యతని మనస్సునుకూడ నిశ్చయముగా పక్షి హరించెను; కానియెడల నిస్సంజ్ఞుడై అతఁ డేల భూమిమీఁద పడెను? ఊణములో రాజునకు మూర్ఛ తేరఁగా ఆ వృత్తాంతమును దివ్యమహిమచేత నెఱిగినవాఁడై మాతలి ఆకాశమార్గమున వచ్చి రాజును ఓదార్చి తిలోత్తమా శాపమును దాని యంతమును చెప్పి వెడలిపోయెను. అంత నారాజు ‘ఓప్రాణేశ్వరీ! ఆపాపాత్మురాలు తిలోత్తమ కోరికలు నిండినవి’ ఇత్యాది వచనముల విలపించుచుండెను. శాప వృత్తాంతము తెలిసినందునను మంత్రులు ఓదార్చుటచేతను కొంచెము ధైర్యము తెచ్చుకొని మరల సమాగమము కలుగునుగదా యను నాశచేత ఎట్టకేలకు ప్రాణములు నిలుపుకొని యుండెను.

ఆపక్షింద్రుఁడు ఆమెను ఊణములో కొనిపోయి బ్రదికి యున్న దని తెలిసికొని దైవయోగమున ఉదయపర్వతములో

మృగావతి జమదగ్ని యాశ్రమమున నుండుట. 7

ఎడిచిపెట్టి పోగానే ఆమె శోకభయములచే కలంగుచు
తాను దిక్కులేక నరులకు గమ్యముగాని యొక కొండచటయ
యం దుండుటను తెలిసికొనెను. ఏకాకియు ఏకవస్త్రయునై
విలపించుచున్న మృగావతిని ఒక గొప్ప కొండచిలువ ఆహా
రాధము దిగమ్రొంగ వచ్చెను. ఆమెకు ముందు విశేష
శుభము రానున్నది గాన ఆసమయములో ఒకదివ్యపురుషుడు
వచ్చి ఆయజగరమును చంపి అగపడియు అగపడకయే అంత
ర్ధానము పొందెను. అంత నామె ఏవిధమున నైనను ప్రాణ
త్యాగము చేయఁగోరినదై ఒక యడవియేనుఁగునుచూచి దాని
కాళ్ల ముందటపడెను. అదియు దయతో రక్షించెను. ఆశ్చర్యము!
ఘాతుకజంతువుకూడ ఆమెను ఎదుటఁబడినను చంపదాయెను!
ఆశ్చర్య మేమి? ఈశ్వరేచ్ఛ యున్నయెడల ఏమి జరుగదు!
అంతట గర్భభరాలన యైన యామృగావతి ప్రాణములు విడు
చుటకై చటయనుండి క్రిందికి పడఁదలఁచినదై భతకను తలం
చుకొని ఎలుఁగై త్తి యేడువసాగెను.

మృగావతి జమదగ్ని యాశ్రమమున నుండుట.

ఆరోదనమును ఆసమయములో సమీపమునకు కండ
మూలఫలములకై వచ్చియున్న మునికుమారుఁ డొకడు విని
వచ్చి మూతీభవించిన వగపో యన నున్నయా దేవినిఁ జూచి
దయార్ద్ర హృదయుఁడై జమదగ్ని మహాముని యాశ్రమమునకు
కొనిపోయెను. అచ్చట నాయుదయపర్వతమును తన తేజస్సు

చేత సదా బాలసూర్యుడు కలదానినిగాఁ జేయుచున్నవానిని జమదగ్నిని కాంచి మృగావతి ఆయనపాదములకు మ్రొక్కెను. ఆశ్రితవత్సలుడును దివ్యదృష్టి కలవాడు నయిన యాముని ఆమెను చూచి 'అమ్మా! వగవకమ్మా వగవకు, నీగర్భమున తండ్రికి వంశవధానుడైన కుమారుడు కలుగును, మరల నీకు భతతో సంగమము కలుగును.' అని యనుగ్రహించెను. అంత నాపతివ్రత ఆయాశ్రమములోనే తాను నిలిచియుండి మనస్సునుమాత్రము ప్రాణేశ్వరునిమీఁద నిలిపియుంచెను.

మృగావతి కుమారునకు ఆకాశవాణి ఉదయనుడని పేరుబెట్టుట.

పిమ్మట కొన్నాళ్లకు అక్కడనే ఆమెకు సత్సంగము ఆచారముంబోలె పుత్రరత్నము ఒకటి యుదయించెను. ఆ సమయంబున మృగావతికి కర్ణోత్సవముచేయుచు ఆకాశవాణి యిట్లు పలికెను. 'ఇతడు శ్రీమంతుడు కీర్తిమంతుడు మహారాజు, ఇతని పేరు ఉదయనుడు! ఇతనికి కలుగుకుమారుడు సకల విద్యాధరులకును ప్రభు వగును.' క్రమముగా తపోవనములో ఆబాలుడు చెలికాండ్రతోనుం బోలె తన సద్గుణములతో ఎదుగుచుండెను. అతనికి క్షత్రోచితము లయిన సకల సంస్కారములను ఉపనయనమును చేసి జమదగ్ని సకలవిద్యలను ధనుర్వేదమును తానే నేర్పెను.

ఉదయనుడు వసు శేమియను నాగుని రక్షించుట.

తల్లి ప్రేమచేత తనచేతనున్న సహస్రానీకుని పేరుగల్గిన కడియమును తీసి పుత్రునిచేతికి పెట్టెను. ఒకప్పుడు వేటకు

పోయి అడవిలో తిరుగుచు ఉదయనుడు ఒకశబరునిచేత బలాత్కారముగా పట్టుకొనబడిన సర్పము నొకదానినిచూచి దానియందము గని జాలిగొని దానిని విడుపుమని ఆశబరుని కాజ్ఞాపించెను. అంత శబరుడు ఇట్లు చెప్పకొనెను. 'ఓప్రభూ! ఇది నావృత్తి. నేను పేదవాడను, పాముల నాడించి బ్రదుకువాడను. ఇంతవఱకు నాయొద్ద నున్న పాము చచ్చిపోగా ఈకారడవిలో వెదకి మంత్రైషధిప్రభావముచేత దీనిని పట్టుకొంటిని. ఆమాట విని దాత యైన యాయుదయనుడు తల్లి తనచేతికి పెట్టిన యాకడియమును వానికి ఇచ్చి పామును విడిపించెను. కడియము పుచ్చుకొని శబరుడు పోగానే ఆపాము ఉదయనునికి నమస్కరించి సంతోషముతో: 'రాజేంద్ర! నేను వాసుకియన్నను, నాపేరు వసునేమి, నీవు నన్ను కాపాడితివి. మనోహర మయినతంత్రీనిఘోషమును శ్రుతివిభాగమునుగల యీ వీణను ఈతాంబూలపుఁ దీగలను వాడిపోని యీపూదండను ఈతిలకమును పుచ్చుకొమ్ము.' అని చెప్పి వానిని సమర్పించెను. వానిని పుచ్చుకొని ఉదయనుడు ఆనాగుఁడే ఎత్తుకొని పోగా జమదగ్ని యాశ్రమమునకు పోయి తల్లి నేత్రములలో అమృతమును వషించెను. ఈలోపల చెంచువాడును అదృష్టముచేత లభించిన యాకడియమును కొనిపోయి పట్టణమున బజారులో అమ్మజూపెను. దానిమీఁద సహస్రానీకునిపేరును చూచి రాజపురుషులు శబరుని పట్టుకొని దివాణమునకు కొనిపోయిరి. ఆకడియమును చూచుచునే సహస్రానీకుడు శోకాకు

లితహృదయుండై స్వయముగానే శబరుని అది వానికి లభించిన
వృత్తాంతమును చెప్పుమని యడిగెను. ఉదయాద్రిలో తాను
పామును పట్టినది మొదలుగా కడియము తనకు లభించిన
వృత్తాంతమును విన్నవించెను. శబరునివలన దొరకిన యాకడి
యము తన ప్రాణేశ్వరి దని తెలిసికొన్నవాడై సహస్రానీక
మహారాజు విచారముచేత డోలాయమానమానసుఁ డాయెను.
అంతలో 'రాజా! నీశాపము క్షీణించినది, నీభార్య మృగావతి
పుత్రునితోకూడ ఉదయాద్రి యందు జమదగ్నియాశ్రమములో
ఉన్నది.' అని దివ్యవాణి పలికి వేసవి తాకిన నెమలిని వష
ధారయుం బోలె విరహకాతరుఁ డయిన యారాజును సంతోష
పెట్టెను.

అంతట రాజు కాంతమీఁది చింతచేత ఎంతసేపటికిని
ముగియని యాదినమును ఎట్టకేలకుఁ గడపి వానినే దారినడవు
మని ప్రియతమను శీఘ్రముగా చూడఁ గోరినవాడై సైన్య
ములతోకూడ ఉదయాద్రియందలి యాజమదగ్నియాశ్రమము
నకు తరలెను.

అంత నారాజు ఆదినము కడుదూరము పోయి ఒక
చోట అడవిలో నొక తటాకముగట్టున బసచేసి బడలిక చేత
శయనమందు పరుండి సంగతకుఁ డను కథకుని పిలిచి 'సంగ
తకా! మృగావతీ ముఖకమలదశఁనోత్సవమునకై ఉవ్విళ్లుగు
చున్న నా హృదయమునకు వినోదకర మయినకథ యొకటి

చెప్పుము.' అ నెను. సంగతకుఁడిట్ల నియె: — 'ప్రభూ! ఏల వృథా ఆయాసపడియెదవు, శాపముతీటి దేవితోడి సమాగమము నీకు సమీపించియే గదా ఉన్నది. మనుష్యులకు సంయోగములును వియోగములును ఎన్నియేని కలుగును.'

సహస్రానీకుఁడు మృగావతిని కలయుట.

ఇట్లు సంగతకునివలన విని సహస్రానీకమహారాజు ప్రియతమకై ఉవ్విళ్ళూరుచు ఆరాత్రిని ఎట్లో గడపెను. తెల్లవాఱఁగానే కోరిక యనురథమెక్కి ముందుగా మనస్సనెడుతురుపును పంపి సహస్రానీకమహారాజు తన ప్రియతమయొద్దకు బయలు వెడలి కొలఁది దినములలోనే ఎందు మృగములకు సయితము చపలత్వము లేదో శాంతమయిన యాజమదగ్నాశ్రమమును చేరి తపస్సులదియుంబోని పావనమయిన ప్రభగలిగిన యాజమదగ్నిని దశించి సమస్కరించెను. మునియును రాజునకు అతిథి సత్కారములు చేసి పుత్రునితో కూడ మృగావతిని ఆనందముతోడి నిర్వృతినింబోలె సమపిఁచెను శాపాంతమందు ఆదంపతులయొక్క యన్యోన్యదశఁనము ఆనందబాష్పపూర్ణములయిన నేత్రములయందు అమృతమును గురిసిన ట్లుండెను. ప్రథమదృష్టుఁడయిన యుదయనుని కౌఁగిలించుకొని సహస్రానీకుఁడు గగుఁపాటుచేత మేకుబరిదిచేయఁబడిన ట్లున్న యాతనిని ఎట్టకేలకు వదలిపెట్టెను.

పిమ్మట పుత్రుని భార్యను తోడుకొని పోవువాఁడై, తపోవనమునుండి లేళ్లుగూడ కన్నీళ్లు కురియుచు వెంటరాఁగా,

జమదగ్నియొద్ద సెలవు పుచ్చుకొని తన నగరమునకు బయలు వెడలెను. ప్రియతమయొక్క విరహవృత్తాంతములను వినుచు తనవి చెప్పుచు, క్రమముగా తోరణపతాకాలంకృత మయిన కాశాంబికి పోయి, అచ్చటి పౌరజనులు నేత్రములతో త్రాగు వారుంబోలె తెప్ప వాల్చక తమ్ము చూచుచుండఁగా భార్య పుత్రులతో నగరప్రవేశము చేసెను. పుత్రుని సుగుణములచేత ప్రేరింపఁబడినవాఁడై తత్త్వణమే అతనికి యువరాజపట్టాభిషేక ముచేసి తన మంత్రుల కుమారులైన వసంతక దుమన్వాంతులను చూగంధరాయణుని మంత్రులనుగా ఏర్పఱచెను. అప్పుడు 'ఈమంత్రులచే ఇతఁడు సర్వభూమండలమును ఏలును.' అని అశరీరవాణి పలికెను. పుష్పవక్షాము కురిసెను. ఇట్లు సహస్రా నీకుఁడు రాజ్యభారమును కుమారునికి ఒప్పగించి చిరకాంక్షిత మయిన జీవలోకసుఖములు మృగావతితోకూడ అనుభవించు చుండెను.

అంత నాతేని చెవికడకు ముక్తికాంతాదూతి యయిన ముదిమి రాఁగానే క్షణములో విషయస్పృహ అలిగినదై అతనిని వదలి దూరమునకు పోయెను. అంతట కల్యాణస్వరూపుఁడయిన యాకుమారుని ఉదయసుని అనురక్తప్రకృతికుని లోకక్షేమార్థము తన రాజ్యమం దుంచి సహస్రానీకుఁడు భార్యతోను మంత్రులతోను హిమవత్పర్వతమునకు మహాప్రస్థాన యాత్ర పోయెను.

— ౨. చం డ మ హా సే ను డు

ఆప్రకారము ఉదయనుడు తండ్రియిచ్చిన వత్సరాజ్యమును పొంది కౌశాంబి తన రాజధానిగా ప్రజాపరిపాలనంబు సేయుచుండెను. కాలక్రమమున రాజ్యభారమును యాగంధరాయణాదిమంత్రులచేతిలో పెట్టి కేవల భోగపరాయణుడై రేయుంబవలు వాసుకి యిచ్చినయావీణను ఘోషవతిని వాయిం చుచు సదా వేటలో మునిగినవాడై ఆవీణయొక్క మధుర నాద మను మోహమంత్రమునకు వశ మయిన మదించిన యడవి యేనుగులను కట్టి తెచ్చుచుండెను. 'కులరూపముల యందు నా కనురూపురా లై నభార్య యెక్కడను లేదు, వాసవ దత్త యనుకన్య యొక తెమాత్రము వినబడుచున్నది. ఆమె నా కెట్లు దొరకును' అని ఉదయనుడు చింత దాల్చియుండెను.

ఉజ్జయినిరాజు చండమహాసేనుని దూత్యము.

చండమహాసేనుడు ఉజ్జయినిలో ఇట్లు చింతించుచుండెను. 'నాకొమారితకు సమానుడయినభర్త ఈలోకములో లేడు. ఉదయనుడు మాత్రము ఒకడున్నాడుగాని అతడు నాకు సదా శత్రువు. అతడు నాకు అల్లుడును వశ్యుడును ఎట్లు కాగలడు? ఇందున కొకటియే ఉపాయము ;

ఇతఁడు అడవిలో ఏనుఁగులను పట్టుకొనుచు వేటతమిచేత సదా ఒంటరిగా తిరుగుచుండును గదా. ఆరంభముచేత ఇతనిని యుక్తిగా పట్టుకొని ఇక్కడికి తెచ్చెదను. గాంధర్వవిద్య నెఱింగిన అతనికి నాకొమారితను శిష్యునిగా చేసెదను. అంత నతని కన్ను స్వయముగానే ఆమెయందు ఆసక్త మగును, సందేహము లేదు. ఇట్లు అతఁడు నాకు అల్లుఁడై నిశ్చయముగా లోబడి యుండును. అతనిని వశపఱుచుకొనుటకు ఇంతకన్న వేఱే ఉపాయము లేదు.’ ఇట్లు సంకల్పముచేసి అది నెఱవేఱుటకై అతఁడు చండికాలయమున కేగి చండిని పూజించి స్తుతించి ఆమెకు ముడుపు కట్టెను. అంతలో ‘రాజా! నీకోరిక త్వరలోనే సిద్ధించును’ అని అశరీరవాక్కు వినఁబడెను. అంత సంతోషించి వచ్చి బుద్ధదత్తుఁ డనుమంత్రితో ఆవిషయమునే విచారించెను. ‘వత్సరాజు గర్వితుఁడు, లోభము లేదు, భృత్యులు అనురక్తులు, స్వయము మహాబలశాలి, సామాదులకు అసాధ్యుఁడు; అయినను మొదట సామమే ప్రయోగించి చూతము.’ ఇట్లు నిశ్చయించి యారాజు దూత నొకనిని పిలిచి ‘నీవు పోయి నామాటగా వత్సరాజుతో నాకూతుడు అతనికి గాంధర్వమందు శిష్యునిగుటకు కోరుచున్న దనియు మాయందు దయ గలదేని ఇక్కడికి వచ్చి నేర్పవలయు ననియు విన్నవింపుము’ అని యాజ్ఞాపించెను.

దూతయు కౌశాంబికి పోయి వత్సరాజునకు ఆసందేశమును అట్లే విన్నవించెను. వత్సరాజు దూతవలన ఆ యనుచిత సందేశమును విని ఏకాంతమందు యాగంధరాయణుని

‘ఏమి ఇంతగర్వముతో నాకు సందేశము పంపినాఁడు ఆరాజు? ఆదురాత్మునికి ఇట్లు కోరుటయందు అభిప్రాయ మేమి?’ అని యడిగెను. వత్సరా జిట్లు పలుకఁగా యశాగంధరాయణుఁడు స్వామిహితపరాయణుఁడై యిట్లు పలికెను. ‘మహారాజా! నీవు వ్యసనాస్తకుఁడ వని లోకములో నంతట ప్రాకియున్న యపఖ్యాతిలతయొక్క ఒగరు చేదు పండు సుమా యిది. అతఁడు నిన్ను స్త్రీలోలునిగా తలచి, కన్యారత్నముచేత లోభపెట్టి ఆకర్షించి పట్టి ఖయిదుచేసి వశపఱుచుకొనఁ గోరియున్నాఁడు. కాబట్టి నీవు వ్యసనములను మానుము. వ్యసనములలో మునిగిన రాజులు ఓదంబులలో పడిన యడవియేనుఁగులవలె మిగుల సులువుగా పట్టువడుదురు.’ మంత్రి ఇట్లు చెప్పఁగా ధీరుఁడైన వత్సరాజు చండమహాసేనునికి ‘నీకొమారితకు నాశిష్య కావలయు ననుకోరిక కలదేని ఆకన్యను ఇక్కడికే నాయొద్దకు పంపుము.’ అని ప్రతిదూతద్వారా సందేశము పంపినవాఁడై ‘ఇదిగో ఇప్పుడే పోయి చండమహాసేనుని పట్టి తెచ్చెదను’ అని మంత్రులతో చెప్పెను. అందునకు యశాగంధరాయణుం డిట్లనియె :

చండమహాసేనుని ప్రభావము.

రాజా! ఇది సాధ్యము కాదు, ఉచితమును గాదు. ఆరాజు ప్రభావవంతుఁడు, నీకు స్వీకృతంపఁ దగినవాఁడు. అతని వృత్తాంత మంతయు చెప్పెదను వినుము. భూలోకభూషణము ఉజ్జయిని యను నగరము కలదు. అది మేడల ధావశ్యముచేత

అమరావతిని పరిహసించు నట్లుండును. అందు విశ్వేశ్వరుండు మహాకాళస్వరూపమున వెలసి కైలాసనివాసాభిలాషను మాని యున్నాడు. పూర్వము ఆపట్టణమందు మహేంద్రవర్త్యును రాజశ్రేష్ఠుఁ డుండెను. అతనికి తగినకుమారుఁడు జయసేనుఁ డనువాఁడు కలిగెను. అతనికి అసమానబాహువీర్యము కల వాఁడు మహాసేనుఁ డనురాజకుంజరుఁడు జనించెను. ఆరాజు ఆపురమేలుచుండి ఒకప్పుడు తనకు తగిన కత్తియు భార్యయు లేమికి చింతించి వానిని పడయుటకై చండికాలయమునకు పోయి నిరాహారవ్రత మవలంబించి చిరకాలము దేవిని ఆరాధించి తనమాంసములను కోసి హోమము చేసెను. అంతట చండి ప్రసన్నురాలై ప్రత్యక్షమై యిట్లనియె: పుత్రా! నీభక్తికి మెచ్చుకొంటిని, ఈఖడ్గోత్తమమును పుచ్చుకొమ్ము. దీనిమహిమ చేత నీవు అజయ్యుఁడ వగుదువు. మఱియు అంగారకాసురుని కూతురు అంగారవల్లరి యను త్రైలోక్యసుందరి శీఘ్రము లోనే నీకు భార్య యగును. నీవు అతిచండ మయినకర్త చేసి నాఁడవు గాన నీకు ఇక చండమహాసేనుఁ డని పేరు అగును.' ఇట్లు సెప్పి ఖడ్గ మిచ్చి దేవి యంతర్ధాన మాయెను. రాజునకు సంకల్పసిద్ధివలన సంతృప్తి యావిర్భవించెను.

అతనికి ఆఖడ్గమును నడగిరి యను మదపుటేనుఁగును ఇంద్రునికి వజ్రాయుధమును విరావతమునుఁబోలె రెండు రత్నములై యున్నవి: ఆ రెండింటి ప్రభావముచేతను సుఖ మున్న వాఁడై చండమహాసేనుఁడు ఒకప్పుడు వేటకై మహారణ్యము

నకు పోయెను. అక్కడ పగలు ఒకటియే రాశియై యున్న
 రాత్రియొక్క చీకటియో యన మహాప్రమాణమయి భయం
 కరమైయున్న యొక యడవిపందిని చూచెను. ఆపంది ఇతని
 తీక్షణబాణములకు గాయపడక ఇతని రథమును విఱుగఁ గొట్టి
 పలాయితమై యొక గుహం దూఁతెను. రాజుకూడ రథమును
 వదిలి ఆపందినే వెంటఁదఱుముచు చాపమాత్ర సహాయుడై
 ఆగుహలోదూఱి చాల దూరముపోఁగా రమణీయ మైనగొప్ప
 పట్టణమొకటి అగపడెను. దానిని చూచి యాశ్చర్యపడి అచ్చటి
 దిగుడుబావిగట్టున కూర్చుండెను. అచ్చటికి నూఱుగురుచెలులు
 చుట్టునుంగొలువ నొకకన్యక ధైర్యనిర్భేదిని యగు సంచరించు
 చున్న మదనాస్త్రమో యన నేతెంచి ప్రేమరసంపుజడివానను
 వర్షించుచున్న కన్నుదోయితో రాజును స్నానము చేయించుచు
 న్నదై మెల్ల మెల్లఁగా సమీపించి ఇతనిని 'ఎవ్వఁడవు నీవు అంద
 గాఁడా! ఇక్కడికి ఏల వచ్చినాఁడవు?' అని యడిగెను. ఇతఁడు
 షాస్త్రవమును చెప్పెను. అంతట ఆమెకు ధైర్యము తూలి
 రాగవంత మయిన కనుదోయినుండి బాష్పధారలు కురియఁ
 దొడంగెను. రాజు 'ఎవ్వ తెవు నీవు? ఏల యేడ్చెదవు?' అని
 యడుగఁగా ఆమె మన్మథాజ్ఞానువర్తినియై యిట్లు పలికెను.
 'ఇక్కడప్రవేశించినపంది అంగారకుఁ డనుపేరిరాక్షసుఁడు. నేను
 అతనికూఁతురను, నాపేరు అంగారవతి. వజ్రసారమయుడైన
 యితఁడు రాజుల యంతఃపురములనుండి యీనూఱుగురు రాజ
 కన్యలను హరించి తెచ్చి నాకు పరివారముగా ఏర్పఱిచినాఁడు.

ఇతఁడు శాపదోషముచేత నైన మహానురుఁడు, ఇప్పుడు దష్టి చేతను బడలికచేతను నిన్ను చేతికిదొరకినను వదలియున్నాఁడు. ఇప్పుడు పందిరూపమును మాని విశ్రమించి యున్నాఁడు. మేలుకొని నీవిషయమై నిశ్చయముగా పాపము చేయఁగలఁడు. ఇట్లు నీకు కలుగ నున్న యమంగళము తలంపునకు రాఁగా ఈ వేడి బాష్పములు సంతాపముచే నుడికిన నాప్రాణములుం బోలె నిర్గమించుచున్నవి.'

అంగారవతియొక్క యీపలుకులు విని రాజు "నా యందు నీకు స్నేహముకలదేని నేను చెప్పనట్లు చేయుము. అతఁడు మేలుకొనఁగానే పోయి అతని యెదుట ఏడువుము. అతఁడు నిశ్చయముగా నీభయమునకు కారణ మడుగును. అంతట 'నాయనా ని న్నెవరయినను చంపుదురేని అప్పుడు నాగతి యే మగునో యని నాకు దుఃఖము కలుగుచున్నది.' అని చెప్పము. ఇట్లు చేసెదవేని నీకును నాకును ఇద్దఱు కును శుభము కలుగును." అందుల కామె యంగీకరించి రాజును అపాయభయముచే రహస్యముగా నొకచోట దాచి యుంచి నిద్రించుచున్న తండ్రియొద్దకు పోయి అతఁడు మేల్కొనఁగానే అతనియెదుట ఏడువసాగెను. 'ఏల యేడ్చెదవమ్మా!' అని యతఁ డడుగఁగా 'నాయనా, నిన్ను ఎవరేని చంపిన యెడల నాగతియేమగునోయని భయముచేత ఏడ్చుచున్నాను.' అని చెప్పెను. అందునకు నవ్వి 'అమ్మా! న న్నెవఁడు చంపఁ గలఁడు? నాదేహ మంతయు వజ్రమయము గదా. నా

యెడమచేతిలో రంధ్ర మున్నది. దానిని ధనుస్సు సర్వదా రక్షించుచుండును.' అని చెప్పి ఆదైత్యుడు తనకొమారితను ఓదార్చెను.

దీని నంతయు రాజు పొంచియుండి వినెను. పిమ్మట క్షణములో ఆదానవుడు లేచి స్నానముచేసి మౌనము దాల్చి శివపూజ ప్రారంభింపగా రాజు ఎదుటబడి వింట బాణమును సంధించి సమీపించి రాక్షసుని యుద్ధమునకు రమ్మని బలాత్కారముగా పిలిచెను. అతడు మౌనమందున్న వాడై ఎడమచేయి ఎత్తి, క్షణము వేచియుండుము, అని సంజ్ఞ చేసెను. రాజు హస్తలాఘవముచేత తత్క్షణమే ఆచేతియందలి యామర్తస్థానమును బాణముతో నేసెను. అంత నామహా సురుడు ఘోరముగాగర్జించుచు భూమిమీదపడి ప్రాణోత్క్రమణసమయములో 'దప్పిగొనియున్న నన్ను కూల్చినవాడు ప్రతిసంవత్సరమును జలముతో నాకు తర్పణము చేయఁడేని అతని యయిదుగురుమంత్రులు మృతిబొందుదురు.' అని చెప్పి కాలధర్మము నొందెను.

రాజు అతనికూతును అంగారవతిని తోడ్కొని ఉజ్జయినికి పోయి వివాహము చేసికొనెను. వారిద్దఱకును గోపాలకుడు పాలకుడు నని ఇద్దఱు కుమారులు గలిగిరి. వారు పుట్టఁగానే రాజు ఇంద్రోత్సవము చేసినాడు. అందునకు ఇంద్రుడు సంతోషించి రాజుతో స్వప్నములో 'నా ప్రసాదముచేత సాటిలేని యందగత్తె యయిన కూతురు

నీకు కలుగును.' అని యానతిచ్చెను. కాళక్రమమున నతనికి చంద్రునియొక్క వేటుమూర్తిగా బ్రహ్మచే సృష్టింపబడినదో యన నొకకూతుడు కలిగెను. ఆమెకు మన్మథుడు పుత్రుడుగా అవతరించి విద్యాధరులకు రాజగునని ఆసమయములో ఆకాశవాణి పలికినది. ఆమె తుష్టుడైన యింద్రునిచేత ఈ బడె నని రాజు ఆమెకు వాసవదత్త యని పేరు పెట్టెను. ఆమె యు ఇప్పుడు పెండ్లివయసు వచ్చి త్రచ్చుటకు ముందు లక్ష్మీ సముద్రగర్భములో నున్నట్టు తండ్రియింట నున్నది. చండ మహాసేనుడు ఇట్టిప్రభావము కలవాడు; దుర్గమ మయినదేశములో నున్నాడు. అతనిని జయించుట సాధ్యముగాదు. మఱియు అతడు తనకొమారితను నీకు ఈ గోరియున్నాడు. పరువుగలవాడై తనపక్షముయొక్క యభ్యుదయమును కోరుచున్నాడు. అవశ్యముగా నీవు వాసవదత్తను వివాహము చేసికోవలయును.

ఇట్లు మంత్రి పలుకఁగా వత్సరాజు వాసవదత్తాహృత మనస్కుఁ డాయెను.

3. వా స వ ద త్త

యం త్ర గ జ ము.

ఈ లోపల వత్సరాజు పంపిన ప్రతిదూత చండమహా సేనునికి ఆ సందేశమును నివేదించెను. చండమహా సేనుడును ‘వత్సరాజు మిగుల పరువు గలవాఁడు, ఇక్కడికి రాఁడు, కన్యను అక్కడికి పంపగూడదు. అట్లు చేయుట లాఘవముగా నుండును, కాబట్టి యుక్తిచేత ఆరాజును పట్టి యిక్కడికి తెచ్చెదను.’ అని యూహించి మంత్రులతో కూడ ఆలోచించి సాటిలేని గొప్ప యంత్రపుటేనుఁగు నొకదానిని చేయించి దాని కడుపులో వీరపురుషులను దాచియుంచి దానిని వింధ్యారణ్యములో నిల్పించెను.

ఏనుఁగులను బట్టుతమిలో మునిగి యున్న వత్సరాజును ఆశ్రయించి బ్రదుకువా రై నచారులు దానిని దూరమునుండి చూచి శీఘ్రముగా పోయి ‘దేవా! వింధ్యారణ్యములో ఒక యేనుఁగు తిరుగుచున్నది. భూలోకములో దానివంటిది మఱి యొకటిలేదు. దాని దేహము ఆకాశమును వ్యాపించి యున్నది. అది వింధ్యచలమే నడచుచున్నట్టు ఉన్నది.’ అని వత్సరాజుతో నివేదించిరి. చారులమాటలను విని వత్సరాజు సంతోషించి

వారికి లక్షవరహాలు పారితోషిక మిచ్చి 'ఆయేనుఁగును పట్టి
 తినా అది నడగిరికి ప్రతిద్వంద్వి యగును. అంతట చండమహా
 నేనుఁడు నిశ్చయముగా వశ్యుఁ డయి వాసవదత్తను తానే
 నాకు సమర్పించును,' అని తలపోయుచు ఆరాత్రి గడపెను.
 తెల్లవాఱఁగానే మంత్రులమాటను పాటింపక ఏనుఁగుమీఁది
 యాశచేత ఆ చాదులనే ముందుంచుకొని వింధ్యారణ్యమునకు
 బయలుదేఱెను. మొదట ఖయిదు పిమ్మట కన్యాలాభమును
 ప్రయాణలగ్నమునకు ఫల మని గణకులు చెప్పఁగా వారి
 మాటనుకూడ లక్ష్యపెట్టఁజాయెను. వింధ్యారణ్యము ప్రవేశిం
 చినవాఁడై ఆయేనుఁగు బెదరకుండుటకై సైన్యమును దూర
 మందే నిలిపి చాదులను మాత్రము తోడ్కొని ఘోషవతియను
 తనవీణను చేతఁ బుచ్చుకొని తన దుర్వ్యసనమువలె విస్తీర్ణ
 మయిన యామహారణ్యమును ప్రవేశించి అక్కడ వింధ్యమునకు
 దక్షిణపువైపున చాదులు దూరమునుండియే చూపఁగా సత్య
 గజమువలె నాభాసించుచున్న యామాయాగజమును చూచి
 ఏకాకిగా వీణ వాయించుచు ఏనుఁగును బంధించు సాధనము
 లూహించుచు మధురముగా పాడుచు మెల్ల మెల్లఁగా దానిని
 సమీపించెను. మనస్సు గానమం దుండుటచేతను సాయం
 కాలపు చీకటిచేతను వత్సరాజు దానిని వనగజము కాదనియు
 మిథ్యాగజ మనియు తెలిసికో నేరఁజాయెను. ఆయేనుఁగు గీత
 రసముచేతనుంబోలె చెవులు టిక్కఁబెట్టుకొని దగ్గటకు వచ్చి
 నట్టెవచ్చుచు, మరల దొరకక దూరము పోవుచు, అతని చాల

దూరము ఎలయించుకొని పోయెను. అంత నాయంత్రగజము నుండి పురుషులు సన్నద్ధులై బయటవచ్చి వత్సరాజును చుట్టుకొనిరి. వత్సరాజు సురియ దూసికొని ఎదుటివారితో పోరుచుండి వెనుకవారిచేత పట్టువడెను. ఆయోధులు సంగీతము ప్రకారము వచ్చిన యితర సైనికులతో కూడ కలసికొని వత్సరాజును చండమహాసేనునియొద్దకు కొనిపోయిరి. చండమహాసేనుడు ఊరివెలుపలికి ఎదురు వచ్చి వత్సరాజును గౌరవించి అతనితో కూడ ఉజ్జయినీపురమందు ప్రవేశించెను. అవమానముచేత కళంకితుడై లోచనానందదాయకుడైన యీ వత్సరాజును చంద్రునింబోలె చూచి పౌరజనులు అతని గుణములయం దనురక్తులై అతనిని చండమహాసేనుడు చంపునని శంకించి చండమహాసేనుని యొద్దకు వచ్చి 'అతనిని చంపిన యెడల మేము నిశ్చయముగా ఆత్మహత్య చేసికొందుము' అని మొఱ వెట్టుకొనిరి. 'నాకు వత్సేశ్వరుడు చంపవలసినవాడు కాదు, సంధి చేయదగినవాడు,' అని రాజు వారికలకలమును నివారించెను. పిమ్మట చండమహాసేనుడు వాసవదత్తను అక్కడనే వత్సరాజునకు 'ఓప్రభూ! ఈమెకు సంగీతము నేర్పుము, పిమ్మట నీకు కల్యాణ మగును. చిత్తమందు ఆయాసపడకుము.' అని చెప్పి శిష్యునిగా ఒప్పగించెను.

వత్సరాజు వాసవదత్తకు సంగీతము నేర్పుట.

ఆకస్యను చూడఁగానే వత్సరాజు మనస్సు కేవలము స్నేహమయమయి ఆమెతండ్రిమీఁదికోపమునంతయు బొత్తుగా

మఱచి పోయెను. ఆమెకు చూపును మనస్సును రెండును అతని వైపు పోయినవి, అందు లజ్జచేత చూపుమాత్రము వెనుకకు మరలెను గాని, మనస్సుమాత్రము ఏవిధమునను మరల దాయెను. పిమ్మట వాసవదత్తకు సంగీతము నేర్పుచు ఆమె మీఁదనే దృష్టికలవాఁడై అక్కడనే గాంధర్వశాలయందు వత్సరాజు నివసించి యుండెను. అతనికి తొడమీఁద ఘోషవతి (యనువీణ) చే, కంఠమందు గీతశ్రుతిచే, ఎదుట వాసవదత్తచే, సదా వినోదము పెరుగుచుండెను. ఖయిదులో పడినను అతనిని బాయనిలక్ష్మి యోయన వాసవదత్త తదేకాగ్రనిష్ఠతో అతనికి సదా పరిచర్య లొనరించుచుండెను.

యాగంధరాయణుఁడు ఉజ్జయిని కేగుట.

ఈలోపల వత్సరాజుతో వేటకు వచ్చినదండు కౌశాంబికి పోయి చేరఁగానే రాష్ట్రమంతట ప్రభువు ఖయిదులో పడినాఁ డన్నమాట తెలిసి కలఁతలు పుట్టసాగినవి. వత్సేశ్వరుని మీఁది యనురాగముచేత ప్రకృతులు కోపగించినవారై ఆక్షణమే ఉజ్జయినిని ముట్టడింప నుద్దేశించిరి. వారిని రుమణ్యుఁడు 'చండమహాసేనుఁడు బలముచేత సాధ్యపడువాఁడ కాఁడు, అతఁడు గొప్పవాఁడు, అట్లు చేయుటవలన వత్సరాజు శరీరమునకు కుశలము కలుగదు, కాఁబట్టి ముట్టడి యుక్తము కాదు, ఈకార్యము బుద్ధిచేత సాధింపఁ దగినది,' అని బోధించి నివారించెను. అంతట ధీరుఁ డైన యాగంధరాయణుఁడు ప్రకృతులకు వత్సరాజుమీఁద నిశ్చల మయినయనురాగము

యాగంధరాయణునకు బ్రహ్మరక్షస్సు మిత్రమగుట. 25

కల దని యెఱిగినవాడై దుమన్వాదాదులతో నిట్లనియె :
'మీ రండఱు నిక్కడనే సర్వదా సప్రయత్నలరై యుండుడు.
రాజ్యమును కాపాడవలయును. పరాక్రమమును సమయములో
చూపవలయును. నేను వసంతకుని తోడుగా కొనిపోయి
నా ప్రజచేత వత్సరాజును విడిపించుకొని తెచ్చెదను, సందే
హము లేదు, మెఱపుదీగకాంతి నీటిదెబ్బకు అధికముగా
వెలింగినట్లు ఎవనిప్రజ ఆపదలో స్ఫురించునో వాడే ధీరుడు.
ఇందున కుపయోగముగా ప్రాకారములను పగులఁ గొట్టు
యోగములను, సంకెలలను ఊడఁగొట్టు యోగములను,
అదృశ్యకరణులను, నే నెఱుఁగుదు.' ఇట్లు చెప్పి ప్రకృతులను
దుమన్వాంతునిచేతిలో పెట్టి యాగంధరాయణుడు వసంతకుని
తోడ్కొని ఉజ్జయినికి వెడలి పోయెను. ఆతనితో తనబుద్ధి
వలె సత్త్వాధ్యయు తననీతివలె దుర్గమయు నయినవింధ్యారణ్య
మును ప్రవేశించి, అచ్చట వింధ్యప్రాగ్భారమందు వత్సరాజు
చెలికాడు పుళిందరాజు పుళిందకుండను వానియింటికి పోయెను.
అతనిని ఆదారిని రాబోవునట్టి వత్సరాజునకు రక్షణకై చాల
దండుతో సన్నద్ధునిగా నుంచి అచ్చటనుండి బయలువెడలి
క్రమక్రమముగా ఉజ్జయినియందు మహాకాళ శ్శశానము
చేరెను.

యాగంధరాయణునకు బ్రహ్మరక్షస్సు మిత్రమగుట.

అందు పొలకంపు వీచుచున్న బేతాళు రనేకులు అపర
చితాధూమములో యనునట్లు చీకటివలె నల్లనివారు ఇటు

నటు తిరుగుచు ముసురుకొని యుండిరి. అచ్చట ఇతనిని చూడఁ
గా ప్రితుడై యోగేశ్వరుఁ డనుబ్రహ్మ రాక్షసుఁడువచ్చి ఇతఁ
నితో స్వయముగానే చెలిమిచేసికొనెను. అతఁడు చెప్పినయుక్తి
చేత యాగంధరాయణుఁడు తత్క్షణమే మాఱురూపము దాల్చి
కొని గూనివాఁడు ముసలివాఁడు వెఱ్ఱివాఁడు బట్టతలవాఁడుగా
అందఱకు నవ్వు పుట్టించునట్టి వికార వేషము కలవాఁడాయెను.
వసంతకుని ఆయుక్తిచేతనే నరములు పైకి తేలియున్న పెద్దబొట్ట
గాను నోటినిండ పండ్లుగాను వికారరూపునింగా చేసెను

యాగంధరాయణ వత్సరాజుల సమావేశము.

పిమ్మట వసంతకుని ముందుగా రాచనగరిద్వారము
నొద్దకు పంపి తాను ఆరూపముతోనే ఉజ్జయినీపురము ప్రవే
శించి అందు కుఱ్ఱవాండ్లు గుంపుగుంపుగా తన వెంట వచ్చు
చుండఁగా అందఱును వినోదపడి చూచుచుండఁగా ఆడుచు
పాడుచు రాచనగరియొద్దకు పోయి అక్కడ రాణులకు వేడుక
చూపుచుండెను. క్రమక్రమముగా ఇతనిసంగతి వాసవదత్తచెవికి
అంది ఆమె వెంటనే చేతిని పంపి ఇతనిని గాంధర్వశాలకు పిలు
వబంబెను ;. నవరూపము హాస్యైకపరాయణము గదా.
యాగంధరాయణుఁడు అక్కడికి పోయి సంకెలలఁ బడియున్న
వత్సరాజునుజూచి వెఱ్ఱివేషముతో నున్నను కన్నీళ్లు విడుచుచు
వత్సరాజునకు సంజ్ఞ చేసెను. వత్సరాజు అతనిని మాఱు వేషము
దాల్చి వచ్చినయాగంధరాయణునిగా తెలిసికొనెను. అంతట
యాగంధరాయణుఁడు యోగవిద్యచేత వాసవదత్తకును ఆమె

చేడియకును అదృశ్యుడై రాజునకుమాత్రము అగపడుచుండెను. తన ఆస్తిలందఱు అందుల కాశ్చర్యపడి 'ఉన్నట్టే ఉండి ఎక్కడికి క్షిమాయమై పోయినాడు ఈ వెట్టివాడు!' అని పలుకుటను తన కంటికి మాత్రము అగపడుటను చూచి వత్సరాజు అదంతయు యశాగంధరాయణుని యోగమహిమ యని యెరింగి వాసవ దత్తను పిలిచి 'అమ్మాయీ! సరస్వతీపూజకు ద్రవ్యములు తీసికొనిరా' అని పంపెను. వాసవదత్తయు చేటికలతోకూడ లేచి వెడలిపోయెను.

అంతట యశాగంధరాయణుడు వత్సేశ్వరునికి సంకెలలు పగులఁగొట్టుయోగములను, వాసవదత్తను వశీకరించుటకై వీణాతంత్రులయం దుంపఁబడిన మఱికొన్ని యోగములను, ఇచ్చి 'రాజా! వసంతకుడు ఇక్కడికి మాఱురూపమునవచ్చి ద్వారములో నిలిచియున్నాడు, వానిని నీచెంత బ్రాహ్మణునిగా నుంచుకొనుము; ఎప్పటికి వాసవదత్త నీయందు నమ్మకము పొందునో అప్పుడు నేనేమి చెప్పుదునో అట్లు చేయుదువుగాక, అంతవఱకు స్వస్థముగా నుండుము.' అని చెప్పి త్వరగా అట నుండి వెడలిపోయెను.

ఆక్షణములోనే వాసవదత్తయు పూజాద్రవ్యములు కొనివచ్చెను. ఆమెతో రాజు 'నగరిదర్వాజావెలుపల బ్రాహ్మణుఁ డొకఁ డున్నాడు. అతనిని సరస్వతీపూజలో దక్షిణ గ్రహించుటకై పిలిపింపుము,' అనెను. ఆలాగే అని వాసవదత్త ద్వారముదగ్గఱ నున్న వికృతరూపుని వసంతకుని పిలిపించెను.

అతఁడు వచ్చుచునే వత్సరాజును చూచి దుఃఖముచేత ఏడువ
సాగెను. రహస్యము బయటఁ బడకుండుటకు అతనితో రాజు
బ్రాహ్మణుఁడా ! నీరోగవైరూప్య మంతయు నేను వైద్యము
చేయించి మాన్పించెదను, ఏడువక నాయొద్ద నుండు.' అనెను.
'దేవా, మహాప్రసాదము' అని వసంతకుఁడు పలికెను. రాజు
అతని వికృతరూపము చూచి చిఱునగవునవ్వెను. దానినిచూచి
యాయభిప్రాయము నెఱిగి వసంతకుఁడు నోరు మహావికార
ముచేసి వెడవెడవవ్విసాగెను. ఆరూపమున నవ్వుచున్న యతనిని
చూచి వాసవదత్త మిక్కిలియు సంతోషించి నవ్వెను. పిమ్మట
ఆమె అతనిని పరిహాసముచేత 'బ్రాహ్మణుఁడా, నీకేమి విద్య
తెలియును? చెప్పుము.' అని యడిగెను. 'దేవి, నేను కథలు చెప్ప
నేర్తును' అని వసంతకుఁడు పలికెను. అట్లయిన ఒకకథ చెప్పుము' అని
వాసవదత్త యడిగెను. అంత నారాజపుత్రిని రంజించు
వాఁడై వసంతకుఁడు హాస్యమై చిత్రములచే సరస మయిన
కథలను చెప్పం దొడంగెను.

బద్ధుఁడై యున్న వత్సరాజుచేత మాటురూపున నున్న
వసంతకునివలన కథలను విని వాసవదత్త పరమానందభరితు
రాలాయెను.

క్రమక్రమముగా వాసవదత్త తండ్రిపక్షమునుండి పరా
జ్ఞులురాలై వత్సరాజునందు మిక్కిలి యనురక్తురా లాయెను.
అంతట చూగంధరాయణుడు అదృశ్యకరణిచేత వత్సరాజు
కడకు ఇతరుల కగపడకుండ వచ్చి అతనితో ఏకాంతములో
వసంతకుని సమక్షమందు ఇట్లని విన్నవించెను. 'రాజా ! నిన్ను
చండమహాసేనుడు మాయచేత ఖయిదుచేసినాడు. నిన్నితడు
కొమారిత నిచ్చి సమ్మానించి విడిపింపఁ దలఁచియున్నాడు.
కనుక ఇతని కొమారితను మనము స్వయముగా హరించి
కొని పోవుదము. ఇందువలన నితని గర్వమునకు తగిన దండన
యగును. మనకు పౌరుషము లే దనులాఘవము ఉండదు.
ఇతడు కొమారితకు భద్రవతి యనెడి యేనుఁగును ఇచ్చి
యున్నాడు. దాని వేగమును పట్టుటకు సామర్థ్యము నడ
గిరికి తప్ప మఱి యేయేనుఁగునకును లేదు. దానిని చూచిన
యెడల నడగిరి దానితో యుద్ధము చేయనే చేయదు. దాని
మావటీనిని ఆషాఢకుఁ డనువానిని నేను విస్తారము ధన మిచ్చి
స్వాధీనపఱచుకొని యున్నాను. కనుక వాసవదత్తా సహితం
డవై సాయుధుడవై ఆయేనుఁగు నెక్కి రాత్రి ఇక్కడినుండి
రహస్యముగా వెడలి పోవలసినది. ఏనుఁగుల యింగితము నెఱిఁ
గిన యిక్కడి మావటీనిని ఈ సంచు తెలిసికొనకుండు నట్లు
తప్పఁ ద్రాగించెదము. నీచెలికాఁ డయిన పుళిందకునియొద్దకు

మార్గరక్షార్థము నేను ముందుగాపోయి యుండెదను.' ఇట్లు చెప్పి యాగంధరాయణుడు వెడలిపోయెను.

వత్సరాజు చేయవలసిన యావిషయము నంతయు హృదయములో నుంచుకొనెను. ఇంతలో వాసవదత్త అతని యొద్దకు వచ్చెను. వత్సరాజు ఆమెతో నానావిస్త్రంభకథలు చెప్పుచుండి యాగంధరాయణుడు పదేశించిన యాప్రయోగమును ఆమెకు తెలియఁబఱచెను. ఆమెయు దాని కంగీకరించి ప్రయాణమునకు నిశ్చయించుకొన్నదై యాషాఢకుని పిలిపించి ప్రయాణసన్నాహము చేసికొమ్మని యాజ్ఞాపించెను. దేవతా పూజావ్యాజముచేత మైకపుద్రవ్యములు కలిపిన సారాయిని పెద్దమావటివానితో కూడ మావటీండ్ల నండఱును త్రాగించెను. రాత్రి మేఘము విలాసముగా ఉఱుముచుండఁగా ఆషాఢకుడు ఏనుఁగును సన్నాహముచేసి తెచ్చెను. సన్నాహము చేయుచుండఁగా పిడియేనుఁగు శబ్దము చేసెను. హస్తీభాష నెఱిగినవాఁడై నమహామాత్రుఁడు ఆశబ్దమును విని 'ఇదిగో ఇప్పుడు అఱువదినూఁడు ఆమడలు పోవుచున్నానని పిడి చెప్పినది' అని అమితమయిన కైపుచేత మాట మిగుల తడఁబడుచు చెప్పినాఁడు. మత్తుఁడు గాన వానిబుద్ధికి చక్కఁగా ఆలోచించు శక్తిలేకపోయెను. కై పెక్కి యొడ లెఱుంగకయున్న కడమ మావటీండ్లకు వానిమాట చెవిని పడనేలేదు.

పిమ్మట వత్సరాజు తనవీణను పుచ్చుకొని యాగంధరాయణుఁ డిచ్చినయోగములచేత సంకెలలూడ్చుకొని వాసవదత్త స్వయముగానే తెచ్చియిచ్చిన యాయుధములుకై కొని వసంత

కుడును తానును పిడి నెక్కెను. వాసవదత్తయు తనగుట్టును దాచుచెలియయిన కాంచనమాలతోకూడ ఆపిడినేయెక్కెను. మావంటిడు అయిదవవాడుగా వత్సరాజు ఉజ్జయినినుండి ఆ మత్తహస్తినియే అప్పుడు ప్రాకారమును పగులఁగొట్టి చేసిన దారిగుండ వెలువడి ఆచోటిపహారావాం ద్రయిన వీర బాహుడు తాళభటుడు అను రాజపుత్రులను స్వయముగా పరిమార్చి ప్రియసహితుడై సంతోషపూర్ణచిత్తుడై అంకు శమును ఆషాఢకుడు పూనియుండఁగా వేగముగా పయనము సాగించెను.

ఈలోపల ఉజ్జయినిలో హతులై పడియున్న యా ప్రాకారపాలకులను చూచి కలఁతపడి రాత్రియే నగరపాలకులు ఆవృత్తాంతమును రాజునకు నివేదించిరి. అంతట వెదకి చండ మహాసేనుడు క్రమముగా వత్సరాజు వాసవదత్తతో కూడ పరారి యాయె నని తెలిసికొనెను. అతని కుమారుడు పాల కుడు, పట్టణమెల్ల గందరగోళపడుచుండఁగా, నడిగిరి నెక్కి వత్స రాజును వెంటఁదఱుమఁ జొచ్చెను. వెనుక తఱుముకొనివచ్చు చున్న యతనితో వత్సరాజు మార్గములో బాణములతో యుద్ధము చేసెను. ఆపిడిని చూచి నడగిరి కొట్టదాయెను. ఈ సితిలో తండ్రియాజ్ఞప్రకారము గోపాలకుడు వచ్చి వాక్యజ్ఞుడై న తమ్ముని పాలకుని యుద్ధమునుండి నివారించెను. అంతట వత్సరాజు నిరాతంకముగా పయనము సాగించెను. ఈలోపల తెల్ల వాతెను. పిమ్మట వింధ్యారణ్యమందు ప్రవేశించి పోవుచుండఁగా మధ్యాహ్నముకాఁగా ఏనుఁగు అఱువదిమూఁడుయోజనములు నడచి దప్పిగొన్నదాయెను. అంతట రాజును భార్యయు

దిగఁగానే ఏనుగు నీళ్లు త్రాగి ఆదోషముచేత తత్క్షణమే కాల
ధర్మము నొందెను. అంతట వత్సరాజును వాసవదత్తయు
చింతాక్రాంతులై యుండఁగా ఆకాశమునుండి ఈశబ్దము ఆవి
ర్భవించెను. 'ఓరాజా ! నేను విద్యాధరాంగనను, నాపేరు
మాయావతి, ఇంతకాలము శాపదోషముచేత ఏనుఁగనై
యుంటిని, ఇప్పుడు నీకు ఉపకారము చేసితిని, నీకు కలిగెడు
కుమారునికి మరల ఉపకారము చేసెదను. ఈనీభార్య వాసవ
దత్త మనుష్యస్త్రీగాదు. ఈమె దేవాంగన, కారణవశమున
భూమియం దవతరించినది.'

అందునకు సంతోషించి వత్సరాజు వింధ్యసానువులోని
తన మిత్రము పుళిందకునికి తనరాక నెఱింగించుటకు వసంతకుని
పంపి ప్రియతోఁగూడ పాదచారియై మెల్లఁగా అక్కడికే పోవు
వాఁడై దొంగలచే చుట్టుకొనఁబడెను. ధనుర్భాత్ర సహాయుడై
వారలను నూటయేపురను వాసవదత్త చూచుచుండఁగానే
యమాలయమునకు పంపెను. ఆక్షణములో వసంతకుఁడు తో
డ్కొని రాఁగా రాజమిత్రము పుళిందకుఁడు యాగంధరా
యణునితో కూడవచ్చి రాజునకు ప్రణతుడై దొంగలను నివార్
రించి వల్లభతోకూడ అతనిని తనపల్లికి తోడ్కొని పోయెను.
అక్కడ వత్సరాజు అడవిదర్భగుచ్చుకొన్న యడుగులుగలదైన
వాసవదత్తతోకూడ అరాత్రి విశ్రమించెను. తెల్లవాఱఁగానే
అతని యొద్దకు సేనాపతి రుమణ్యంతుఁడు ముందుగా యాగంధ
రాయణునివలన దూతముఖముగా హెచ్చరిక పొందినవాఁడై

వచ్చెను. ఎల్లదిక్కులకును వ్యాపించుచు అతనిశిబిరమంతయు
 వచ్చెను. ఇప్పుడుగదా విశాలమయిన వింధ్యారణ్యమునకు ఇటు
 కటముయొక్క స్వారస్యము తెలిసినది! శిబిరములో ప్రవేశించి
 ఆయరణ్యభూమియందే వత్సేశ్వరుడు ఉజ్జయినీవార్తను తెలిసి
 కొనువాడై నిలిచియుండెను. అక్కడ నుండగా అతనికిడకు
 యశాగంధరాయణుని చెలికాడు వర్తకుఁ డొక్కఁడు వచ్చి
 'దేవా! చండమహాసేనుడు అల్లుడవయిననీయందు ప్రీతుడై
 ప్రతీహారుని నీయొద్దకు పంపియున్నాడు. అతఁడు ఇక్కడికి
 వచ్చుచు వెచుక నిలిచియున్నాడు. నేను అతనికి తెలియకుండ
 ఈవార్త నెఱింగించుటకు ముందుగా త్వరగా వచ్చినాడను.'
 అని చెప్పెను. ఈమాటవిని వత్సరాజు మిగుల సంతోషించి
 వెంటనే వాసవదత్తతో చెప్పెను. ఆమెయు మిగుల సంతో
 షించెను. బంధువులను త్యజించినదియు వివాహమునకు త్వర
 పడుచున్నదియు నై సలజ్జయు సోత్కంఠయు నై నవాసవదత్త
 అచ్చట చెంత నున్న వసంతకుని ఆత్మవినోదార్థము కథయొకటి
 చెప్పుమని యడిగెను. అంత నతఁడు ఆసుందరికి పతిభక్తిని
 పెంచునట్టి కథలను వక్కాణించెను.

వసంతకునివలన కథలనువిని, వాసవదత్త తండ్రియింటిని
 వదిలి స్వల్పకాలమే అయినను, ఆలజ్జ ఇంక వదలకయున్నను;
 ఇంతకుమున్నే భర్తకు ప్రేమచేత కట్టివేయఁబడియున్న తనమన
 స్సును అంతకన్న ఏకాగ్రముగా భర్తమీఁద నిలిపినదాయెను.

గీ. వాసవదత్తా వివాహము.

ఇంతలో వింధ్యాంతరముం దున్న యావత్సరాజునొద్దకు చండమహాసేనునిదూత వచ్చి నమస్కరించి యిట్లు విన్నపించెను: “చండమహాసేన మహారాజు నీకు ఇట్లు చెప్పిపంపినాడు: ‘నీవు వాసవదత్తను స్వయముగా కొనిపోవుట యుక్తమే. అందునిమిత్తమే నిన్ను నే నిక్కడికి తెచ్చినాడను. నీవు బంది వైయున్న దశలో ఆమె నిచ్చినయెడల మాయందు నీకు ప్రీతి గలుగ దని స్వయముగా ఈనైతిని. ఇప్పుడు ఓరాజా, నా కొమారితకు అవిధిగా కాక యథావిధిగా వివాహ మగునట్లు కొంచెము ఓపిక చేయుము. త్వరలోనే నాకుమారుడు గోపాలుడు అక్కడికి వచ్చి చెల్లెలి వివాహమును యథావిధిగా జరిపింపఁగలడు ” ఈ ప్రకారము ప్రతీహారుడు వత్సరాజునకు సందేశమును చెప్పి ఆవృత్తాంతమును వాసవదత్తకుఁగూడ నివేదించెను. అంత ఆనందపూర్ణమానన యైన వాసవదత్తతోఁ గూడ వత్సరాజు కౌశాంబికి పోవ చిత్తగించి, ‘మీ రిద్దఱును ఇక్కడనే గోపాలకుని రాకను ఎదురు చూచుచుండుఁడు, అతనిని గూడి వెనుక కౌశాంబికి రండు,’ అని మామగారి యాప్రతీహారుని తనమిత్రుని పులిందకుని నియమించి, సెలయేళ్లతోడి వింధ్యప్రాగ్భారములు అనురాగముచేత వెంబడించుచున్నవోయన దానప్రవాహశోభితము లయిన మహానాగేంద్రములు

వెంట వచ్చుచుండ, గుఱ్ఱపుగుంపుల గొరిజతాఁతులకు కంగు కంగని మోగించుచున్నభూమి వందిభావ మొంది పొగడుచున్నదో యన భాసిల్లుచుండ, ఆకాశమును దాఱుచున్న సేనారజ్యోరాసులు అక్కలతోడి నగేంద్రములు రేగినవో యను శంకను ఇంద్రునికి పుట్టించుచుండ, మఱునాఁడు ఉదయమున తననగరమునకు బయలు వెడలెను. రెండుమూఁడు దినములలోనే స్వదేశము చేరి ఒకరాత్రి యంతయు గుమణ్వంతుని నగరిలో విశ్రమించి మఱునాఁడు పౌరు లెల్లయెడలను తనరాక నెదురు సూచుచు ఉత్కంఠితులై యుండ మహోత్సవముతో కౌశాంబీనగరమును ప్రియతోఁ గూడ ప్రవేశించెను. పౌరాంగన లారంభించిన మంగళస్నాన మండనములచేత ఆపురి చిరకాలమునకు భర్తరాఁగా భార్యయుం బోలె రాజిల్లుచుండ, పౌరులెల్లను వధూసమేతుఁ డైనతన్ను మెఱపుదీగతోడి యంబుదంబును నెమల్లుంబోలె శోకములు తీటి వీక్షించుచుండ, మేడలతుదల నిలిచి ఆకాశ మెల్ల తామ యై ఆయుత్సవమును వీక్షించుచున్న పౌరసుందరీముఖములు ఆకాశగంగలోని తామరసములు గట్టుపై విరిసినవో యన తేజరిల్లుచుండ, వత్సరాజు తననగరిని మూతీభవించిన రాజ్యలక్ష్మితోనుం బోలె వాసవదత్తతో ప్రవేశించెను. ఎక్కడఁ జూచినను కొలువుకై వచ్చిన రాజులును, ఎక్కడఁ జూచినను వందిమాగధుల మంగళగానములును నై యారాచనగరు నిద్రించి మేల్కొన్నదో యనుటొప్పుచుండెను.

ఇంతలో వాసవదత్తయన్న గోపాలకుడు ప్రతీహళి పులిందకులతోఁగూడ వచ్చిచేరెను. అతనికిరాజు ప్రత్యుత్థానము చేసెను. అతనిని వాసవదత్త సాక్షాదానందంబునో యనఁ గన్ముదోయి వికసిల్లఁ జూచి పట్టరానిహాషణమును పొందెను. అన్నను చూచుచున్నయామెకు లజ్జకాకుండునుగాక యని ఆసమయములో ఆమె నేత్రములను బాష్పజల మావరించెను. తండ్రినిదేశములను అతఁడు తెలిపి ధైర్యముగొల్పఁగా ఆమె 'ధన్య నైతిని గదా' యని సంతోషించి స్వజనసమాగమ సుఖమును అనుభవించుచుండెను.

ఆమఱునాఁడే గోపాలకుడు వాసవదత్తావత్సరాజులకు వివాహమును జరిపించెను. రతివల్లియొక్క నవోద్భిన్నోజ్జ్వల కిసలయంబునో యన వాసవదత్త చేతిని వత్సరాజు చేపట్టెను. ఆసమయంబున ప్రియహస్తస్పర్శ సాంద్రానంద నిమిలితయు సకంపస్వేదదిగ్ధాంగియు గాఢరోమాంచచర్చితయు నై వాసవదత్త పుష్పబాణునిచేత నిరంతరముగా సమ్మోహన వాయవ్య వారుణాస్త్రములచే నేయఁబడినది గుం బోలె విరాజిల్లుచుండెను. హోమధూమముచేతనై న యామెకనుదోయి కెంపు మదారుణ్యముకై మదిర వేసినసూత్రపాతమా యనున ట్లుండెను. గోపాలకుఁ డర్పించిన రత్నములచేతను రాజులు సమర్పించిన కానుకలచేతను బొక్కసము విండఁగా వత్సరాజు సత్యముగానే రాజరా జాయెను. వివాహము ముగియఁగానే

ఆవధూవరులు మోదట లోకుల నేత్రములను పిమ్మట తను
వాసగృహమును ప్రవేశించిరి.

పిమ్మట నిజోత్సవమందు వత్సరాజు గోపాలకపులిందకు
లను స్వయముగానే పట్టవస్త్రాలంకరణాదులచేత సమ్మానించి
తక్కినరాజులను పౌరులను యథాహామముగా సమ్మానించుటకు
యాగంధరాయణరుమణ్యంతులను నియమించెను. అంతట
యాగంధరాయణుడు రుమణ్యంతునితో సిట్లనియె:—రాజు
మనకు కష్టమయినపనిని పెట్టినాడు. లోకులను మెప్పించుట
కష్టము. రంజన చేయమేని బాలుడు కూడ నిశ్చయముగా
నేరమి కలుగజేయును. అందులకు నిదర్శనముగా ఈ బాల
వినష్టకునికథను వినుము.

బాలవినష్టకుని కథ.

పూర్వము రుద్రశర్మ యిబ్రాహీముఁడొక డుండెను.
ఆయనకు ఇద్దఱు భార్య లుండిరి. అం దొకతె కొడుకును గని
మృతిబొందెను. రుద్రశర్మ, ఆశిశువును నవతితల్లి చేతికి ఒప్ప
గించెను. వాడు కొంచెము ఎదిగినదిమొదలు వానికి ఆమె నేయి
వేయక యన్నము పెట్టుచుండెను. అందుచేత వానికి బీద
కడుపు బలిసి దేహము బూడిదవణా మాయె. ‘తల్లిలేని
యీశిశువును ఏమి యిట్లుపెక్షింతివి?’ అని రుద్రశర్మ
భార్యనడిగెను. ‘నేను నేయిపోసియే యన్నము పెట్టుచున్నను
వీడు ఈలాగున నున్నాడు, వీనికి నే నేమి చేయుదును?’
అని యామె పలికెను. ఆ బ్రాహ్మణుడు ఆచిన్నవాని స్వభావమే

అది యని తలచి యూరకుండెను. స్త్రీలమోసపుముగ్ధవచనములను ఎవఁడు నమ్మఁడు? బాలుఁడై యే వినఱ్ఱుఁడాయె నని వానికి తండ్రియింట బాలవినఱ్ఱకుఁ డని నామము కలిగినది. వయస్సు అయిదేండ్లే అయినను బుద్ధిమంతుఁ డైన బాలవినఱ్ఱకుఁడు 'ఈమె నన్ను సర్వదా ఇబ్బంది పెట్టుచున్నది. ఇందున కే మయిన ప్రతీకారము చేసెదనుగాక.' అని ఆలోచించి, దివాణమునుండి తండ్రి యింటికి రాఁగానే 'నాయనా నాయనా, నాకు ఇద్దఱు నాయనలు సుమా' అని ఏకాంతముగా అస్పష్టమయిన ముద్దుబలుకులతో పలికెను. ఈ ప్రకారము ప్రతిదినము తండ్రి యింటికి రాఁగానే అయిన కెదురువోయి పలుకుచుండెను. అంత రుద్రశమఁ ఆమెను పురుషాంతరాసక్తనుగా తలచి స్పృశించుట కూడ మానెను. ఆమె 'ఏమి ఇది! నాయందు దోష మేమియు లేకయే ఏల నాపతి నాపై యలిగి యున్నాఁడు! ఈ బాలవినఱ్ఱుఁ డే మయిన ప్రయోగము చేసి యుండునా?' అని యాలోచించి, వానికి ఆదరముతో తలయంటి నీళ్లు పోసి నేయి పోసి అన్నము పెట్టి తొడమీఁద కూర్చుండఁ బెట్టుకొని 'నాయనా, మీ నాయనతో నా మీఁద ఏ మయిన చాడిలు చెప్పితివా?' అని అడిగెను. ఆమాటకు బాలవినఱ్ఱుఁడు సవతితల్లితో 'ఇప్పటికైన చక్కఁ బడవేని ఇంతకన్న నెక్కువ కూడ నీకు చేసెదను చూచుకో, నీపుత్రుని మాత్రము చక్కఁగా పోషించుకొనుచున్నావే. నన్ను మాత్ర మేల సదా ఇబ్బంది పెట్టెదవు?' అనెను.

ఆమాట విని ఆమె లొంగిపోయి ఒట్టుపెట్టుకొని 'మఱి యిట్లు చేయను. నాపతి కోపము తీర్చుము.' అని యడిగెను. అంత బాలవినష్టుడు 'మానాయన రాఁగానే నీచెలిక తైను ఆయనకు అద్దము చూపు మను, ఆపై సంగతి నాకు తెలియును' అని చెప్పెను. ఆ ప్రకారమే ఆమెయొకచేటి కాజ్ఞాపింపఁగా అది వెంటనే దుద్రశర్త రాఁగా అతనికి అద్దము నెదుట పెట్టెను. అందు అతని ప్రతిబింబమునే చూపుచు ఆ బాలుఁడు నాయనా, వీఁడుగో నారెండవనాయన.' అనెను. ఆమాట విని 'ఆహా ! నిష్కారణముగా సందేహము పూనితిని గదా!' మనుకొని భార్యమీఁద దుద్రశర్త ప్రసన్నుఁ డాయెను.

ఈ ప్రకారము బాలుఁ డయినను అలిగెనేని దోషము లిగించును. కనుక ఈ జనుల నందఱను మనము మెప్పింపఁ జాలమును. ఇట్లుచెప్పి నూగంధరాయణుఁడు దుమన్వంతునితో నేరి సకలరాజులను ఆ వత్సరాజమహోత్సవమందు ప్రతిరాజు ఁడమ యెల్లవారికంటెను తన్నే తా మిద్దఱును గౌరవించిరని లఁచు నట్లు సమ్మానములు చేసెను. ఆ యిద్దఱకును వసంత వినికిని రాజు తనచేతులతోనే వస్త్రాలంకారములు సమర్పించి లంగరాగములు పూసి గ్రామము లిచ్చి సమ్మానము చేసెను.

ఉద్వాహమహోత్సవ మయిన పిమ్మట వత్సరాజు గాసవద త్తతో కూడుకొన్న వాఁడై మనోరథఫలములను తప్పఁ జూపి దేనినిగాని తలంచినవాఁడు కాఁ డాయెను. ఆదంపతులకు నాత్రియెల్లను విరహాక్లేశ మనుభవించి తెల్లవాఱఁగానేకూడిన

చక్రవాకములకుం బోలె మనోహరమయి యనిర్వచనీయమయిన రసము సంతతమును వధిల్లుచుండెను. వారికి పరిచయము అధికమైన కొలఁదియు ప్రేమ ఆప్రకారమే ఎప్పటికప్పుడు క్రొత్తదైనట్లు బిప్పుచుండెను. గోపాలకుండును తండ్రి యాజ్ఞప్రకారము వివాహము జరిపి, వత్సరాజునొద్ద సెలవు పొంది, మరల త్వరగా రావలయు నని వత్సరాజుచేత ప్రార్థితుడై, వెడలిపోయెను.

బంధుమతీ వివాహము

ఒకప్పుడు గోపాలకుండు తాను బాహుపరాక్రమముచే పట్టికెచ్చిన బంధుమతి యను నొక రాజకన్యను వాసవదత్తకు కానుక పంపెను. ఆమెను వాసవదత్త మంజులిక యని మాటుపేరు పెట్టి దాచియుంచెను. రాజు ఒకనాఁడు బంధుమతిని చూచి వసంతకునిసాయముచేత ఏకాంతముగా ఉద్యానవనములో నొకపొదరింట లావణ్యసముద్రములోనుండి యుద్భవించిన యపరశ్రీనింబోలె గాంధర్వవిధిచేత వివాహమాడెను. దానిని వాసవదత్త చాటునుండి చూచి కోపగించి వసంతకుని బంధించి కొనిపోయెను. అంతట రాజు వాసవదత్తయొక్క పుట్టినింటినుండి వచ్చియున్నయొకపరివ్రాజికనుసాంకృత్యాయని యనునామెను శరణు జొచ్చెను; ఆమెమాటలచే అలుక తీటి వాసవదత్త బంధుమతిని భ్రత కొనంగి, వసంతకునిగూడ ఖియిదునుండి వదలి పెట్టెను. పతివ్రతల మనస్సు మృదువుగదా. వసంతకుండు రాణి యెదుటికి వచ్చి నవ్వుచు 'ఓదేవీ,

బంధుమతి తప్పిదము చేసినది, నే నేమి చేసితిని? మీఁద
త్రాఁచుఁబాముమీఁద కోపించి ఇరుదలపామును కొట్టుచు
న్నాడు.' అనెను. ఆ యుపమానము వివరించి చెప్పు మని
దేవి కుతూహలపడి యడుగ వసంతకుఁ డిట్లు చెప్పసాగెను.

రు రు డు ం డు భ క థ

పూర్వము రురు వను నొకముఁగుమాడుఁడు యదృ
చ్ఛగా తిరుగుచు ప్రమద్యర యను నొకకన్యను అశ్భుత
లావణ్యము మేనకకును ఒకానొక విద్యాధరునికిని జన్మించి
స్థూలకేశుఁ డనుమునిచేత స్వాశ్రమములో పెంపఁబడిన
దానిని చూచి వెంటనే స్థూలకేశునియొద్దకు పోయి ఆమెను
తనకు వివాహార్థ మిమ్మని యడిగెను. స్థూలకేశుఁడును
వాగ్దానము చేసెను. వివాహ మాసన్నమయి యుండఁగా
ఆమెను నాఁగుబాము కఱచెను. అందుల కతఁడు బెగ్గడిల్లి
యుండఁగా ఆకాశమునుండి 'ఓ బ్రాహ్మణా, ఈమెకు ఆయు
ష్కాలము సమాప్తిపొందినది. నీ యాయుస్సులో అర్థమిచ్చి
ఈమెను బ్రదికించుకొనుము.' అని వాణి వినఁబడెను. వెంటనే
అతఁడు తనయాయుస్సులో సగము ఆమె కిచ్చెను; ఆమెయు
బ్రదికెను; అతఁడును వివాహమాడెను. అది మొదలుగా
రురువు ఎక్కడ ఏపామును చూచినను 'ఇదే నా ప్రియను
కఱచియుండును' అని కోపముతో కొట్టుచుండెను. అట్లు
చంపవచ్చిన యతనితో నొకయిరుదలపాము మనుష్యవాక్కున
'ఓ బ్రాహ్మణుడా, నాగుఁబాములమీఁద కోపగించిననీవు ఇరు

దలపాములను చంపుచున్నా వేమి ? నీ భార్యను కఱచినది నాగుఁబాము, నాగుఁబాము వేఱు, ఇరుదలపాము వేఱు, నాగుఁబాము లన్నిటికి విష మున్నది, ఇటుదలపాములకు విషము లేదు.' అని పలికెను. ఆమాట విని రుద్రుడు ఆపామును 'చెలికాఁడా, నీ వెవరవు ?' అని యడిగెను. ఇరుదలపాము ఇట్లనియె. ఓబ్రాహ్మణుఁడా, నేను శాపముచేత ఈరూప మెత్తిన యొకమునిని. నీతోడిసంవాదమేనాశాపమున కంతము. ఇట్లని అతఁడు అంతర్హితుఁ డాయెను. అది మొదలు రుద్రుడు పాములను కొట్టుట మానెను.

ఓడేవీ 'త్రాచుఁబాములమీఁద కోపగించి మీరు ఇరుదలపాములను కొట్టుచున్నార' ఉపమానార్థము చెప్పినాఁ డను. వసంతకుఁ డిట్లు చెప్పి పరిహాసముగా నవ్వి ఊరకుం డెను. వాసవదత్తయు భతకాపార్శ్వమున నున్నదై వాని మాటల నంతోషించెను. కాముకుఁ డైనయాయుదయన మహారాజు ఈ ప్రకారము దేవికి చరణానతుఁడై కోపాపనోదనములు సేయుచు వసంతకునిచమత్కారములచే నంతోష పెట్టుచు సుఖముగా నుండెను. ఆభోగికి సదా రసన మదిరారసై కపరాయణము, వీనులు కలవీణారవ శ్రవణ ప్రవణములును చూపు దయితాముఖిశ్చలమునుగా నుండెను.

గీ. ది గ్వీ జ యా లో చ న

ఈ ప్రకారము వత్సరాజు వాసవదత్తా లాభముచేత
 కృతార్థుడై తత్సంగత్యైకపరాయణుడై లోకములో మఱి
 మేవిషయమును తలపకుండెను. మహామంత్రి యశాగంధరా
 యణుడును సేనాపతి రుమణ్వంతుడును సర్వదా రాజ్యభార
 మును వహించియుండిరి. ఒకనాడు యశాగంధరాయణుడు
 చింతాక్రాంతుడై రాత్రి రుమణ్వంతుని తన యింటికి కొని
 పోయి యిట్లు పలికెను:—మనరాజు పాండవవంశ సంభూ
 తుడు, భూమి యంతయు హస్తినాపురమును ఇతనికి కులక్ర
 మాగతములు. అది యంతయు నితడు జిగీషారహితుడై
 పోగొట్టుకొన్నాడు ; అందువలన నితనికి ఈమండలములో
 నీమూల రాజ్య మేర్పడినది. ఇతడు స్త్రీమద్య మృగయాప
 రాయణుడై నిశ్చింతుడై రాజ్యభార మంతయు మనమీడ
 వదలియున్నాడు. కనుక మనము ఇతనికి, కులక్రమాగత
 మయిన సకల పృథివీ రాజ్యము మరల ఏలాగున వచ్చువో ఆ
 యుపాయము ఆలోచింపవలయును. ఇట్లు చేసిన మనభక్తియు
 మంత్రిత్వమును సఫలమై మనము కృతార్థులమగుదుము. సర్వ
 మును బుద్ధిప్రభావముచేత సాధ్య మగుచు. అందునకు నిదర్శన
 ముగా ఈకథను వినుము.

మహాసేనుడను రాజుకథ.

పూర్వము మహాసేనుం డని ఒకానొక రాజు ఉండెను. ఒకప్పుడు మహాబలాధ్యుఁ డయిన మఱియొక రాజు ఆయన మీఁదికి దండెత్తి వచ్చెను. అంత మంత్రులందఱును కలసి తమ యుద్ధోగములు పోవు నని భయపడినవారై తమ రాజు మహాసేనునిచేత ఆశ్రయమనకు దండ మిప్పించిరి. దండ మిచ్చినను ఇచ్చినాఁడు గాని మానవంతఁ డై న యా మహాసేనుఁడు 'హా! నేను శత్రువునకు ప్రణతుఁడ నైతిని గదా!' అని పరితపించుచుండెను. ఆ దుఃఖముచేత అతనికి కడుపులో గుల్మము కలిగి అందువలన మరణము ఆసన్న మాయెను. ఆరోగము ఔషధములకు సాధ్యపడ దని తెలిసికొని బుద్ధిమంతుఁ డైన న వైద్యుఁ డొకఁడు రాజుతో 'నీదేవి కాలధర్మము నొందినది! అని అబద్ధమునే చెప్పినాఁడు. అది వినఁగానే రాజు భూమి మీఁద పడఁగా ఆప్రబలశోకావేశముచేత గుల్మము పగిలి పోయెను. అట్లు ఆ రాజు రోగమునుండి బ్రదికి శత్రువులను జయించి చిరకాలము సుఖముగా నుండెను.

ఆవైద్యుఁ డేప్రకారము బుద్ధిప్రభావముచేత రాజునకు హితము చేసెనో ఆప్రకారమే మనమును రాజహితము చేయదము, ఇతనికి భూమి నంతయు సాధింపుదము. అందులకు ఇతనికి మగధేశ్వరుఁడు ప్రద్యోతుఁడు సదా శత్రువు. అతఁడు పాష్టికగ్రాహుఁడై ఎప్పుడును మనకు వెనుకవై వున ప్రకృతి కోపమును కలుగజేయును. అందుచేత అతని కన్యారత్నము

మయిన పద్మావతిని వత్సరాజున కిమ్మని మన మడుగుదము. వాసవదత్తను మన బుద్ధిమహిమచేత దాచి యుంచి ఆమె యింటికి నిప్పు పెట్టి ఆమె కాలిపోయిన దని అంతట కింవదంతి పుట్టింతము. మఱి యెట్లును మగధేశ్వరుడు తన కొమారితను మనరాజున కొసంగడు. ఈవిషయమైయే పూర్వము నేనతని నడుగఁగా, వత్సరాజునకు వాసవదత్తయందు స్నేహము మితి లేనిదనియు, తనకు ప్రాణాధికప్రియ యయిన కొమారితను తాను వత్సరాజునకు ఈజాల ననియు చెప్పియున్నాడు. మఱి యు దేవి యుండఁగా వత్సరాజు మఱియొకదానిని పెండ్లియాడడు. దేవి కాలిపోయిన దనుమాట పుట్టినయెడల సర్వమును పులుపుగా సిద్ధించును. పద్మావతి మనకు దొరకినయెడల మగధ రాజు సంబంధియై సహాయుఁ డగునే గాని పశ్చాత్కోపమును పుట్టింపడు. అంతట మనము జైత్రయాత్ర బయలువెడలి కూర్పు మొదలుకొని క్రమముగా అన్ని దిక్కులను జయించు గొని వత్తము. మనము ప్రయత్నము చేసితిమా ఈరాజునకు సూమియంతయు నిశ్చయముగా స్వాధీనపడును. ఈలాగని పూర్వము ఆకాశవాణి పలికినది.

మంత్రిముఖ్యుని యీవచనమును విని రుమణ్వాంతుడు గానిని సాహసముగా శంకించి యిట్లనియె:—‘పద్మావతికొఱకు నునము చేయ నున్న యీకపటమువలన మనకే ఒకవేళ దోష మీమయినఁ గలుగు నేమో?

కపటప్రయోగము సిద్ధింపదేని మనము హాస్యాస్ప
మగుదుము సుమా? రాజునకు వాసవదత్తతోడి విరహావ
మిగుల ననధికారణము.' రుమణ్వంతుఁ డిట్లనఁగా, య
గంధరాయణుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు. మనకోర్కి నెఱవేఱుటకు
వేఱు ఉపాయము లేదు. ఉద్యమము మానితిమేని ఈరాజు
వ్యసనానక్తుఁ డగుటచేత ఇప్పు డున్న రాజ్యముకూడపోగలదు
మనకు మంత్రి త్వఖ్యాతి కలిగినను అపఖ్యాతియే యగును.
అంతట స్వామియొక్క యనాదరమునకు పాత్రముల మగు
దుము. స్వాధీనసిద్ధి యైన రాజునకు అతని ప్రజ్ఞయే సాధనము
వానియాజ్ఞప్రకారము చేయుమంత్రికి కార్యము బాగుపడినను
చెడినను గుణదోషములు లేవు. సచివాయత్తసిద్ధి యైన రాజు
నకు సచివులప్రజ్ఞయే కార్యసాధనము. వారు ఉత్సాహశూన్యు
లేని సిరికి జలాంజలియే. మఱి దేవితండ్రి చండమహాసేనుని
వలన భయపడెద వేమో? అతఁడును అతని కుమారులును
దేవియు నామాటను అతిక్రమింపరు.

ధీరోత్తముఁడైన యాగంధరాయణుఁ డిట్లు పలుకఁగా
ఈప్రయోగములో ప్రమాద మే మయినఁ గలుగునో యని
శంకించినవాఁడై రుమణ్వంతుఁడు మరల నిట్లు చెప్పి
నొడంగెను.

అభీష్టస్త్రివియోగముచేత వివేకిసైతము డిల్లవోవును.
అట్లుండఁగా మన వత్సరాజుయాట చెప్పవలయునా?

రుమణ్యంతుని యీమాట విని మరల చూగంధరాయ
ణుఁ డిట్లనియె:—‘కార్యదృష్టిచేత రాజులు క్లేశమును సహిం
తురు. రావణనాశముకొఱకు దేవతలు యుక్తిచేత కలిగించిన
సీతావిరహమును రోములవారు భరింపలేదా?’ ఈమాటకు రుమ
ణ్యంతుఁడు మరల నిట్లనియె:—రామాదులు దేవతలు కనుక
వారిమనస్సు సర్వమును సహింపఁగలదు. మనుష్యబుద్ధి అట్లు
సహింపనేరదు. అందుల కీనిదర్శనమును వినుము:—

య ఇ ల్ల కు ని క థ.

కలదు గదా ఇక్కడ మధుర యను బహురత్నాఢ్య
యగు మహాపట్టణము. అందు య ఇల్లకుఁ డని వైశ్యకుమారుఁ
డొకఁ డుండెను. అతనికి తదేకాబద్ధమానస యైనప్రియభార్య
యొకఁ తె యుండెను. ఆమెతో కూడ సుఖింబుండి అతఁ డొక
ప్పుడు కార్యవశమున ద్వీపాంతరము పోవ సమకట్టెను. భార్య
కూడ పయన మాయెను. స్త్రీలమనస్సు భావానురక్తమును
విరహాసహమును గదా. అంత నావణిక్కుమారుఁడు కృత
స్వస్థ్యయనుఁడై తనతో కూడ వచ్చుటకు అలంకరించుకొని
సిద్ధముగా నున్న భార్యను తోడ్కొనకయే వెడలెను. పోవు
చున్నభర్తను తలుపునొద్దనుండి ఆమె బాష్పాకులలోచన యై
వెనుక చూచుచునే యుండి అతఁడు దృష్టిపథము దాటి
పోగానే ఆవిరహమును తాళలేక ఆచోటినుండి అవతలి
కడుగు పెట్టనేరకుండెను. అక్కడనే ఆమెప్రాణములు నిలు
వునబోయినవి. ఆవాతవిని వణిక్కుమారుఁడు మరలి వచ్చి

తనవిరహముచే గతజీవిత యైనభార్యను సుందరాపాండురచా
యయు విలోలాలకలాంఛనయునై ఆకాశమునుండి నేలఁబడి
యున్న చంద్రలక్ష్మినిం బోలె చూచి ఎత్తి తొడపై నుంచు
కొని యేడ్చుచుండ, ఆశోకాగ్నికి కాలిన యతనిదేహమునంద
నిలువలేనివియుంబోలె అతని ప్రాణములును లేచి పోయినవి
ఇటు అన్యోన్యవిరహముచేత ఆదంపతులు నశించిరి. కనుక ఈ
రాజునకును దేవికిని పరస్పరవియోగమును తప్పింపవలయును.

ఇట్లు రమణ్యుండు శంకాకులుఁ డై చెప్పి విరమింపఁ
గానే ధైర్యసాగరుఁడు మహామతియౌగంధరాయణుఁడు మరల
నిట్లువక్కాణించెను:—ఇదియంతయు నేను ముందే ఆలోచించి
నిశ్చయించి యున్నాను. రాజులకార్యములు సాధారణముగా
నిట్టివిగానే యుండును. అందున కీకథను వినుము.

పు ణ్య సే ను ని క థ.

పూర్వము ఉజ్జయినిలో పుణ్యసేనుఁ డని రా జుండెను.
ఆతనిమీఁదికి ఒకప్పుడు బలవంతుఁ డయినపరరాజు దండెత్తి
వచ్చెను. అంత నతనిమంత్రులు శత్రువు దుర్జయుఁ డని తెలిసి
కొని తమరాజు మృతిఁబొందె నని మిథ్యాప్రవాదమును
పుట్టించి అతనిని ఒకచోటదాచి మఱియొకశవమును రాజార్హ
విధానముచేత దహనముచేయించి, ఆపరరాజుతో ‘ఓప్రభూ
రాజు లేనిమాకు ఇప్పుడు నీవే రాజవు కావలయును.’
అని దూతముఖముగా మొఱవెట్టుకొనిరి. అందుల కతఁడు
సంతోషించి యంగీకరింపఁగా వారు క్రమక్రమముగా సైన్య

ములతోఁ గూడికొని భేదోపాయముచేత నతనిస్కంధావారమును చీలదీసిరి. రాణువ చీలి రాగానే తమరాజును పుణ్యసేనుని బయటికి తెచ్చి ఆమంత్రులు సంప్రాప్తబలులై శత్రువును తెగటార్చిరి. రాచకార్యములు సాధారణముగా ఇట్టివిగానే ఉండును. మనమును దేవీదాహప్రవాదచేత ఈకార్యమును దైర్యముతో సాధింపుదము.

ఇట్లు కృతనిశ్చయుఁడై యున్న యాగంధరాయణుని పలుకులను విని రుమణ్వంతుఁడు 'ఇదే నిశ్చయమేని దేవి యన్న గోపాలుని కూడ పిలిపించి అతనితో కూడ ఆలోచించి చక్కఁగా సర్వమును చేయుదము' అనెను. ఆలాగే కానిమ్మని యాగంధరాయణుఁడు పలికెను. అతని బుద్ధిప్రభావమందు నమ్మకము గలవాఁడై రుమణ్వంతుఁడును ఆప్రయోగముచేయుటకే నిశ్చయించుకొనియుండెను. మఱునాఁడు మహామంత్రులిద్దఱును గోపాలకునియొద్దకు, అతనిని చూచుటకు తాము ఉత్కంఠితులై యున్నారని యతనితోఁజొనిరమ్మని, దూతను పంపిరి. గోపాలకుఁడును పూర్వము కార్యావసరముచేత స్వనగరమునకు పోయినవాఁడు గావున ఇప్పుడు దూత పిలువఁగానే మూర్తిభవించినయత్సవమో యన వచ్చిచేరెను. వచ్చిన దినమే అతనిని రుమణ్వంతునితో కూడ యాగంధరాయణుఁడు తన యింటికి కొనిపోయి తాను పైని తెలిపిన తనచిక్కిరి తమును రుమణ్వంతుని యుత్సాహమును సర్వమును తెలిపెను. అతఁడును రాజహితమునేకోరినవాఁడై ఆప్రయోగమును తనచెల్లె

లికి దుఃఖమును కలిగించున దయినను అందుల కంగీకరించెను. సజ్జనులవచనము ప్రకారము నడవవలసినది గదా. 'ఇది యెల్ల చక్కఁగానే పన్నబడినది. దేవి దగ్గ యాయె నని తలంచునట్టి వత్సేశుని ప్రాణములను కాపాడుటకు ఉపాయమాలోచించ వలయును. ఉపాయసామగ్రి యెంతయున్నను మంత్రాలోచనము ముఖ్యాంగము రాబోవు కీడునకు ముందే ప్రతిక్రియ చేయుట గదా.' అని మరల ఆసమయమందు రుమణ్యుండు చెప్పఁగా అప్పటికే సకల కార్యములను ఆలోచించి కృతనిశ్చయుఁడై యున్న యాగంధరాయణుఁడు 'ఇందులకై చింత వలదు. దేవి ఈగోపాలకునికి ప్రాణములకంటె ప్రియ యైన చెల్లెలు గదా. ఇతనికి దుఃఖము స్వల్పముగా నుండుటగని వత్సేశ్వరుఁడును దేవి బహుశః బ్రదికియేయుండునని తలచి ధైర్యముదాల్చును. మఱియు వత్సరాజు ఉత్తమసత్త్వుఁడు, శీఘ్రముగానే ఇతనికి పద్మావతి భార్య యగును, అయినవెంటవే దేవిని మరల నితఁడు కలిసికొనును.' అని యుత్తరము చెప్పెను. అట్లే చేయుటకు ముగ్గురును నిశ్చయించుకొని అందులకై ఇట్లు ఆలోచన చేసిరి. 'దేవిని నృపుని యుక్తిచేత లావాణకమునకు తోడ్కొని పోదము. అదే మగధదేశంపు పెల్ల నుతాఁడుచుండు మనదేశము. అది వేటకు అనుకూల మయినప్రదేశము గాన అందు రాజు యొద్ద లేనిసమయము సులువుగా దొరకును. అట్లు అతఁడు లేనప్పుడు అంతఃపురమువకు నిప్పుపెట్టి మన యాలోచన జరి గింపవచ్చును. దేవిని కొనిపోయి యుక్తిచేత పద్మావతియింట

నుంచెదను. గుప్తముగా నచట నున్న యామె శీలమునకు పద్మావతియే సాక్షిణి యగును.'

ఈ ప్రకారము రాత్రి మంత్రముచేసి మఱునాఁడు యశా గంధరాయణాదులు రాజసన్నిధికి పోయిరి. అచ్చట రుమణ్యం తుఁడు వత్సరాజుతో ఇట్లు విన్నపముచేసెను:—'దేవా, లావాణకమునకు పోయిన మనకు మంగళ మగును. అది మిగుల రమ్య మయిన దేశము. ఆందు వేటభూములు రమణీయమయినవి కలవు. కిక్కసగడ్డి సులువుగా దొరకును. ఆ దేశమును ఎప్పుడును పొరుగువాఁడు మగధరాజు బాధించుచున్నాఁడు. కనుక రక్షకొఱకును వినోదముకొఱకును మనము అక్కడికి పోవలయును.' అది విని వాసవదత్తతో కూడ క్రొత్తక్రొత్త క్రీడలు కల్పించుకొనుటయే లోకముగానున్న వత్సరాజు ఆమెను తోడ్కొని అక్కడికి పోవుటకు ఉద్యుక్తుఁ డాయెను.

ప్రయాణము సిద్ధమై మఱునాఁడు లగ్నము నిశ్చితము కాఁగా ఆకస్మికముగా నారదముని దేహకాంతిచేతదిబ్బుఖములు వెలుంగ ఆకాశమధ్యమునుండి వత్సరాజునొద్దకు చంద్రుఁడు తన కులముమీఁది యభిమానముచేత వచ్చెనా యనునట్లు వచ్చి అతనివలన నతిథిసత్కారములు పొంది విసీతుఁడై న యారాజునకు పారిజాతకుసుమమాల నొకటి ప్రీతితో నిచ్చి, వాసవదత్తను 'కామదేవాంశ సంభూతుఁడును విద్యాధరాధిపుఁడును నగుపుత్రుని బడయుదువు లే' అని ఆదరముతో అభినందించి, పిమ్మట వత్సరాజును గూర్చి యశాగంధరాయణుఁడు కూడ వినుచుండఁగా నిట్లనియె:—

శ్రీష్ట దేవ-య-గ్ర-ధ బాషా-లయము

రాజా, నీవాసవదత్తను చూడఁగా, ఆహా! నాకు ఇది జ్ఞప్తి అగుచున్నది. ఏ మనఁగా, పూర్వము నీముత్తాతలు ధర్మ రాజాదులుఉండిరిగదా. ఓరాజా, నామాటను నీప్రపితామహులు బుద్ధిమంతులై యంగీకరించుచుండిరి. వారు నాకు మిత్రులు గాన వారిమీఁద ప్రీతిచేత నేనిప్పుడు నీయొద్దకు వచ్చినాఁడను. నీ కొకమాట చెప్పెద వినుము. నామాటను నీముత్తాతలు ఏ ప్రకారము నెఱవేర్చిరో నీవును అట్లే సర్వదా నీమంత్రుల వాక్యమును నెఱవేర్చుము. అట్లు చేయుటవలన స్వల్పకాలము లోనే గొప్పకల్యాణమును పొందుదువు. నీకు కొలఁదికాలము మాత్రము దుఃఖము కలుగును. అప్పుడు అతిమోహమును వహింపఁగూడదు; ఏల యన, ఆదుఃఖము సౌఖ్యపర్యవసాయి యే అగును.

ఈప్రకారముగా రాజాబోవు కల్యాణమును సూచించి నారదమహర్షి అంతర్హితుఁ డాయెను. అంత నతనిమాటప్రకారము యశాగంధరాయణాది మంత్రిపుంగవు లందఱును తమ కోరిక నెఱవేటు నని నిశ్చయించుకొన్నవారై మఱియు సధికముగా ప్రయత్న మారంభించిరి.

2. వాసవదత్తా మందిరదాహము.

పిమ్మట ముందు చెప్పిన యుక్తిచేత వత్సరాజును వల్లభతో కూడ యశాగంధరాయణాదులు లావాణకమునకు కొనిపోయిరి. ఎల్లదెసలం బర్బుచున్న తన సైన్యఘోషముచేత మంత్రులకు వారి యభీష్టసిద్ధిని చెప్పుచున్నదియుం బోలె నున్న యాదేశమునకు వత్సరాజు పోయి చేరెను. పరివారముతో కూడ వత్సరాజు అచ్చటికి వచ్చియున్నాడన్న సంగతియెఱిగి మగధేశ్వరుడు ఆ ప్రయత్నము తనమీఁద దండెత్తివచ్చుట కేమో యని భయపడినవాడై యశాగంధరాయణునియొద్దకు దూతను పంపెను. కార్యజ్ఞుడైన యామంత్రియు ఆదూత్యమును అంగీకరించెను. వత్సరాజు ఆదేశములో నివసించి వేటకొఱకు ప్రతిదినమును మఱియు మఱియు దుర్గమారణ్యములకు పోవుచుండెను.

ఒకనాఁడు అతఁడు వేటకు పోయి యుండఁగా చేయవలసిన యేర్పాట్లు చేసి యశాగంధరాయణుడు గోపాలక రుమణ్య ద్వసంతకులతోఁ గూడ వాసవదత్తాదేవియొద్దకు ఏకాంతమునఁ బోయెను. అక్కడ ముందుగా అన్న హెచ్చరింపఁగా తాను చెప్పినమాటను వినుటకు సిద్ధురాలై యున్న యా వాసవదత్తను రాచకార్యములకు తోడ్పడవలయునని ఏమేమో మంచిమాటలు చెప్పి ప్రార్థించెను. తనకు భృతవిరహమును

ఇడునది యైనను ఆప్రయోగమునకు ఆమె అంగీకరించెను. కులస్త్రీలు పతికై ఏక్లేశమును భరింపరు ! అంతట యాగంధరాయణుడు ఆమెకు రూపమును మార్చుప్రయోగము నుపదేశించి బ్రాహ్మణీవేషము ధరియింపించి, వసంతకుని ఏకాక్షి బ్రహ్మచారి చిన్నవానినిగా చేసి, తాను ముసలి బ్రాహ్మణరూపమును గ్రహించెను. పిమ్మట ఆమహామతి యాగంధరాయణుడు ఆరూపమున నున్నవాసవదత్తను వసంతకునిని వెంటఁ బెట్టుకొని మగధదేశమునకుఁ బోయెను. ఇల్లు వెడలిన వాసవదత్తయొక్క దేహముమాత్రము మగధమునకు నడచెనే గాని మనస్సుమాత్రము వత్సరాజునొద్దకే పోయియుండెను. ఈలోకం నిచ్చట దుమణ్వంతుఁడు ఆమె మందిరమునకు నిప్పు పెట్టి 'అయ్యో! అయ్యో! దేవియు వసంతకుఁడును ఇందులో కాలిపోయిరి!' అని ఘోషపెట్టెను. అచ్చట ఏకకాలములోనే పుట్టిన యాదహనరోదనములు రెంటిలోను క్రమముగా దహనమాతినదే గాని రోదనము మాత్రము ఆటదాయెను.

వాసవదత్తను పద్మావతికడం జేర్చుట.

క్రమముగా యాగంధరాయణుడు వాసవదత్తతోను వసంతకునితోను మగధరాజుపట్టణము చేరెను. అచ్చట ఆ సమయమందు ఉద్యానములో మగధరాజుకూతురు రుండఁగాఁ జూచి రక్షు లడ్డగించినను లక్ష్మ్యపెట్టక ఆయిద్దఱతో ఆమె యొద్దకు పోయెను. బ్రాహ్మణీరూపమున నున్న వాసవదత్తను, న్నులార చూడఁగా పద్మావతికి ఆమెయందు అనిర్వచనీయ

మైన ప్రీతి యుద్భవించెను. అంత నామె రక్షులను నివారించి వృద్ధ బ్రాహ్మణాకృతి నున్న యాగంధరాయణుని తనయొద్దకు రప్పించుకొని ఆయనను 'ఓ బ్రాహ్మణోత్తమా, నీ కీమే ఏమి కావలయును? నీ విచ్చటి కేలవచ్చితివి?' అని యడిగెను. అందు నకు యాగంధరాయణుడు 'ఓరాజపుత్రీ, ఈపిల్ల నా కూతురు; దీనిపేరు ఆవంతిక. దీని పెనిమిటి దుర్వ్యసనాసక్తుడై దీనిని విడనాడి ఎడకో పోయినాడు. ఓకీర్తిమంతురాలా, దీనిని నీచేతితో పెట్టి పోయి త్వరలోనే దీని పెనిమిటిని వెదకి తెచ్చెదను. దీనికి ఒంటరిగా నుండుదిగులు లే కుండుటకై దీని సోదరుని ఈ కాణుని కూడ ఇక్కడనే యుంచెదను. ఇందులకు నీ వనుగ్రహింపవలయును.' అని వేడి అందులకు ఆమెయు సంగీకరింపగా ఆమెయొద్ద సెలవు పుచ్చుకొని తక్షణమే లావాణకమునకు పోయెను.

పిమ్మట ఆవంతిక యనుపేర నున్న యా వాసవదత్తను ఒంటికంటి బ్రహ్మచారి యైన వసంతకునిని వెంటఁగొని మిక్కిలి యాదార్యముతో సత్కరించి స్నేహశాలిని పద్మావతి అనేక వినోదములు కలదైన తనమందిరమునకు పోయెను. అచ్చట వాసవదత్త గోడలమీఁది చరిత్రములలో రామచరితమందలి సీతాప్రతిమనుచూచి తనవిరహాక్లేశమును ఓర్చుకొనియుండెను. ఆకారముచేతను సౌకుమార్యముచేతను శయనాసనసౌష్ఠవములచేతను ఆమెను ఉత్తమురాలినిగా నిశ్చయించుకొని పద్మావతి తనతో సమానముగా మహోపచారములు నేయుచుండెను,

‘ఈమె ఎవరో తెలియలేదు. ఇక్కడ ప్రచ్ఛన్నవృత్తిలో నున్నది. పూర్వము విరాటుని గృహమందు ద్రాపది అజ్ఞాతముగా నుండలేదా?’ అని పద్మావతి తలంచెను. పిమ్మట వానపదత్త ఒకప్పుడు ప్రసంగవశముగా పద్మావతికి తాను పూర్వము వత్సరాజువలన నేర్చుకొన్నవానిని వాడని మాలా తిలకములను రచించెను. ఆయలంకారములతోడి యా పద్మావతిని తల్లిచూచి ఏకాంతమందు ‘ఈమాలాతిలకములను ఎవరురచించినార’ని యడిగెను. ‘నామందిరములో ఆవంతిక యని యొక తెకలదు. ఆమె నాకు వీనిని రచించినది.’ అని తల్లికి పద్మావతి ఉత్తరము చెప్పినది. అందునకు తల్లి యిట్లనియె:—

“అమ్మాయీ, ఇట్టి శిల్పజ్ఞానము కలిగిన యీమె ఎవరో దేవత గాని మానుషి గాదు సుచూ. దేవతలును మునులును వంచనార్థము సజ్జనుల యిండ్లలో వచ్చి యుందురు. అందులకీ నిదర్శనమును వినుము.

కుంతిభోజు డని రాజౌక డుండెను. అతని యింట వంచనై కమతి దుర్వాసు డను మహాముని వచ్చి యుండెను. ఆయనకు పరిచర్య చేయుటకై రాజు తనకొమారితను కుంతిని నియోగించెను. ఆమెయు శ్రద్ధతో ఆయనకు ఉపచారములు చేయుచుండెను. ఒకనాడు ఆముని కుంతిని పరీక్షార్థము ‘నేను స్నానము చేసి వచ్చునప్పటికి పరమాన్నము చేసి సిద్ధముగా నుంపు’ము అనిచెప్పి త్వరగాపోయి స్నానముచేసివచ్చి భోజనమునకు కూర్చుండెను. ఆమెయు ఆమహామునికి పరమాన్న

పూర్ణమయిన పాత్రము నెదుట పెట్టెను. మిక్కిలి కాలుచున్న
యా యన్నముచేత జ్వలించుచున్న ట్టుండి పట్టుకొనుటకు
అశక్యమయి యున్న యా పాత్రమును చూచి ముని కుంతి
వీపుమీఁద వీక్షణము వేసెను. ఆమెయు మునియొక్క యభి
ప్రాయము నెఱిగి ఆపాత్రమును తనవీపుపై పెట్టుకొనెను.
అంత ముని స్వేచ్ఛగా భుజించెను. కుంతియొక్క వీపు
మాత్రము కాలి బొబ్బలాయెను. వీపు కాలుచున్నను కుంతి
చలింపనందునకు ముని సంతోషించి ఆమెకు వర మిచ్చి
పోయెను. ఆముని ఆమెయింట ఏప్రకార ముండెనో ఈ యా
వంతికయు అట్లే నీయుంట నున్నది. ఈమెను నీవు చక్కగా
ఆరాధింపుము.”

ఇట్లు తల్లి చెప్పగా పద్మావతి మాటురూపున నున్న
యా వాసవదత్తను మిక్కిలి గౌరవించుచుండెను. ఐనను వాసవ
దత్త తననాథు నెడఁబాసి విరహవిచ్చాయ యై నిశీధమండలి
పద్మినిని అనుకరించుచుండెను. బాలోచితములై న వసంతకుని
వికారములు మాటిమాటికి ఆవిరహిణికి కొంచెము చిటునగవు
నకు ప్రసక్తిని కలిగించుచు వచ్చినవి.

ఈగోపల వత్సరాజు అతిదూరము లయిన వేటభూము
లలో తిరిగి సాయంకాలము లావాణకమునకు వచ్చెను. అగ్ని
చేత భస్మీకృత మయిన యంతఃపురమును చూచి మంత్రుల
వలన దేవియు వసంతకుఁడును కాలిపోయి రని విని తన నామే
మూర్ఛితుఁడై భూమిమీఁద పడెను. ఆ దుఃఖానుభవమును

తప్పించుటకుంబోలె అతనిని మూర్ఖ యావరించెను. కొంచెము
 సేపటికి తెలివి గలుగఁగానే అతనిహృదయము దేవీదాహే
 షణానలముచేత ఆవేశింపఁబడినదియుంబోలె శోకముచేత మండ
 సాగినది. అంత నారాజు దుఃఖార్తుఁడై విలపించుచు ప్రాణ
 త్యాగమునకు నిశ్చయించుకొని ఊణములో జ్ఞప్తి తెచ్చుకొని
 యిట్లు చింతించెను:—‘వాసవదత్తా గర్భమందు విద్యాధరా
 ధిపుఁ డగుపుత్రుఁడు ఉదయించు నని నారదమునివలన విని
 యున్నాను. ఆమాట అబద్ధముకానేరదు. కొంతకాలము నాకు
 దుఃఖముకలుగుననియు ఆమునియే చెప్పియున్నాఁడు. ఈగోపా
 లకుని దుఃఖము స్వల్పముగానే యున్నది. ఈ యశాగంధరాయ
 ణాదులు కూడ అతిదుఃఖితులుగా అగపడరు. ఇందువలన దేవి
 వీవిధముగానో బ్రదికియే యుండఁబోలును. ఇది మంత్రులచే
 ప్రయోగింపఁబడిన నీతిప్రయోగవిశేషము కానోపును. కనుక
 నాకు ఒకవేళ ఆమెతో మరల సమాగమము కలుగవచ్చును.
 కావున ఇందులపర్యవసానమును చూచెదనుగాక.’ ఇట్లు ఆలో
 చించియు మంత్రులచేత బోధింపఁబడియు ఆరాజు హృదయ
 మందు ధైర్య మవలంబించియుండెను. ఆసమయములో గోపా
 లకుఁడును తనతండ్రి దిగులు పడకుండునట్లు వాసవదత్తా
 వృత్తాంతమును రహస్యముగా దూతముఖముగా ఆయనకు
 తెలియఁబఱచెను.

౮-పద్మావతీవివాహము.

వీ రిట్లుండఁగా ఈ లావాణకవృత్తాంతము నంతయు మగధరాజు తనచారులవలన తెలిసికొని కాలజ్ఞుడై పూర్వము యశాగంధరాయణుఁడు తన్నడిగియున్న ప్రకారము తనకూతుని పద్మావతిని వత్సరాజున కిచ్చుటకు ఇష్టపడి ఆయభిప్రాయమును దూతముఖముగా వత్సరాజునకును యశాగంధరాయణునకును తెలియఁజేసెను. వత్సరాజు యశాగంధరాయణుని మాటమీఁద ఆ సందేశము నంగీకరించి 'ఇందునిమిత్తమే దేవిని దాచి యుంచినారు కావలయును' అని తలంచియుండెను. వెంటనే లగ్నమును నిశ్చయించి యశాగంధరాయణుఁడు మగధరాజునకు ప్రతిదూతముఖముగా 'నీకోరికను మేము అంగీకరించినారము. కనుక నేటికి ఏడవదినమందు పద్మావతిని వివాహ మాడుటకు వత్సరాజు అక్కడికి రాగలఁడు. ఈవివాహమువలన వత్సరాజు వాసవదత్తను శీఘ్రముగా మఱచిపోవునుగాక.' అని సందేశముపంపెను. ప్రతిదూత పోయి ఆసందేశమును మగధరాజు నకు నివేదించెను. మగధరాజు దాని కంగీకరించెను. అంతట మగధరాజు కొమారితమిఁది తన యనురాగమునకును తన యిచ్చకును ఐశ్వర్యమునకును తగినట్లు వివాహోత్సవసంభారములు సిద్ధముచేయించెను. పద్మావతియు ఇష్టవరలాభముచేత సంతోషించెను. వాసవదత్త ఆవాతఁగి విని వగవసాగెను. ఆ

వార్త చెవిని చొచ్చి ఆమెకు వెలవెలపాటుచే మాటురూపము కలిగించి ఆ యజ్ఞాతవాసమునకు సాయము చేసిన దాయెను. 'ఇందువలన శత్రువు మిత్రమయినాడు, నీయందు భర్త మఱి యొకవిధముగా నుండడు.' అను వసంతకుని మాటమాత్రము చెలివలె ఆమెకు ధైర్యము గలుగజేసెను.

పిమ్మట నామానిని వివాహ మాసన్నముకాగా పద్మావతికి మరల దివ్యములయిన యా వాడని మాలాతీలకములను రచియించెను. ఏడవదినమున వత్సరాజు సైన్యములు వెంట రాగా మంత్రులతోగూడ వివాహోద్ధమయి వచ్చెను. అందు వలన మరల దేవిని కూడుకో నెదురు చూడఁడేని ఆవిరహములో వత్సరాజు వివాహోద్ధమమును మనస్సులో నయినను సహించియుండఁడు. ప్రజానేత్రోత్సవుఁడయిన యావత్సరాజునకు ఆనందభరితుఁడై మగధేశ్వరుఁడు చంద్రునికి నముద్రుండునుంబోలె ఎదురువోయెను. అంతట వత్సరాజు మగధేశ్వరుని పురమును ప్రవేశింపఁగా, ఎల్లెడల పౌరసమూహంపు మనస్సులో మహోత్సవము ప్రవేశించెను. విరహ తామదేహుఁడును మనస్సమ్మోహదాయకుండును అగు నా వత్సరాజును అక్కడి స్త్రీలు చూచి రతిహీనుఁడయిన మన్మథుఁడాయని తలంచిరి. పిమ్మట వత్సరాజు మగధరాజుమందిరమునకు పోయి అందు ముత్తయిదువులతో నిండియున్న పెండ్లి యిల్లు ప్రవేశించి అచ్చట పూర్ణచంద్రుని గెలిచిన ముఖముదానిని పెండ్లికూతురు నేయబడియున్న దానిని పద్మావతినిచూచెను.

ఆమె ధరించియున్న తన దివ్యమాలాతిలకమును చూచి 'ఇవి ఈబాల కెక్కడివి?' అని యాలోచించుచు పిమ్మట పెండ్లి యరంగెక్కి పాణిగ్రహము చేసెను. ఆపద్మావతీకరగ్రహణమే పృథివీ కరగ్రహణమునకు ఆరంభముగా నుండెను. ఇతఁడు ప్రియ వాసవదత్తుఁడు ఈమెను చూడనోపఁ దనియుంబోలె ఆ సమయమందు వేదీధూమము అతని నేత్రములను బాష్పము లతో మూసెను. అగ్ని దేవప్రదక్షిణమునం దెట్టనైన పద్మావతీ ముఖము భర్త యభిప్రాయము నెఱిగి కోపాకుల మాయెనా యన విరాజిల్లుచుండెను. వివాహముకాఁగానే వత్సరాజు పద్మా వతిని చేతినుండి వదలెనేగాని వాసవదత్తనుమాత్రము తుణము నేపైన మనస్సునుండి వదలఁడాయెను. అప్పుడు మగధరాజు అల్లు నికి ఇచ్చిన రత్నసమూహములను చూడఁగా భూమిలో మఱి రత్నములు లేవు అనవలసియుండెను. ఆసమయమందే యాగంధ రాయణుఁడు తనరాజువిషయమై మగధరాజుచేత అగ్నిసాక్షిక ముగా అద్రోహప్రమాణమును చేయించెను. అందఱకును వస్త్రాలంకారములు కట్టనంబు లిచ్చుటయు చారణులు పాడు టయు వారాంగన లాడుటయునుగా మహోత్సవము ప్రవర్తిల్లు చుండెను. భర్తయొక్క యుదయమును కోరినదై ఎక్కడనో నిద్రించుచున్నదియుంబోలె అగపడనిదై వాసవదత్త ఆ కాల ములో పగలిటిచంద్రుని వెన్నెలను పోలియుండెను.

'వత్సరాజు గనుక అంతఃపురమునకు పోయెనా ఇక్కడనే వాసవదత్తను చూచును' అని శంకించి మంత్ర భేదభయముచేత

మహామతి యశాగంధరాయణుడు మగధేశ్వరునికి అప్పడే
 వత్సరాజు స్వనగరమునకు తరలు నని తెలియఁ బఱచెను.
 అందుల కతఁ డంగీకరించెను. ఆవిషయమునే యశాగంధరాయ
 ణుడు వత్సరాజునకు తెలిపెను. అతఁడు నంగీకరించెను. అంతట
 వత్సరాజు అసాధారణము లయిన విందుభోజనములు పానము
 లును ఐనతరువాత పద్మావతిని తోడుకొని మంత్రులతోఁగూడ
 బయలు వెడలెను. వాసవదత్తయు పద్మావతియిచ్చిన సుఖవాహ
 నము నెక్కి ఆ మెచే నాజ్ఞాపింపఁబడిన మహా త్తరులతో సైన్యము
 వెనుక గుప్తముగా మాటురూపున నున్న వసంతకునితోఁగూడ
 వచ్చెను. వత్సరాజు క్రమముగా లావాణకము చేరి పద్మావ
 తియు తానును మందిరములోను, తానుమాత్రము దేవిమనస్సు
 లోను ప్రవేశించెను. వాసవదత్తయు వచ్చి అర్ధరాత్రమందు
 మహాత్తరులను వదిలి గోపాలకునిమందిరమునకు పోయి
 అచట తన్ను చూచి అత్యాదరమున బాష్పవ్యాకులితాక్షుఁ
 డైన గోపాలకుని ఏడ్చుచు కౌగిలించుకొనెను. ఆ క్షణమందే
 సంకేతప్రకారము అక్కడికి యశాగంధరాయణుడు రుమణ్వం
 తునితోవచ్చి దేవిచేత కృతాదరుడై ఆమెయొక్క విరహదుః
 ఖము తీటినదని ఓదాహ్నుచుండెను. ఇంతలోపల మహాత్తరులు
 పద్మావతియొద్దకుపోయి 'దేవీ, మాతోకూడ అవంతికమ్మ ఇంత
 దూరము వచ్చినది. ఇక్కడికి రాఁగానే మామాట వినక
 మమ్ము వదిలి ఏమో గాని రాజపుత్రుఁడు గోపాలకుని యింటికి
 పోయినది. అని విన్నవించిరి. ఇట్లని వత్సరాజు నెదుట తన

మహాత్తరులు చెప్పఁగా పద్మావతి సంశయితయై వారిని “మీరు ఆవంతికమ్మతో నామాటగా ‘నీవు నాయొద్ద ఇల్లడ యుంపఁ బడితివి. నే నెక్కడ నున్నానో నీవును అక్కడనే యుండవలసి నది, మఱియొకచోట నీ కేమి పని ? నాయొద్దకు రమ్ము.’ అని చెప్పఁడు.” అని యాజ్ఞాపించెను.

ఉదయనుడు మరల వాసవద త్తం గలయుట.

ఆమాటవిని వారు పోఁగానే వత్సరాజు ఏకాంతములో పద్మావతిని నీ కీమాలాతిలకములు ఎవరు రచించినా రని యడిగెను. నాయుంట ఒక బ్రాహ్మణుడు ఆవంతిక యని యొక తెను ఉంచి పోయినాడు. ఇమెయొక్క యద్భుతశిల్ప మిది.’ అని పద్మావతి చెప్పెను. వెంటనే వత్సరాజు ఆమెయే వాసవద త్త యని నిశ్చయించుకొని గోపాలకుని యింటికి పోయి అచ్చట ద్వారమందు పద్మావతియొక్క మహాత్తరులను చూచి లోపలికి ప్రవేశించెను. అక్కడ దేవీ గోపాలక యశాగంధరాయణ రుమణ్యద్వసంతకులు ఉండిరి. అంత వత్సరాజు దూర మెడఁ బాసి మరల వచ్చిన దై నయా దేవిని గ్రహణవిముక్త యయిన చంద్రమూర్తినింబోలె చూచి శోకాకులఁ డై భూమిమీఁద పడిపోయెను. అంతట విరహపాండురావయవ యైన వాసవ దత్తాదేవి హృదయము తల్లడిల్లి నేలఁబడి తన కఠినచరితమును నిందించుకొనుచు విలపించుచుండెను. శోకదీను లయి యాదంపతులు ఏడ్చినవిధము చూడఁగా మహాధీరుఁడైన యశాగంధరాయణునిముఖముకూడ బాష్పములచే స్నానము చేసినదాయెను.

ఆకాలమందు ఆకోలాహలమును విని పద్మావతికూడ ఆకులపై
 అక్కడికి వచ్చి సంగతిని తెలిసికొని రాజవాసదత్తలతో
 తుల్యావస్థను తానును పొందిన దాయెను. మంచి యిల్లాంధ్ర
 స్నేహపుముద్దులుగదా, 'భర్తకు దుఃఖము కలుగజేసిన నాజీవిత
 మేల!' అని వాసవదత్త విలపించుచు పలుమాఱు పలికెను.
 అంతట ధీరుడైన యశాగంధరాయణుడు 'దేవా మృగధరాజ
 సుతాలాభముచేత నీకు సామాజ్యము కలుగునుగాక యని
 ఇది యంతయు నేను చేసినాడను. దేవియందు దోష మేమి
 యు లేదు. ఈసపత్ని పద్మావతియే ఈవిరహములో దేవియొక్క
 శీలమునకు సాక్షిణియై యున్నది.' అని పలికెను. అంత పద్మా
 వతి నిర్మత్తరబుద్ధితో 'ఈమె శీలమును స్థాపించుటకు నేను
 అగ్నిప్రవేశ మయినను చేసెదను' అని ప్రతిజ్ఞ చేసెను. 'నాదే
 తప్పిదము. నానిమిత్తమే కదా దేవి కూడ మహాక్లేశ మనుభ
 వించినది.' అని వత్సరాజు పలికెను. 'రాజునకు సం దేహము తీఱు
 టకై నాచేత అగ్నిప్ర వేశముచేయింపవలసినది.' అని వాసవదత్త
 దృఢనిశ్చయముతో చెప్పెను. అంతట కృతార్థులలో అగ్ర
 గణ్యుడయిన మహానుభావుడు యశాగంధరాయణుడు తూర్పు
 మొగముగా కూర్చుండి ఆచమనముచేసి శుద్ధుడై యీమాట
 వచించెను : 'నేను రాజునకు హితము చేయుదునయేని, దేవి
 శుద్ధురాలయేనియు, ఆమాట చెప్పుడు, ఓలోకపాలకులారా,
 చెప్పరేని నేను దేహమును త్యజించెదను.' ఇట్లని అతడు విర
 మింపగానే ఈదివ్యవాక్కు వినబడెను. 'రాజా, ఏ నీకు ఈ

యాగంధరాయణుడు మంత్రియో, పూర్వజన్మమందు దేవతయైన వాసవదత్త భార్యయో, ఆసీ వొక్కడవే ధన్యుడవు. ఈమెయందు దోషమేమియు లేదు.' తొలకరిమేఘంపు మంద్రగర్జితంపుఁ జెలుపుగలదై దిక్కుంజములందెల్ల మాటుమోగించున్న యా వాక్కును విని అందఱును తాపములుతీటి ఎత్తిన మెడలనువంపకుండ చాలసేపు నెమళ్ళవృత్తి ననుకరించియుండిరి. వత్సరాజు గోపాలకునితోఁగూడి యాగంధరాయణుని చేతలను స్తుతించి ఇంక భూమండల మెల్ల తనచేతిగోనిదని నిశ్చయించుకొని యుండెను. వత్సరాజు అనుదినసహవాససానురాగలయిన యానాయికల నిరువురను మూతీభవించిన రతినిర్వృతులనుం బోలె చెంతఁ బెట్టుకొన్నవాడై మితిలేని యానందమును అనుభవించుచుండెను.

ఆమఱునాఁడు వత్సరాజు వాసవదత్తా పద్మావతులతో కూడ ఏకాంతమందు పానలీల లనుభవించి గోపాలక రుమణ్వావ్వసంతక సహితునిగా యాగంధరాయణుని రావించి అందఱుతోను విస్త్రంభగోష్ఠియం నుండెను. విలక్షణయై యున్న దేవిని చూచి, రాజును సంతోష పెట్టుటకు యాగంధరాయణుఁ డిట్లు చెప్పసాగెను: ఓరాజా ఈకథను ఇంతవఱకు విని యుండవేని చెప్పెదను వినుము.

ఆహితసేనునికథ.

సిరి కాటప ట్టయినది తిమిర యని నగరము కలదు. కపురమును ఆహితసేనుఁ డని ప్రఖ్యాతుఁ డైన రాజు ఏలు

చుండెను. ఆయనకు తేజస్వతి యని భూలోకాస్పర
యైన భార్య యుండెను. రాజునకు హృదయములో ఔషధ
మున కసాధ్యమయిన బిళ్ళ యొకటికలిగెను. వైద్యులు మంత్ర
లతో రహస్యముగా ఆబిళ్ల భయముచేతఁ గాని శోకముచేతఁ
గాని పగిలిపోవునని చెప్పినారు. 'మహాసర్పము వీపుమీఁద
పడినను ఎవఁడు భయపడలేదో, శత్రుసైన్య మంతఃపురము
చొచ్చినప్పుడును ఎవఁడు కలఁతపడలేదో అట్టి సత్త్వవంతునికి
ఈరాజునకు భయమెట్లు కలుగును? మాకు ఉపాయము తోచ
లేదు. ఏమిచేయుదుము?' అని మంత్రు లనిరి. ఇట్లాలోచించి
మంత్రులు దేవితోమాటలాడి ఆమెనుదాఁచి ఆమె మృతిఁబొం
దినదని రాజుతోచెప్పిరి. ఆశోకాతిభారముచే తరువఁబడి అతని
హృదయంపుబిళ్ల పగిలెను. రోగము తీసినపిమ్మట మంత్రులు
రాజున కపరసుఖసంపదనుంబోలె మహాదేవి నర్పించిరి. ప్రాణ
ప్రదాయిని యయినయామెను బుద్ధిమంతుఁ డయిన రాజు
మిక్కిలి గౌరవించెనుగాని ఆమె దాఁగియున్నందునకు కోపగింపఁ
డాయెను. పతికి హితముచేయుటయే దేవీత్వమునకు కారణము
గాని, ప్రియము చేయు మాత్రమున దేవీశబ్దము రానేరదు.
రాజ్యకార్య భారై కచింతనమే మంత్రిత్వముగాని చిత్తానువర్త
నము సేవకలక్షణము. కాబట్టి నీశత్రువయిన మగధరాజుతో
సంధి యగుటకును సర్వభూమండలవిజయము నీకు లభించుట
కును ఈయుపాయమును మేము కావించినాఁతము. నీమీఁది
భక్తిచే నియోగభారమును సహించినదేవి నీకు పూణముగా
ఉపకారిణియే గాని అపకారిణి ఏమాత్రమును గాదు—

ముఖ్యమంత్రియొక్క యీవచనమును విని వత్సరాజు తన్నే అపరాధినిగాభావించుకొని వారి విషయమై సంతోషించి యిట్లనియె: 'ఎఱుఁగుదును, మీమాట ప్రకారము దేవి మూర్తి మతి యైన నీతియుంబోలె నాకు భూమండలము సంతయు ఇచ్చినది. అయినను అతిస్నేహముచేత ఈయచుచితములు పల్కి తిని. అనురాగాంధులకు విచారసహత్వ మెక్కడిది? ఇత్వాది సల్లాపములచేత వత్సరాజు ఆదినమును దేవియొక్క లజ్జోప రాగమును రెంటిని ఒకమాటే అపనయించెను.

మఱునాఁడు ఈరహస్య మంతయు ఈలోపల నెఱిగిన మగధరాజు నొద్దనుండి దూతవచ్చి వత్సరాజుతో మగధేశుని మాటగా నిట్లుచెప్పెను. 'నీమంత్రులు మమ్ముమోసముచేసినారు. ఇక నీ వెట్లు ప్రవర్తించిన మాకు జీవలోకము దుఃఖమయము కాకుండునో ఆప్రకారము ప్రవర్తిల్లుదువుగాక.' ఈమాట విని సమ్మానించి వత్సరాజు ఆదూతను ప్రత్యుత్తరమునిమిత్తమై పద్మావతియొద్దకు పంపెను. ఆమెయు వాసవదత్తుకు మిగుల నమ్రురాలై ఆమె సన్నిధియందే అతనికి దర్శన మిచ్చెను. వినయము గదా పతివ్రతయొక్క మొదటివ్రతము. 'అమ్మా, నిన్ను మోసము చేసి కొనిపోయినారు, నీభర్త అన్యాయము రక్తుఁడు, ఈ శోకముచే నేను కన్యను గన్నఫలము ననుభవించి నాఁడను.' అని దూత తండ్రిసందేశమును చెప్పఁగా అతనికి పద్మావతి యిట్లనియె:—నామాటగా మాయమ్మతోను నాయనతోను చెప్పుము: 'ఏల చింత? భర్త నాయందు అత్యం

తము దయ గలిగియున్నాఁడు వాసవదత్తా దేవియు నాయందు
 స్నేహముగలదై అక్కవలె నున్నది. మానాయనగాదు తన
 సత్యమువలెనే నా ప్రాణమును కూడ వదల నొల్లరయేని నా
 పతివిషయమై విపరీతచింత ఏమియు చేయక యుందురుగాక.
 ఇట్లు యథోచితముగా పద్మావతి ప్రతి సం దేశమును పలుకఁగా
 వాసవదత్త ఆదూతను సత్కరించి పంపెను. దూత మరలి
 పోఁగానే పద్మావతి పుట్టినింటిని తలఁచుకొని కొంచెము
 చింతాధీనమానస యై యుండెను. అంతట ఆమెను వినోద
 పెట్టునది యై వాసవదత్త ఆసమయమందు అక్కడనున్న వసం
 తకునిచేత ఇట్లు చెప్పించెను.

“మీరిద్దఱును పూర్వజన్మమందు అక్కచెల్లెండ్లు. శాప
 ముచేత ఇట్లు జన్మించినారు. కనుక నే మీహృదయములు ఒక
 రొకరియందు బద్ధ స్నేహములై అటమటలులేక కూడి
 యున్నవి.”

వసంతకునివలన ఇట్లు విని వాసవదత్తయు పద్మావతియు
 పరస్పరము లేశమయిన ఈర్ష్యలేక యుండిరి. వాసవదత్తా దేవి
 భర్తను తమ కిద్దఱకును సాధారణునిఁగాఁ జేసి పద్మావతి విష
 యమై ఆత్మనిర్విశేషముగా హితము సలుపుచుండెను. పద్మా
 వతి పంపిన దూతలవలన వాసవదత్తయొక్క మహానుభావత్వ
 మును ఎఱింగి మగధరాజు మిక్కిలి సంతోషించెను.

మఱునాఁడు మంత్రి యశాగంధరాయణుఁడు వత్సరాజు
నొద్దకు వచ్చి దేవియు ఇంక నితరులును సన్నిధియందుండఁగా
నిట్లనియె. ‘దేవా, ఇప్పుడు ఇంక జైత్రయాత్రోద్యోగార్థము
కాశాంబికి ఏల బయలుదేఱవు; మనచేత మోసపోయిన
వాఁడైనను ఇంకను మగధరాజు మన జోలికి రాఁడు. కన్యా
సంబంధ మనెడు త్రాటితో అతఁడు చక్కగా కట్టి వేయఁ
బడియున్నాఁడు. పోరాడి ప్రాణాధిక యయిన కొమారితను
అతఁడు వదలునా? అతఁడు తనసత్యమును కాపాడుకోవలసిన
వాఁడు. అతనిని నీవు మోసము చేయలేదు. ఇది సర్వము నేను
స్వయముగా చేసినది. ఇందువలన అతనికి చెఱు పేమియు
లేదు. చాదులవలన అతఁడు మనమీఁద అలుగఁడని తెలిసికొని
యున్నాను. అందునిమిత్తమే ఇన్నిదినములు ఇక్కడనుంటిమి.’
సంకల్పమును నెఱవేర్చుకొన్న యశాగంధరాయణుఁ డిట్లు చెప్పు
చుండఁగా మగధరాజునొద్దనుండి దూత వచ్చి ప్రతీహరిచే రా
జానుజ్ఞ చే రాజసన్నిధికి తేబడి ప్రణతుఁడై కూర్చుండి రాజుతో
నిట్లని విన్నవించెను—‘‘దేవా, పద్మావతీదేవియొక్క సం దేశ
ములచేత సంతోషించి మగధేశ్వరుఁడు నీకు ఇట్లు తెలుపు
చున్నాఁడు. ‘పెక్కుమాట లేల? సర్వమును తెలిసినది. నీ
విషయమయి ప్రీతుఁడనైతిని. ఈయద్యోగ మెందునిమిత్తము

చేయఁబడినదో ఆప్రయోజనముకొఱకే ప్రయత్న మారంభింపుము. మేము వశ్యులమైయున్నాము.' '' దూతయొక్క యీ మంచిమాటను వత్సరాజు యశాగంధరాయణుని నీతివృక్షము యొక్క పుష్పముగా అభినందించెను. అంతట వాసవదత్తచేత పద్మావతిని రావించి ఆమెయు తానును ఆదూతను బహుమతు లిచ్చి సత్కరించి పంపించెను. పిమ్మట చండమహాసేనుని దూత కూడ వచ్చి యథాక్రమముగ ప్రవేశించి రాజునకు ప్రణమిల్లి యిట్లనియె. — దేవా, కార్యతత్త్వ మెఱిగిన చండమహాసేన మహారాజునీశ్వరాంతమెఱింగి హర్షించి యీసం దేశమునుపంపి నాఁడు. — 'పెక్కుమాటలేల? నీమంత్రి యశాగంధరాయణుఁడు అనుటయే నీప్రాశస్త్యవర్ణనము. నీయందలి భక్తిచేత వాసవదత్త ధన్యురాలు. ఆమె చేసిన కార్యముచేత మాకు చిరకాలము సజ్జనులమధ్య తల యెత్తుకొని యుండ యోగ్యత గలిగినది. పద్మావతి నాకు వాసవదత్తకంటె వేఱు గాదు. ఆ యిద్దఱి హృదయములును ఒక పేగదా. కాబట్టి శీఘ్రముగా విజయోద్యమము నారంభింపుము.' '' మామగారి యీసం దేశమును వినఁగా వత్సరాజుహృదయమందు తత్తణమే విశేష మయిన సంతోషమును వాసవదత్తమీఁద ప్రణయాతిశయమును మంత్రిపుంగవునిపై అనురాగోత్కర్షమును ఎంతయువర్ధిలైనను, అంత వత్సరాజు దేవేరు లిద్దఱిచేతను సముచితసత్కారపూర్వకముగా కృతాతిథ్యుఁడైనయాదూతను బహుమానించి పంపి

దిగ్విజయోద్యోగము చేయువాడై మంత్రుల యాలోచన ప్రకారము కాశాంబికి తరలిపోయెను.

ఉదయనుడు కాశాంబిం ప్రవేశించుట.

మఱునాడు వత్సరాజు లావాణకమునుండి మంత్రుల తోను భార్యలతోను కాశాంబికి తరలి, అకాలమందు పొంగిన సముద్రములా యన మహాఘోషతో భూమి నెల్ల నాక్రమించు చున్న సైన్యములు వెంటవచ్చుచుండ, ఏనుగు నెక్కి పయనము నడచుచుండెను. సూర్యుడు పొడుపుగుబ్బలికొమ్మున నెలకొని దానితోకూడనే ఆకాశములో సంచరించునేని ఆస్థితిలోని వత్సరాజునకు ఉపమ యగును. అప్పుడు వత్సరాజునకు పట్టబడిన శ్వేతచ్ఛత్రము అతడు తేజస్సుచేత సూర్యుని గెలిచె నన్న ప్రీతిచేత వచ్చి అతని సేవించుచున్న చంద్రుడో యన రాజిల్లు చుండెను. అందఱకును పైవాడై తేజస్వి యైన యాప్రభుని చుట్టును సామంతులు తమతమ కక్షలలో ధ్రువుని గ్రహగణ ములుంబోలె పరివేష్టించి సాగుచుండిరి. ఆయన వెనుక పిడి యేనుగుపై వచ్చుచున్న దేవేరు లిద్దఱును అతనిమీఁద నను రాగముచేత రూపముదాల్చి వెంటవచ్చుచున్న శ్రీభూదేవులొ యన వెలుంగుచుండిరి. అతని గుఱ్ఱపుఁబటాలముల గొరిజ్జొనల గుర్తు లనెడి నఖిక్షతములు గలదై భూదేవి అతనిచే ననుభుక్త గా నగపడెను. వత్సేశ్వరుడు వందులు పొగడుచుండ ఇట్లు పయనము నడచుచు కొలదిదినములలో మహోత్సవమండిత యైన కాశాంబికి చేరెను. ఎఱ్ఱజెండాల కుసుంబాచీర గట్టి కిటికి

కన్నులు సంపూర్ణముగా వికసిల్ల ద్వారదర్శి తోత్తుంగపూర్ణ
కుంభమండితయై జనకోలాహలమిషచే సల్లాపించుచు సాధ
వ్యాజమున నవ్వుచు ఆపురలక్ష్మీ ప్రవాసమునుండి పతి రాగా
మిక్కిలి ప్రాకాశించుచుండెను. ఇద్దఱు దేవేదులతోను ఆరాజు
పురమును ప్రవేశించుచుండఁగా వారిదర్శనముచే పౌరాంగనా
నేత్రములకు అనిర్వచనీయ మయిన మహోత్సవ మాయెను.

ఆసమయమందు ఆకాశమంతట మనోహరసాధ విరాజ
మాన సుందరీముఖశతములు దేవీముఖసేవార్థము తజ్జితుఁ
డైన చంద్రునిసైన్యములు వచ్చినవో యన వెలుంగుచుండెను.
కొందఱు చంద్రాననలు మేడలయందు కిటికీలలో నిలిచి ప్రభు
వును దేవేదులను తెప్ప వాల్చక చూచుచు చూపరకు కుతూ
హలముచే విమానస్థలయి చూడవచ్చిన యచ్చరలో యను
భ్రమను కలుగఁజేసిరి. కొందఱు లతాతన్వలు గవాక్షజాలాగ్ర
లగ్నపక్షులనేత్రై మదనునికి బాణపంజరములను సృజించి
యిచ్చినవారుంబోలె విరాజిల్లిరి. ఒకానొక బింబాధరయొక్క
నేత్రోత్పలము రాజదర్శనముచేత వికసిల్లినదై కాననేరనిదై న
చెవికి ఆవిభవమును చెప్పటకుంబోలె దానికడకువ్యాపించెను.
వడివడి నేతెంచిన యొకయువతియొక్క పదములు మాటిమా
టికి తడబడుచున్నట్టివి రాజదర్శనేచ్ఛచేత ఆమెకన్న ముందే
వెలువడ నుద్యమించుచున్నవియుం బోలె నొప్పుచుండెను.
మఱియొక తన్వయొక్క హారంపుముక్తాఫలములు తొట్టుపాటు
చేత పెరిగి కాలుచున్నట్టివి హృదయము విడుచుచున్న

యానందబాష్పబిందువులో యన నెసఁగుచుండెను. 'అగ్ని దేవుడు లావాణకములో ఈమెవిషయమై కీడు చేసియే యున్నయెడల అతఁడు వెలుఁ గిచ్చువాఁ డయినను ఈలోకమునకు కటికిచీకటిని కల్పించినవాఁడగును.' అని వాసవదత్తను కనియు దాహప్రవాదమును స్మరించియు కొందఱు చెలువలు తహతహతో కలయఁ బలికికొనిరి. ఒకచెలువ చెలితో 'బళిబళి! వాసవదత్తా దేవికి సపత్ని తుల్యగానే దొరకుటంబట్టి లజ్జకు అవకాశ మేమియు లేక పోయినది.' అని పలికెను. వా స్తవముగా ఈయిద్దఱ సౌందర్యమును శివ కేశవులు చూచినవారు కాదు. కా దేని గారవముతో ఏల గౌరీలత్కులను చేపట్టియుండుదు?' అని పలుకుచు కొందఱు టిందువదనలు ఆదేవేరులపై ఆనందోత్ఫుల్ల నేతోత్పలమాలికలను వైచుచుండిరి.

ఈ ప్రకారము వత్సరాజు లోకులకు కన్నుల పండువు నేయుచు దేవీసమేతుఁడై కృతమంగళుఁడై తననగరు ప్రవేశించెను. ప్రభాతమందు కమలాకరమునకు ఏశోభగల్గునో అట్టి యనిర్వచనీయ శోభ రాజమందిరమునకు ఆసమయమందు ఆవటిలైచు. క్షణకాలములో ఇరకఁ గలుగ నున్న సకల భూపాలోపాయనాగమమును నూచించుచున్నవై న సామంతుల మంగళోపహారములచేత రాజసదన మెల్ల నిండిన దాయెను. రాజబృందమును సమ్మానించి ఉత్సవముచేసి వత్సరాజు సర్వజన చిత్తముంబోలె అంతఃపురము ప్రవేశించెను. అచ్చట దేవేరులకు మధ్యగతుఁడై రతిప్రీతులకు మధ్యగతుఁ డై న కాముండునుం బోలె రాజు దినశేషమును పానాదిలీలలయందు గడపెను.

ని ధి లా భ ము.

మఱునాఁడు వత్సరాజు మంత్రులతోఁగూడి ఆస్థానమం
దుండఁగా బ్రాహ్మణుఁ డొకఁడు ద్వారభూమినుండి ‘కావుము,
ప్రభూ, కావుము. అడవిలో పాపాత్ములు గోపాలకులు నిష్కా
రణముగా నా కుమారుని పాదమును నటికి వేసినారు.’ అని
మొఱవెట్టెను. వెంటనే రాజు ఇద్దఱు ముగ్గురు గోపాలకులను
పట్టించి తెప్పించి వృత్తాంత మడిగెను. వా రిట్లు విన్నవించిరి.
“దేవా! మేము పసులంగాచుచు విజనమందు క్రీడించుచుండు
ము. మాలో దేవసేనుఁడని గొల్ల ఒకఁ డున్నాఁడు. అతఁడు
ఒకచోట రాతిమీఁద కూర్చుండి మాకు తాను రాజని చెప్పి
మమ్ము ఏలుచుండును. ఎవఁడును అతని యాజ్ఞను మీఱఁడు.
ఈ ప్రకారము ఆగోపాలకుఁడు అరణ్యములో రాజ్యము చేయు
చున్నాఁడు. ఈదినము ఈవిప్రుని కుమారుఁడు ఆదారిని పోవుచు,
ఆగొల్లదొరకు ప్రణమిల్ల లేదు. ‘దొరకు ప్రణామము చేయక
పోకోయి’ అని మేము రాజాజ్ఞ చేత ఎంత చెప్పినను ఆచిన్న
వాఁడు నమస్కరింపక నవ్వుచు వెడలిపోయెను. అంత గోపాల
రాజు ఆవటువునకు పాదచ్ఛేదదండన చేయవలసినదని మమ్మా
జ్ఞాపించినాఁడు. మేము; ఓ మహాప్రభూ, పరుగెత్తి అతని పాద
మును ఛేదించినారము. మాబోఁటివాఁడు రాజాజ్ఞను ఎవఁడు
మీఱఁగలఁడు?” గోపాలు రిట్లు పలుకఁగా ధీమంతుఁడు యా
గంధరాయణుఁడు ఆవిషయమును చక్కఁగా ఆలోచించుకొని
ఏకాంతమందు ప్రభువుతో ‘నిశ్చయము, ఆచోట నిధానాదిక

చున్నది. దాని ప్రభావముచేతనే గోపాలునికి ఇంత ప్రభుత్వము కలిగినది. అక్కడికిపోవలయును.' అనిచెప్పెను. మంత్రి యిట్లు చెప్పగా రాజు ఆగోపాలురనే దారి నడుప నియమించి సైన్య పరిచ్ఛదసమేతుడై ఆ యటవీస్థానమునకుబోయెను. ఆభూమి నంతయుపరీక్షించి పనివాండ్లు త్రవ్వసాగిరి. అంతట క్రిందనుండి శైలమయాకారుడు యత్నుఁ డొకఁడు బయలువెడలి 'రాజా, ఈనిధానము సీతాత పాతి పెట్టినది, దీనికి నేను చిరకాలము కాపుంటిని. దీనిని నీవు పుచ్చుకొమ్ము.' అని వత్సరాజుతోచెప్పి అతనిచేత సత్కృతుడై అదృశ్యుడాయెను. అంతట గోతిలో నుండి గొప్పనిధి ఆవిర్భవించెను. అందు మహర్షి మయిన రత్నసింహాసనము దొరకెను. అభ్యుదయకాలములో కల్యాణ పరంపర కలుగునుగదా. అంతట వత్సరాజు ఉత్సవము చేసి ఆనిధాన మంతయు కైకొని ఆగోపాలకులను అభినందించి తన నగరమునకు పోయెను,

అచ్చట అరుణమణి కిరణ ప్రసారములచేత ఇట్లు వత్సరాజు ప్రతాపము దెసలనాక్రమించెడి నని సూచించునదియుంబోలెను, వెండితీగలకు గ్రువ్వబడియున్న ముక్తాఫల సమూహముచేత అతనిమంత్రులబుద్ధి ప్రభావమున కాశ్చర్యపడి నవ్వుచున్నదియుంబోలెను, దీపించుచున్న యాబంగారపు సింహాసనమును ఆనందదుందుభులు మ్రోగుచుండ రాజు తేగా పోరులు హర్షించిరి. మంత్రులును రాజునకు జయము నిశ్చయమని యూహించి యుత్సవముచేసిరి. ఆరంభమునుండి కలుగు కల్యా

ణము కార్యసిద్ధిని సూచించును గదా. అంతట నాకాశ మెల్ల జెండాలుమెఱుములు మెఱయుచుండ రాజమేఘుఁడు అను జీవులపై సువర్ణవర్షము గురిసెను.

ఆదినము ఉత్సవములో జరుగఁగా మఱునాఁడు యా గంధరాయణుఁడు వత్సరాజుతో అతని అభిప్రాయము నెఱుఁగు వాఁడై 'దేవా, నీకులక్రమాగత మయిన యీ మహాసింహాసనము నీకునొరకినదిగదా. దీని నెక్కి యలంకరింపుము.' అనెను. 'నాముత్తాతలు లోకము నంతయు జయించి దీనిని ఎక్కినాడు. నేనుమాత్రము జయింపక ఎక్కిన నాకు ఏమి కిర్తి? పృథు చక్రవర్తియే యలంకారముగాఁ గలిగినదై న యీసాగరాంత భూమండలమును జయించి నాపెద్దల దై న యీరత్నసింహాసనమును ఎక్కెదను.' అని యుత్తరముచెప్పి రాజు దాని నప్పుడు ఎక్కఁ డాయెను. గొప్పవారికి అభిమానము వాస్తవముగదా. అందునకు సంతోషించి యాగంధరాయణుఁడు రాజుతో 'మంచిది, రాజా, మొదట తూర్పుపై జయోద్యోగ మారంభింపుము.' అనెను. ఆమాటవిని రాజు ప్రస్తావవశముగా మంత్రిని ఉత్తరము మొదలయిన దిక్కు లుండఁగా రాజులు మొదట తూర్పుపై దాడి వెడలుదు రేల?' అని యడిగెను. అందునకు యాగంధరాయణుఁ డిట్లు చెప్పసాగెను—'రాజా, కుబేరుని దిక్కు గొప్పదే. అయినచు మ్లేచ్ఛసంసర్గముచే దూషితమయి యున్నది. సూర్యాద్యస్తమయ హేతు వగుటచేత పడమర కూడ ప్రశస్తము కాదు. రాక్షసాక్రాంతము యమనివాసముచు అగుటచేత దక్షిణముకూడ యోగ్యముకాదు. తూర్పున సూర్యుఁడు ఉదయించును, తూర్పును దేవేంద్రుఁడు ఏలు

చున్నాడు, గంగయు తూర్పునకే పాటుచున్నది. ఇందుచేత తూర్పుశ్రేష్ఠమైనది. హిమవద్వింధ్య మధ్య దేశములలో కూడ వేనిలో గంగ ప్రవహించుచున్నదో అవి శ్రేష్ఠములు. కాబట్టి ల్యాణ కాంతులై రాజులు మొదట తూర్పునకే పోవుదురు, దేవనది పాటునట్టిభూములయందే నివాసము గ్రహింపుదురు. పెద్దలు కూడ తూర్పు మొదలుగానే. దిక్కులను జయించిరి. గంగాసమీపమందు హస్తినాపురములో నివసించిరి. శతానీ యందు కౌశాంబి రమ్యమనియు సామ్రాజ్యము పౌరుషాధీనము గాని దేశాధీనము గాదనియు ఇచ్చట నివసించినాడు' ఇట్లు పలికి యతడు విరమింపఁగానే రాజు పురుషకారమందలి గౌరవాశిశయముచేత నిట్లనియె:—'సత్యము! సామ్రాజ్యమునకు దేశము కారణముగాదు, సత్త్వవంతులకు స్వపౌరుషమే సంపత్కారణము సత్త్వవంతుఁడు ఒంటిగాఁడయినను ఆశ్రయహీనుఁడయినను సిరిని పొందును'

అటు పిమ్మట చూగంధరాయఁడు వత్సరాజుతో రాజా, నీకు దైవానుకూల్యము కలదు, పౌరుషమును కలదు, మేము కొంచెము నీతిమార్గమును నేర్చియున్నాము. నీకు ఆలోచించిన ప్రకారము త్వరగా దిగ్విజయముచేయుము' అనెను. మంత్రి వరేణ్యుఁ డిట్లుపలుకఁగా వత్సరాజు 'అదంతయు సరియే! కాని, మేలునకు ఎప్పుడును విఘ్నము లనేకములు. నీకు తన్నివారణార్థ మయి సాంబమూర్తిని గూర్చి తపస్సు చేసెదను. శివప్రసాదము లేక మనోరథము లెట్లు సిద్ధించును?' అనెను. ఆమాట విని మంత్రిలును రాముని సేతుబంధప్రయత్నమునకు కపీశ్వరులుం బోలె అతనితపఃప్రయత్నమునకు అం

గీకరించిరి. అంతట దేవేరులతోను మంత్రులతోను తపస్సులొ
నుండి మూఁడుదినము లుపవసించిన వత్సరాజునకు శివుఁడు
స్వప్నములో ప్రత్యక్షమై యిట్లానతిచ్చెను. 'మెచ్చితిని, లెమ్ము'
నిర్విఘ్నముగా జయము పొందుదువు, నీకు త్వరలో సకల
విద్యాధరాధీశ్వరుఁ డగుపుత్రుఁడు గలుగును.' అంతట రాజు
మేలుకొని సూర్యతేజస్సుచేత పాడ్యమిచాద్రుఁడు బోలె
శివప్రసాదముచేత నీడ దేతినవాఁ డాయెను. తెల్లవాఱు
గానే మంతులకును వ్రతోపవాసక్లాంతలైన కుసుమకోమల
లకు దేవేరులకును ఆస్వప్నమును చెప్పి కర్ణోత్సవము చేసెను.
వీనులవిం దయిన యీస్వప్నవర్ణనముచేతనే తృప్తలైన యా
రాణులకు ఆవినికి విభవానుభవమును ఫలించెడి మధురౌషధ
మాయెను. ఇట్లు వత్సరాజు తపస్సుచేత పూర్వులయొక్క
మహిమను పొందినవాఁడాయెను. అతని భార్యలును పతివ్రతల
యొక్క పావనకీర్తిని పొందిరి. మఱునాఁడు ఉత్సవ పరా
ధీనులై పౌరులు ఆనందించుచుండ రాజు పారణ చేసి కాఁగా
యాగంధరాయణుఁడు రాజుతో ఇట్లు పలికెను.

నీవు ధన్యుఁడవు. ఎందుచేత ననఁగా నీకు సాంబమూర్తి
ప్రసన్నుఁ డయినాఁడు. ఇంకను శత్రులగు జయించి భుజా
ర్జిత యయినలక్ష్మీని అనుభవింపుము. లక్ష్మీ స్వధర్మముచే
గలిగెనేని రాజులవంశములో స్థిరముగా నుండును. స్వధర్మ
ర్జితములయిన సంపదలకు నాశములేదుగదా. అట్లే నీపూర్వులు
సంపాదించిననిధానము చిరకాలము భూమిలో పూడిపోయి
నష్టమయ్యెను నీకు దొరకినది.

ఈ ప్రకారము ధర్మార్జున మైనసిరి సంతతియున్నవఱకును దాటి పోదు. కడమసిరి రాలెడు నీళ్ల తుంపుకులవలె నశ్వరము కనుక పురుషమాత్రుఁడు ధర్మముచేతనే ధన మార్జింప యత్నింపవలయును. రాజయిననో కేవలము అట్లే చేయవలయును; ఏలయనఁగా, రాజ్యవృక్షమునకు ధనమే మూలము. కనుక దేవా, కార్యసిద్ధికై మంత్రిమండలమును యథావిధిగా సమూహించి, ధర్మోత్తర మైన సిరిని పొందుటకై దిగ్విజయము చేయుము. నీ యిద్దఱుమామల సంబంధానుసంబంధముచేత పెక్కండు రాజులు ఎదుర్కొనక నీతో చేరుదురు. కాశీరాజు బ్రహ్మదత్తుఁడు నీకు ఎప్పుడును శత్రువు కనుక వానిని ముందుగా జయింపుము. అతఁడు ఓడఁగానే తూర్పు మొదలు వరుసగా సకలదిక్కులను జయించి పాండురాజుయొక్క తెల్లగలువవంటి యశస్సుకంటె ఎక్కువ యశస్సు సంపాదింపుము.

ఇట్లు మంత్రివ ర్ణుఁడు పలుకఁగా వత్సరాజు విజయోద్యుక్తుడై ప్రకృతులను పయనము గ మ్మని యాజ్ఞాపించెను. తనతోఁగూడ వచ్చుచున్న బావమఱఁదిని గోపాలకుని వై దేహరాజ్య మిచ్చి సత్కరించెను. అట్లే తనతో దండుచు వెంటఁగొని వచ్చుచున్న పద్మావతీ సహోదరుని సింహవర్తను చేది దేశమిచ్చి సమూహించెను. వర్షాకాలము మేఘములచేతనుం

బోలె సై న్యములచే దిక్కుల నాక్రమించు తన మిత్తుని భిల్ల
రాజును పుళిందకునికూడ తోడురాఁ బిలిపించెను. ఆమహా
ప్రభువుయొక్క రాష్ట్రమందంతటను ప్రయాణసంరంభమును,
శత్రువుల హృదయమందు ఆకులత్వమును కలిగినవి.

యశాగంధరాయణుఁడు ముందుగా వారాణసికి చాడు
లను బంపి బ్రహ్మదత్తునియొక్క చేష్టితములను పరిశీలించించు
చుండెను. అంతట మంచిదినము రాఁగా జయశకునము కాఁగా
వత్సరాజు దాడివెడలి ముందుగా బ్రహ్మదత్తునిమీఁదికి పోయె
ను. పూచినయొంటిచెట్టు గలపర్వతమును గర్వితుఁడైన మృగేం
ద్రుండునుం బోలె ఎత్తినగొడుగు గలయుత్తుంగ విజయకుంజర
ము నెక్కినవాఁడై, వత్సరాజు, సిద్ధికాంతయొక్క దూతికయుం
బోలె శరత్తు లోతు తగ్గిన యేళ్లచే సులువుగా నడవఁదగిన
మార్గమును చూపుచు సమ్మోద మొసంగుచుండ, మహాఘోష
గలసేనలచేత భూమిని నిండించుచు మేఘములు లేని యకాల
వర్షా సంభ్రమమును కలిగించుచు ప్రయాణము నడచెను.
ఆసమయమునందు సైన్యఘోష ప్రతిధ్వానములచేత చిందర
వందర యైన దిగంగనలు అతఁడు వచ్చు ననుభయమును ఒక
రొకరికి చెప్పకొనుచున్నట్లొప్పినవి. బంగారపు సన్నాహము
లచే సూర్యులవలె వెలుంగుచు గుఱ్ఱములు నీరాజనహోమ
ముచే సంతోషించిన యగ్ని తమవెంటవచ్చెనో యన తేజరిల్లు
చుండెను. తెల్లనికర్ణ చామరములును జాటుచున్న గండసిందూ
రముచేత నెఱ్ఱనైన దానధారలును గలిగిన యతని కరీంద్రులం

జూడఁగా ఆదాడికి భయపడిన భూధరేంద్రములు శరన్నేఘములతోను ఎఱ్ఱని ధాతుజలప్రవాహములతోను ఒప్పుచున్న తమసిల్లలను రాజుతోఁ గూడఁ బంపెనో యన నెసఁగుచుండెను. వత్సరాజు పరుల తేజఃప్రసరమును సహింపఁ డనియుం బోలె అతని సేనాపరాగము సూర్యుని క్రమ్మి అగపడకుండఁ జేసెను. రాణిగార్లిద్దఱును మార్గములో అతనిని కొంచె మయినను పాయక నీతిగుణాకృష్ట లై న కీర్తిజయలక్ష్మణులుం బోలె అనుగమించుచుండిరి. అతనిసేన గాలికి ముందు వెనుకలకు కదలుచున్న జెండాలచేత శత్రువులకు 'ప్రణమిల్లుఁడు పాటిపొండు' అని చెప్పుచున్నదో యన నొప్పుచుండెను.

ఇట్లు ఉదయనుఁడు భూమి క్రుంగు నను భయముచేత శేషుఁ డె త్తిన నిజఫణములో యన తెల్లదామరలు విరాజిల్లుచున్న దిగ్భాగములచే కనులపండు వనుభవించుచుఁ బయనము సాగించుచుండెను. ఈలోపల యశాగంధరాయణుని చారులు కాపాలిక వేషము వై చికొని కాశికి పోయిరి. వారిలో మోసములతో గడిదేటినయొకఁడు జ్ఞానివలె అభినయించుచు గురువాయెను. కడమవారు వానికి శిష్యు లై రి. భిక్షాశిష్యుల యామాయాగురువును శిష్యులు 'ఈ మా యాచార్యుఁడు త్రికాలజ్ఞానము గలవాఁడు' అని అక్కడక్కడ ప్రశంసించుచుండిరి. ఆ జ్ఞాని ప్రశ్నయడిగినవారికి ఇండ్లుకాలుట మొదలయిన యేయే భవిష్యద్వృత్తాంతములు చెప్పెనో దానిని దానిని రహస్యముగా ఆశిష్యులు ఆప్రకారమే నెఱవేర్చుచుండిరి. అట్లు అతని

మహిమ ప్రసిద్ధ మయినది. ఆమాయగురువు రాజప్రియుని
 నొక రాజపుత్రుని తుద్రసిద్ధులచేత రంజించి తనకు ఆసన్న
 వర్తినిగా గ్రహించెను వాని ముఖమున తన్ను బ్రహ్మదత్తుడు
 వత్సేశ్వరయుద్ధసంబద్ధములై న ప్రశ్నలను అడుగఁగా ఆద్వార
 మున ఆరాజుయొక్క యుద్ధరహస్యము నంతయు నెఱింగెను.
 అంతట బ్రహ్మదత్తునిమంత్రి యోగకరండకుఁ డనువాఁడు దాడి
 వచ్చుచున్న వత్సభూపాలునిదారిలో అనేకమాయలను కల్పిం
 చెను. ప్రతిదారిలోను విషాదిద్రవ్యప్రయోగము జేసి చెట్లను
 పూడిఁగలను నీళ్లను గడ్డిని ప్రాణాపాయకరముగా చేసి, విష
 కన్యలయిన సానులను అతని రాణువలో ప్రవేశపెట్టెను. రాత్రి
 లలో విషలచేత చంపుటకై పురుషులను కూడ పంపెను.
 అది యెల్ల జ్ఞానివేషి యాచారుఁడు తెలిసికొని తత్క్షణమే తన
 సహాయులవలన యాగంధరాయణునికి తెలియఁబఱచెను.
 యాగంధరాయణుఁడును అది యెల్ల నెఱిఁగి మార్గములో
 ఎల్లయెడల దూషితము లయి యున్న తృణ జలాదులను ప్రతి
 యోగములచే పరిశోధించెను. రాణువలోనికి క్రొత్తస్త్రీలను
 రానీఁగూడ దని యాజ్ఞాపించెను. రుమణ్వంతుఁడును తానును
 వెదకి ఆఘాతుకులను పట్టుకొని చంపించెను. దాని నెల్ల
 నెఱిఁగి మాయలన్ని యుడిగి బ్రహ్మదత్తుఁడు సేనలచేత దిక్కులు
 పిక్కటిల్ల దాడి వచ్చుచున్న యావత్సేశ్వరుని జయింప నలవి
 గామిని తెలిసికొని మంత్రాలోచన చేసి ముందు దూతను
 పంపి పిమ్మట తాను స్వయముగానే వత్సరాజున కెదురువోయి

ప్రణతుఁ డాయెను. ప్రణతుఁడు కాగానే ఆవారాణసీపతిని వత్సరాజు ప్రీతితో సమ్మానించెను. శూరులు నమస్కార ప్రియులు గదా.

ఈ ప్రకారము అతఁడు జితుఁడు కాఁగానే వత్సరాజు తూర్పును శమింపఁజేయుచు, వాయువు చెట్లనుంబోలె, మెత్తని రాజులను వంచుచు, కఠినులను పెకలించుచు, ప్రబలుఁడై, వంగ దేశాః జయభయముచే వణంకుచున్న ట్లున్న తూర్పుసముద్ర మునకు పోయి ఆ సముద్రపుటొడ్డున పాతాళమున కభయము యాచింప వచ్చిన నాగరాజు యన నొప్పు జయస్తంభమును నాటెను. కాళింగులు ఎదురువోయి ప్రణమిల్లి కప్పమీయఁగా ఆకీర్తిమంతునికీర్తి మహేంద్రాద్రి నెక్కినదాయెను. మహేంద్ర పరాభవముచేత భయపడినవై ప్రణమిల్ల వచ్చిన వింధ్యశిఖర ములో యన రాజులయెనుఁగులు వెంటరా, వత్సరాజు అడవిని జయించి దక్షిణదిక్కునకు తిరిగెను. అచ్చట పర్వతాశ్రితులయిన శత్రువులను శరత్కాలము మేఘములనుంబోలె నిస్సార పాండురులనుగాను అపగర్జితలనుగాను చేసెను. సమృద్ధముతో అతఁడు దాటుటచేత కావేరియు చోళరాజుయొక్క కీర్తియు ఏకకాలమందే కలుషములైనవి. అతఁడు మురళ దేశస్థుల తలల యాన్నత్యమును మాత్ర మేగాక చేతులతో వక్షస్సును బాదు కొనుచున్న వారికాంతల యాన్నత్యమును కూడ సహింపఁ దాయెను. ఏడు పాయలుగా చీలిన గోదావరీ జలమును త్రాగి

నందుననే కాబోలు అతని యేనుగులు ఆ జలమును మడ
వ్యాజముచేత ఏడుచోట్లనుండి కార్చినవి.

పిమ్మట వత్సరాజు రేవానదిని దాటి ఉజ్జయినికి పోగా
చండమహాసేనుడు అతని కెదురు వచ్చి తోడుకొని పోయెను.
అచట వత్సరాజు కొప్పులనుండి జాటుచున్న విరులసరులచే
ద్విగుణశోభ కలవైన మాశవస్త్రీల చూపులకు గుటి యా
యెను. మామగారు చేసిన సత్కారములచేత అతడు తన
కభీష్టము లైన స్వదేశభోగములనుకూడ మఱచి అచటనే
సుఖ ముండెను. వాసవదత్తయు తన సౌఖ్యమునుగూడ ఒల్ల
దో యన తండ్రి చెంత నెడఁబాయక బాలభావమును స్మరించు
కొనుచు నుండెను. చండమహాసేనుడు వాసవదత్తా సమాగ
మముచేత నెంతసంతసించెనో పద్మావతీసమాగమముచేత అంత
సంతసించెను. కొన్నాళ్ళు విశ్రమించి వత్సరాజు ప్రీతుఁ డయి
మామగార్లును సైన్యములును వెంట రా పడమటిదిక్కుపై
దాడివెడలెను. అతని కత్తి వాస్తవముగా ప్రతాపాగ్నియొక్క
పోగ, కాదేని ఏల యట్లు లాటస్త్రీలనేత్రములను బాష్పపూర్ణ
ములను చేయును. ఇతడు తన్ను సముద్రమును త్రచ్చుటకై
పెకలించును అనుభయమునంబోలె మందరము అతని యేనుం
గుల తాతున కంపిల్లుచుండెను. నిజముగా వత్సరాజు సూర్యా
మలకంటె విలక్షణుఁ డైన యొక తేజస్వి; ఎట్లనఁగా ఇతడు

పడమటిని జయించి పడమట ఉత్కృష్టమయిన యుదయమును పొందెను.

పిమ్మట వత్సరాజు కు బేరతిలకయు అలకాసంగశంసినియు కైలాసహాససుభగయు నగును త్తరదిశను అభిసరించెను. రాముడుం బోలె వత్సరాజు సింధు రాజును వశీకరించి హరిసైన్యములు వెంటరా రాక్షసులంబోలె మ్లేచ్ఛులను పరిమార్చెను. తురుష్కుల గుట్టపు సమూహములు కలఁగిన సముద్రంపుఁ దరంగములువోలె అతని గజేంద్రసంఘము లనెడు చెలియలి కట్ట యడవులలో చీలి పోయినవి. శ్రీమంతుఁ డా పురుషోత్తముఁడు గృహీతారికరుఁడై రాహుపుంబోని పారసీకరాజుతలను ఖండించివై చెను. హూణహానికరుఁ డైన యాతేనికీర్తి దిక్కుల నెల్ల మోగించి అపరగంగయో యన హిమాచలమందు వ్యాపించెను. భయస్తిమిత శత్రువైన యతని సేనల సింహనాదములకు ప్రతినాదము కేవలము గిరిగహ్వరములయందే ఉద్భవించుచుండెను. అప్పుడు కామరూపేశ్వరుఁడు కూడ ఛత్రశూన్య మయిన శిరస్సుతో నతనికి నమస్కరించి విచ్ఛాయత్వమును పొందుట ఆశ్చర్యముగాదు. కామరూపేశ్వరుఁడు వత్సరాజున కిచ్చిన యేనుఁగులం జూడఁగా జంగమశైలములను ఏనుఁగులనుగా మార్చి యిచ్చిన ట్లుండెను. అట్టి యా నాగములను కొని యతఁడు మరలి పోయెను.

ఈ ప్రకారము వత్సరాజు ససైన్యుడయి విజయముచేసి మగధరాజున పద్మావతీ జనకుని నగరము చేరెను. ఇద్దఱు దేవేరులతోను ఇతఁడురాఁగా మగధరాజు రాత్రితోను వెన్నెలతోను కూడిన చంద్రునిరాకకు మన్మథుఁడుం బోలె ఉత్సవము పొందినవాఁడాయెను. మొదట అజ్ఞాతయై తనయింట నుండి నదియు ఇప్పుడు వ్యక్తముగా తనయింటికి వచ్చినదియు నైన వాసవదత్తాదేవిని ఆయన అధిక గౌరవమునకు ఆస్పదముగా భావించెను. జేతయయిన వత్సరాజు తన్ను పొదు లందఱతోను మగధరాజు గౌరవింపఁగా అనురాగాగతము లైన సమస్త జనచిత్తములచేతను అనుగతుఁడై నేల యీనిన యట్లు లెక్కలేని సేనలు వెంటఁ గొలుచుచు రాఁగా తన లావాణకమునకు పోయెను.

పిమ్మట లావాణకములో వత్సరాజు సేనావిశ్రాంతి కొఱకు ఏకాంతమున యాగంధరాయణతో నిట్లనియె.— ‘మంత్రివర్య, నీబుద్ధిప్రభావముచేత భూమియందలి సకలరాజులును ఉపాయపూర్వకముగా జితు లయినారు. వా రెవరును మరల తిరుగఁబోతుచేయరు; వారాణసీపతి యొకఁడుమాత్రము చెడ్డతలంపు గలవాఁడు. అతఁడు మాత్రము వికృతిని పొందునని తలంచెదను. కుత్సితులను సమ్మవచ్చునా!’ ఇట్లు వత్సేశ్వరుఁడు పలుకఁగా యాగంధరాయణుఁడు ఉత్తరము చెప్పుచున్నాఁడు:—రాజా! బ్రహ్మదత్తుఁడు ఇంక వికృతుఁడుగా నేరఁడు. అతనిని పరాక్రమముచేత పట్టినారము. నీవు అతనిని మిగుల

గారవించితివి. తెలివిగలవాఁడెవఁడు మేలు చేయువానికి కీడు చేయును ?

‘కనుక ఓ రాజేంద్రా, గెలిచియు మేలుచేయుచున్న నీకు బ్రహ్మదత్తుఁడు కీడు దలఁచెనేని నీచేతనే అతఁడు మడియును.’ మంత్రివరేణ్యుఁ డిట్లు చెప్పఁగా, వత్సరాజు అతని మాటకు సంతోషించి లేచి దినకృత్యములను నిర్వర్తించెను. సంపన్నసర్వదిగ్విజయఁడై కృతార్థుఁడయిన వత్సరాజు మఱు నాఁడు లావాణకమునుండి తన రాజధాని కౌశాంబికి బయలు వెడలెను. పరివారసమేతుఁడై క్రమముగా జెండాలనెడు భుజ లతల నెత్తి కౌతుకముచే నర్తించుచున్నట్లున్న నిజనగరింజేరి పౌరసుండరీ నేత్రోత్పలవనమందు ప్రతిపదంబునను ప్రవాతారంభవిభ్రమమును నెఱపుచు పురప్రవేశముచేసి చారణోద్గీయ మానుఁడును వందిమాగధస్తూయమానుఁడును భూపాలప్రణమ్యమానుఁడును అగుచు తన మందిరము ప్రవేశించెను. పిమ్మట నమ్మలయిన సకలరాజులయందును తనశాసనమును నిలిపి పూర్వము నిధానాధిగతమును కులోచితమును అయిన యాసింహా సనమును జయపూర్వకముగా అధిరోహించెను. ఆసమయ మందు మంగళవాద్య తార ధీర నాద ప్రతినాదములు అతని మంత్రి ముఖ్యులచేత తోషితులయిన లోకపాలురుచేసిన సాధు వాదములో యన ఎల్లదిక్కులను మోగించుచుండెను. వత్సరాజు వీతకోభుఁడై భూమండలజయలబ్ధమయిన నానావిధధనమును బ్రాహ్మణులకు ఇచ్చి రాజమండలమును తనమంత్రులను

ఉత్సవములచే తుష్టులను జేసెను. అప్పుడు నరేంద్రుడు క్షేత్రములయందు అనుగుణముగా వర్షించుచుండఁగా ధ్వనద్ధ నమృదంగ నినాదితయైన యాపురియందు ఇక బహుధాన్యఫలము కలుగునని సంభావించి జను లందఱు అధికవ్యయముతో విశేషోత్సవములు చేసిరి.

ఈప్రకారము పుడమిని జయించి కృతార్థుడై వత్సరాజు యశాగంధరాయణ రుమణ్వులులయందు రాజ్యభారమును మోపి వాసవదత్తా పద్మావతులతో యథేచ్ఛముగా నుఖముండెను. కీర్తిశ్రీలకుం బోలె ఆవాసవదత్తా పద్మావతులకు మధ్యగతుడై వరచారణగీయమానుడై వత్సరాజు తన యశస్సువోలె తెల్లని చంద్రోదయమును సేవించుచు తన శత్రువుల ప్రతాపమునుం బోలె మద్యమును మాటిమాటికి త్రాగుచు నుండెను.

అనంతరము ఆ యుదయనమహారాజు తాను జయిం
చిన భూమి నంతయు కౌశాంబియే నిజరాజధానిగా ఏకచ్ఛ
త్రముగా భోగించుచుండెను. యశాగంధరాయణ రుమణ్యం
తులమీఁద రాజ్యభారము నంతయు వదలి కృతార్థుడై
వసంతకసహాయుడై విహారైకపరాయణుడై యుండెను. తాను
స్వయముగా వీణవాయింపుచు వాసవదత్తాపద్మావతీదేవులతోఁ
గూడి సదా సంగీతకము సేయుచుండెను. దేవేరుల కాకలీగీత
మునకును అతని వీణానాదమునకును భేదమే లేక యుండఁగా
వాదనయందలి యంగుళీచలనముమాత్రము భేదముఁగూఁచిం
చుచుండెను. తన కీర్తిచేతనుం బోలె వెన్నెలచేత తెల్లనైన
మేడతుదయందు అతఁడు ధారావిగళితమయిన మద్యమును
శత్రువుల మదమునుంబోలె పానము సేయుచుండెను. పరి
చారిక లతనికేకాంతమందు బంగారుగిండ్లతో రాజ్యాభిషేక
జలమునుం బోలె రాగోజ్జ్వల మయినమధువును అందిచ్చిరి.
ఆర క్తసురసస్వచ్ఛమును అంతఃస్ఫురిత తస్త్తుఖంబును అగు నాస
వమును ఉదయచుఁడు వాసవదత్తా పద్మావతుల నడుమ తన
చిత్తమునుంబోలె నిడెను. ఈర్వారోషములు లేకపోయినను
బొమ ముడియు రాగమును గల రాణి గర్ల నెన్నోములను
ఎంత చూచినను అతని కంటికి లనివి తీటదాయెను. మధువు

తోడి పెక్కు స్థితికచషకములు గల యతని పానభూమి బాలాతపార కృపుండరీక యగు పద్మినియుం బోలె ప్రకాశించు చుండెను.

అప్పుడప్పుడు రాజు వేటకాండ్రంగూడి ఆకుబచ్చ చొక్కా తొడిగి సబాణాసమైతై తన్నేపోలిన మృగకానన మున వేటాడుచుండెను. దట్టంపుఁ గరములతో చీకటిమొత్త ములను మరీచిఱులి కూల్చునట్లు పంకకలుషములైన వరాహ నివహములను శరములతో కూల్చుచుండెను. అతఁడు వడిగా వచ్చుచుండఁగా బెదరి దాటిపోవుచున్న కృష్ణసారములు పూర్వము అభిభూతలయిన దిక్కుల కటాక్షములొ యన నొప్పుచుండెను. అతని కోలలంగూలిన వసమహిషముల నెత్తుట జొత్తిల్లు పుడమి వానికొమ్ముల యప్పళింపు తప్పినవనుకృతజ్జత చేత నతనిం గొలువవచ్చిన యడవితమ్మియో యన నెసఁగుచుండెను. అతఁడు సింగముల తెఱచిననోళ్ల నీటియలంగ్రువ్వ వాని స్త్రాణము వెడలినను గర్జనలు హృదయదేశంబున నడరుటం గని సంతసెల్లెను. అతని యాయుధములచేతనే వేటస్వారస్య మెల్ల నెఱవేఱుట చేత ఆవనముగో అతని మార్గములలో కుక్కలు గోతులు వలలును మృగయాచారమాత్రమై యుండెను.

నా ర దా గ మ న ము.

ఈ ప్రకారము కేవలసుఖపరాయణుఁ డై యున్న వత్స రాజునకు ఒకనాఁడు దివి కలంకార మయిన నారదముని తేజసి

జాతిస్నేహముచే వచ్చిన వేవెలుంగోయన నిజదేహప్రభారచిత
మండలుండై వచ్చి దర్శనమిచ్చెను. రాజు వినయముతో సత్క
రించెను. ముని ప్రీతుడై తుణ మాలోచించి యిట్లనియె:—
వత్సరాజా! సంగ్రహముగా నొకవిషయమును చెప్పెదను
వినుము. వేట యనునది రాజుల కొకదోషము. ఎందఱో దీని
చేత మృగములుం బోలె తుయించినారు. ఘోరనాదయు ఆమి
షైకాసక్తయు రూక్షధూమోర్ధ్వమూర్ధజయు కుంతదంతయు
నై రక్కసింబోలు మృగయ శుభము నెట్లుకలిగించును? కనుక
వృథాయాస మగువేటనుమానుము. ఇందువలన మృగమునకు
వేటకానికి వానివాహనమునకు త్రయమునకును ప్రాణా
పాయము సమానము. నీవు కల్యాణపాత్రమవు, నీ పూర్వులను
బట్టి నాకు ప్రియుడవు. నీకు కామాంశమునఁ బుత్రుఁడు జన్మిం
చును. ఆవిషయమునువినుము. పూర్వము మన్మథునికి దేహము
నిమ్మని రతి అర్చించి స్తుతించి సంతోషపెట్టఁగా శివుఁడు ఏకాంత
మందు సంతోషముగా 'రతీ, ఈపార్వతి నిజాంశమున భూమి
నవతరించి పుత్రార్థిని యై న న్నారాధించి కాముని పుత్రునిఁగాఁ
బడయును.' అని వర మిచ్చెను. ఆ ప్రకారమే గౌరి చండ
మహాసేనునికి వాసవదత్త యను పేర కూతురై పుట్టి నీకు
పట్టపుదేవి యయినది. ఈమె శంభు నారాధించి కాముని
పుత్రునిఁగాఁ గనఁ బోవుచున్నది. అతఁడు సర్వవిద్యాధరుల
కును చక్రవర్తి కాఁగలఁడు.—ఇట్లు నారదముని చెప్పఁగా
సంతోషించి వత్సరాజు పుడమి సంతయు ఆయనకు అర్పితము

చేసెను. నారదముని దానిని మరల రాజునకే ఇచ్చి అంత
ర్హితముఁ జాయెను.

పి ం గ లి క.

అంత వత్సరాజు సుతేచ్ఛ గల దైన వాసవదత్తతోనే
ఆతలంపుతోనే ఆదినమును గడపెను. మఱునాఁడు ఆస్థాన
గతుఁ డైన వత్సరాజుమోగిల ప్రతీహారుఁడు నిత్యాచారము
ప్రకారము ప్రవర పలికి 'మహారాజ, ఏలినవారిదర్శనమును
గోరి ఒక బ్రాహ్మణి యిద్దఱుశిశువులతోఁ గూడ ద్వారమందు
కనుపెట్టి యున్నది.' అని విన్నవించెను. ప్రభువు ఆమె ప్రవేశ
మున కనుజ్ఞ యిచ్చెను. టామపాండుధూసర యాబ్రాహ్మణి,
మానముచేతనుం బోలె శిథిల మయిన వస్త్రముచేతఁ గూడ
చాలవఱకు వదలఁబడినదై, ఇద్దఱుబాలకులను దుఃఖిదై న్యూవ
తారములనుం బోలె ఎత్తుకొని వచ్చి కృతోచితప్రణామయై
రాజున కిట్లు విన్నవించుకొనెను:—'రాజా, నేను బ్రాహ్మణిని,
కులీనురాలను, ఇట్టి దారిద్ర్యమునకు పా లయితిని. నాకు
కర్మవశమున ఈ యిద్దఱుపుత్రులు కలిగినారు. నాకు అన్నము
లేమిని వీరికి పాలు లేవు. అందుచేత శరణాగతవత్సలుఁడ వైన
నీయొద్దకు వచ్చితిని. అటుపయి నీచి త్రము.' రాజు కనికరించి
ఆమెను వాసవదత్తకు అప్పగింపు మని ప్రతీహారుని కాజ్ఞ
చేసెను. అంత నామెను ప్రతీహారుఁడు ఆమెయొక్క పుణ్య
కర్మయుం బోలె ముందు నడచి వాసవదత్తాదేవియొద్దకు
గొనిపోయెను. రాజు పంపినాఁ డని ప్రతీహారునివలన నెఱిగి

ఆమెను వాసవదత్త విశేషమైన శ్రద్ధతో ఆదరించెను. కవల పిల్లలు గల యీమెను చూచి వాసవదత్త 'అహో? ఏమి బ్రహ్మయొక్క కౌటిల్యము! ఓహో! వస్తువుపై మత్సరము! అవస్తువుపై యనురాగము! నాకిప్పటికిని ఒకఁడయినను పుట్ట లేదు. ఈమెకు ఇద్దఱు కలిగినారు.' అని తలపోసి తాను స్నానము చేయఁబోవునదై బ్రాహ్మణికిని స్నానాదికము జరుప చేటికల నియమించెను. స్నానముచేయించి మంచివస్త్ర మిచ్చి మంచియోగిర మొసంగఁగా ఆరగించి బ్రాహ్మణి జలసిక్తయగు తప్తభువియుం బోలె నూఱడిల్లెను.

వాసవదత్తాదేవి ఆదరముతో ఇట్లు చింతించెను. 'ఈ బ్రాహ్మణి గొప్పకులముది, స్వశీల ప్రస్తావమును వాక్పాఠియు ఈమెయాదార్యమును తెలుపుచున్నవి. అందుచేతనే రాజసభా ప్రవేశమునకు ప్రావీణ్యము గలిగినది' ఇట్లు తలంచి వాసవదత్త మరల ఆబ్రాహ్మణిని 'నీభర్త ఎవరు? నీవృత్తాంత మేమి? చెప్పుము.' అని యడిగెను. బ్రాహ్మణి యిటులు వక్కాణించెను:—

దేవీ, మాశవదేశములో అగ్నిదత్తుఁ డని బ్రాహ్మణుఁ డుండెను. ఆయన శ్రీసరస్వతుల యిల్లు, త్యాగి. ఆయనకు తగిన కుమారులు ఇద్దఱు కలిగిరి. పెద్దవాఁడు శంకరదత్తుఁడు, చిన్న వాఁడు శాంతికరుఁడు. ఓకీర్తిమంతురాలా, వారిలో శాంతి కరుఁడు ఆకస్మికముగా బాల్యమందే విద్యార్థమై ఎక్కడికో

దేశాంతరము పోయినాడు. అతనియన్న నన్న పెండ్లి యా
 డెను. నాతండ్రి యజ్ఞములు చేసినవాడు, సంపన్నుడు. ఆయన
 పేరు యజ్ఞదత్తుడు. కాలక్రమమున నామామ అగ్నిదత్తుడు
 లోకాంతరగతుడై, నాయత్తసహగమనముచేయఁగా, నాపెని
 మిటి గర్భిణిగా నున్న నన్ను విడనాడి తీర్థయాత్రోద్దేశమున
 పోయి సరస్వతీతీరమందు శోకాంధుడై దేహమునుత్యజించెను.
 అతని సహాయులు వచ్చి యీవృత్తాంతమును చెప్పఁగా
 నేను అనుగమనప్రయత్నము చేసితిని, కాని గర్భిణి నగుటచేత
 బంధువులు నన్ను ఆటంకపఱచిరి. నాదుఃఖము ఆఱకయే యుం
 డఁగా బందిపోటుదొంగలు వచ్చి మాయింటిని మాత్రమే గాక
 యగ్రహారము నెల్ల దోచుకొనిరి. అంతట నేను ఇద్దఱు
 ముగ్గురు బ్రాహ్మణస్త్రీలను వెంటఁగొని శీలనాశ భయముచే
 కొంచెము వస్త్రములు తీసికొని వలసపోయితిని. దేశభంగము
 కలిగినందున వారితోఁ గూడ చాలదూరముపోయి కఠినర్థులచే
 జీవించుచు మాసమాత్ర ముంటిని. అంతట నచ్చట లోకుల
 వలన వత్సరాజు అనాథరక్షకుఁ డని విని ఆముగ్గురు బ్రాహ్మణ
 స్త్రీలతోను శీలమే దారిబత్తెముగా ఇక్కడికివచ్చితిని. వచ్చిన
 వెంటనే ఆముగ్గురును నాకు సహాయలై యుండఁగా ఈకవలపిల్ల
 లను కంటిని. శోకము, విదేశము, దారిద్ర్యము, అహో!
 నాకు బ్రహ్మదేవుడు ఆపదలద్వారమును తెఱచినాడు.
 అంత ఈ బాలకులను పెంచుటకు నాకు గతిలేమి నాలో
 చించుకొని స్త్రీభూషణ మయిన లజ్జను వదలి ఆస్థానము

చొచ్చి వత్సేశుని యాచించితిని. ఆపడగో నున్న కసిగం
దులతోడి తల్లికష్టమును ఎవరు చూడనోపుదురు! అతని
యాజ్ఞచేత నీపాదమూలము చేరితిని. నాకష్టములు ద్వారము
నుండి తిరుగఁగొట్టఁబడినవియుంబోలె తీఱినవి, ఇది నావృత్తాం
తము. నా పేరు పింగళిక. బాల్యము మొదలు అన్నిహోత్ర
ధూమములచేత నాకన్నులు పచ్చఁబాటినందున నా కీపేరుగలిగి
నది. నా మఱిది శాంతికరుఁడు దేశాంతరము పోయినవాఁడు
ఏదేశములో నున్నాఁడో ఇప్పటికి తెలియలేదు.

ఇట్లు పింగళిక నిజవృత్తాంతమును చెప్పఁగా ఆమెను
కులీననుగా నెఱింగి వాసవదత్త ఆఁచించి ప్రీతితో 'అమ్మా,
ఇక్కడ శాంతికరుఁడని మాపొరోహితుఁ డున్నాఁడు. అతఁడు
నీమఱిది కాఁబోలును' అని యుత్సుకురాలైన యాబ్రాహ్మణి
తోచెప్పి ఆరాత్రి గడపి తెల్లవాఱఁగానే శాంతికరుని పిలిపించి
అతని వంశక్రమము నడిగెను. అతఁడు చెప్పఁగా నిశ్చయము
గలిగి; అతనికి 'ఇదిగో నీవదినె' యని పింగళికను చూపెను.
అతఁడును ఆమెను ఆనవాలు పట్టి బంధునాశము నెఱింగి
ఇంటికి తీసికొనిపోయెను. అచట తల్లిదండ్రుల మరణమునకు
వగచి, అన్నకును దుఃఖించి, ఆమెను ఓదార్చెను. వాసవదత్తా
దేవియు పింగళికయొక్క యాయురుపురు కుమాదులను తనకుఁ
బుట్టఁబోవు చక్రవర్తికి పురోహితులనుగా ఏర్పఱిచి, అందు
పెద్దవానికి శాంతిసోముఁ డనియు, రెండవవానికి వైశ్వానరుఁ
డనియు పేరులు పెట్టి, వారికి బహుసంపదల నొసంగెను. అంధు

లనుం బోలె జనులను స్వకర్త లే ముందు పోవుచు ఫలభూమికి
నడపును, పౌరుషము నిమిత్తమాత్రము; అట్లే ఆ శిశువులు
ఇరువురును వారితల్లియు ఆశాంతికరుడును అందఱును అచట
ఐశ్వర్యవంతులై కలసికొనిరి.

ఇట్లు కాలము గడచుచుండఁగా నొకనాఁడు అయిదు
గురుపిల్లలతో కుమ్మరది వాసవదత్తామందిరమునకు మూఁతుడు
లు తెచ్చినది. వాసవదత్త దానింగని ప్రక్కనున్న పింగళికతో
'సఖీ, చూడు, దీనికి అయిదుగురు కుమారులు. నాకు ఒక్కఁ
డైనను లేడు. ఇట్టిదికూడ పుణ్యములకు పాత్రము, నాబోఁటిది
కాదు.' అనెను. అంతట పింగళికమ్మ 'దేవీ, ఈసంతతి పాప
సంపూర్ణము, ఇట్టిది దరిద్రులకే దుఃఖము కోసమే విస్తారముగా
కలుగును. మీబోంట్లకు కలుగువాఁడు ఉత్తముఁడుగా నుండు
ను. కనుక చింతింపకు. త్వరగానే నీవు తగిన కుమారునిం బడ
యుదువు.' అని పలికెను.

శి వు ని వ ర ము.

ఇట్లు పింగళిక చెప్పినను వాసవదత్త పుత్రజన్మముకై
ఉత్సుకురాలై ఆచింతతో నిండి యుండెను. ఆసమయములో
వత్సరాజు వచ్చి అభిప్రాయ మెఱిగి దేవేరితో 'నీకు గిరిశా
రాధనచేత కుమారుఁడు గలుగు నని నారదులవారు చెప్పి
యున్నారు. కనుక దేవీ, వరదుని శివుని అవశ్యము ఆరాధింపు
కము.' అనెను. ఆమెయు వ్రతమునకు నిశ్చయము చేసికొనెను.

ఆమె వ్రత మారంభింపఁగానే రాజు కూడ మంత్రులతోను
 స్వరాష్ట్రముతోను శంకరారాధన వ్రతమును సలిపెను. ఆదంప
 తులు మూఁడుదినము లుపవసింపఁగానే దేవుఁడు అనుగ్రహించి
 స్వప్నమందు ప్రత్యక్షమై స్వయముగా 'లెండి, మీకు కామాం
 శమున కుమారుఁడు కలిగి నాప్రసాదముచేత విద్యాధరులకు
 నాథుఁ డగును.' అని వర మిచ్చెను. ఇట్లు వర మిచ్చి చంద్ర
 శేఖరుఁడు అంతర్ధానము నొందఁగా మేలుకొని యాదంపతులు
 విశేష మయిన సంతోషమును పొందిరి. తెల్ల వాఱఁగానే లేచి
 ప్రకృతుల కందఱును ఆ వృత్తాంతామృతమును శ్రోత్రపేయ
 ముగా వర్షించి బంధుభృత్య సమేతముగా ఉత్సవపూర్వక
 ముగా వ్రతపారణ చేసిరి. కొన్ని దినములకు పిమ్మట ఆమెకు
 స్వప్నములో జటాధరుఁ డైన యొక మహాపురుషుఁడు పం
 తొకటి ఇచ్చి పోయెను. ఆమె ఆ స్వప్నమును రాజునకు తెలు
 పఁగా ఆతఁడు సంతోషించెను. మంత్రు లభినందించిరి. రాజు
 ఫలవ్యాజమున సుతునే చంద్రశేఖరుఁ డిచ్చె నని తలఁచి తన
 కోరిక త్వరతోనే సఫల మగునని ఎదురు సూచుచుండెను.

వాసవదత్తా గర్భదోహదము.

తరువాత వత్సరాజహృదయోత్సవముగా వాసవదత్తా
 దేవికి కామాంశావతారముచే నుజ్జ్వల మయిన గర్భము కలి
 గెను. చంచలనేత్రమయి పాలినదైన యామె ముఖము గర్భ
 మందలి కామునిమీఁది ప్రేమచే వచ్చిన చంద్రుఁడో యన
 కొప్పుచుండెను. ఆమె కూర్చున్న మణిమంచమున ఇరుపార్శ్వ

ములయందును ఆమెయొక్క ప్రతిబింబములు ఆమెకడుపులోని
కామునిమీఁది యనురాగముచే వచ్చిన తద్భార్యలు రతిప్రీతి
లో యన నొప్పుచుండెను. గర్భస్థ భవిష్యద్విద్యాధరచక్ర
వర్తి సేవార్థము ఇష్టదలై మూర్తి దాలించి వచ్చిన విద్యలుం
బోలె ఆమెను సఖులు ఎప్పుడును సేవించుచుండిరి. భవిష్య
త్కాలమున ఆమె కుమారుఁడు తమ్ము ఆక్రమించు నని
వడంకుచు రత్నరాసులను కానుక వెట్టి సేవించుచున్న సము
ద్రములో యన నొప్పుచున్న స్వచ్ఛస్ఫురితసచ్చాయమణికుట్టి
మములచే వెలుగుచున్న మందిరమందు ఆమె ప్రకాశించు
చుండెను. విమానమందలి యామె ప్రతిబింబము ఆకాశమున
ప్రణమిల్లుటకై వచ్చిన విద్యాధరశ్రీయో యన విరాజిల్లు
చుండెను. ఆమె ప్రస్తావప్రాప్తములను యంత్రసాధనసంబద్ధము
లయిన యుపాసకుల కథలను వినఁ గోరుచుండెడు. తానాకాశ
చారిణి యైనట్లును, అట్టి తన్ను విద్యాధరవరారోహులు సరస
ముగా పాడుచు సేవించినట్లును, స్వప్నములు కనుచుండెను.
మేలుకొన్న పిమ్మటఁ గూడ ఆమెకు ఆకాశమున క్రీడింపను
అటనుండి నేలను చూడను గోరిక బల మాయెను. ఆకోరికను
యాగంధరాయణుఁడు యంత్ర మంత్రేంద్రజాలాది ప్రయోగ
ములచేత సాధించుచుండెను. పౌరాంగనలు తెప్ప లెత్తి ఆశ్చ
ర్యపడుచు చూచుచుండఁగా ఆమె ఆ యా యుపాయముల
చేత ఆకాశమందు విహరించుచుండెను.

పిమ్మట ఏకాంతమందు మంత్రిసహితుడై యున్న వత్స రాజుతో వాసవదత్త ఇట్లనియె:—“ఆర్యపుత్రా, ఈగర్భమయి నది మొదలు నాకు తద్రక్షణచింత బలమై యున్నది. కడచిన రాత్రి ఆచింతతోనే నిద్రించిన నాకుస్వప్నములో ఒకదివ్యపురుషుడు, ఒడ తెల్ల తెల్లనిభస్మమును, బొదలను చంద్రకళయు ఎఱ్ఱనిజడలును, చేత శూలమును కలవాడు అగపడి దయతో నిట్లనియె.—‘పుత్రీ, ఈగర్భము విషయమై నీవు చింతింపకు. నేను దీనిని రక్షించెదను, నేనే గదా దీనిని నీ కిచ్చితిని. మఱి నీకు నమ్మకముకై ఒక నిదర్శనము తెలిపెదను. తేపు ఒక తె తనపతిని నేరమి మోపి లాగుకొని వచ్చి మీయెదుట పిర్యాదు విన్నపము చేసికొనును. ఆమె దుశ్శీల, తనబంధువుల యాసరా చేత పతిని చంపింపఁదలచి అతనిమీఁద నమస్తమును అబద్ధమే చెప్పను. ఆసాధువును ఆదుర్భాగ్యురాలినుండి విడిపింపు మని నీవు ముందుగా నీభర్తతో చెప్పము.’ ఇట్లు పలికి మహాపురుషుడు అంతర్ధానము పొంధఁగానే నేను మేలుకొంటిని; అంతట తెల్లవాటినది.” ఆమె యిట్లు చెప్పఁగానే అందఱు ఆశ్చర్యపడి దానిని ఈశ్వరానుగ్రహముగా వివరించుచు ఆనిదర్శనమును ఎదురు సూచించుచుండిరి.

ఆక్షణమే ఆర్తానుకంపి యైనవత్సరాజునొద్దకు ద్వారపాలప్రముఖుడు వచ్చి ‘దేవా, ఒకస్త్రీ బాంధవసంవృత యై అయిదుగురు పుత్రులను వెంటఁ బెట్టుకొని వివశుని తన భర్తను లాగుకొని వచ్చియున్నది.’ అని తెలుపుడు చేసెను.

ఆమాట విని రాజు దేవికల తార్కాణ అయినందులకు ఆశ్చర్య
 పడి వారిని లోపలికి రప్పించెను. స్వప్నము అట్లు తార్కాణ
 పడఁగా ఆ నమ్మకముచేత తనకు మంచి పుత్రుఁడు గలుగు నని
 నమ్మి వాసవదత్తయు వారు వచ్చినందులకు సంతోషించెను
 అంత నాస్త్రీ అందఱును ద్వారమువైపు కౌతుకముతో
 చూచుచుండఁగా భర్తతోఁ గూడ వచ్చెను. ఆమె వచ్చి
 దేవీసమేతుఁడై యున్న వత్సరాజుతో దైన్యము నటించుచు
 ‘ఈయన నాభర్తయ్యయ్య, నిరపరాధకు నాకు అన్నవస్త్రము
 లియ్యఁడు.’ అని విన్నపము చేసికొనెను. ఇట్లాస్త్రీ చెప్పఁగా
 దానిభర్త ‘దేవరా, దీనిమాట లబద్ధము. ఇది తన బంధువు
 లతోచేరి నన్ను చంపఁదలఁచి యున్నది, దీనికి నేను మొదటనే
 సంవత్సరమునకు సరిపడినది ఇచ్చియున్నాను, దీనిబంధువులే
 ఇతరులు తటస్థులు సాక్షులు.’ అని విన్నవించెను. అంతట రాజు
 ‘దేవి కలలో శూలపాణియే సాక్ష్యము చెప్పియున్నాఁడు. ఈ
 విషయములో వేతే సాక్ష్య మేల? ఈస్త్రీని దీనిబంధువులను
 శిరశ్చేదము చేయవలసినది.’ అని యాజ్ఞాపించెను. అంతట
 యశాగంధరాయణుఁడు ‘దేవా, అయినను, సాక్షివిమర్శమిఁద
 తీర్పు చేయుట యుచితము. లోకులు ఈస్వప్నవృత్తాంతమును
 ఎఱుఁగ నందున నమ్మరు’ అనెను అంతట రాజు సాక్షులను పిలి
 పించి యడుగఁగా వారును ఆస్త్రీమాట లబద్ధ మని సాక్ష్యము
 చెప్పిరి. అంతట రాజు నిశ్చయముగా భర్తకు ద్రోహ మెంచిన
 యాస్త్రీని దానిపుత్రులను దానిబంధువులను దేశము వెడలఁ

గొట్టించి ఆసాధువును కనికరించి వేటే వివాహము చేసికొనుటకు చాలినంత ధనమిచ్చి పంపెను. 'దుర్దశ యను గోతిలో పడి ఆకులుఁ దైన పురుషుని బ్రదికియున్నవానినే దుష్టభార్య కాకివలె పీఠుకొని తినును. స్నేహముకలది మంచి కులముది గొప్ప మనస్సుగలది తాపమును హరించునదియు అగు భార్య దారిలోని చెట్టునీడవలె ఎవనికో ఒకనికి పుణ్యముచేత దొరకును.' ఇట్లని ఆప్రస్తావమున పలుకుచున్న వత్సరాజుతో ప్రక్కనున్న కథాకుశలుఁడు వసంతకుఁడు అనియె:—దేవా, స్నేహముగాని విరోధముగాని మనుష్యులకు పూర్వజన్మ కర్మానుసారముగా కలుగును.

మంత్రికుమారుల జననము.

గర్భిణి యైనవాసవదత్తా దేవియొక్కముఖమును తనివితీరిక చూచుచు ఇట్లు సుఖముగా వత్సరాజు కాలము గడుపుచుండఁగా మంత్రుల కందఱకును శుభలక్షణులు కొమరులు గలిగిరి. తొలుత యశాగంధరాయణునికి మరుభూతియు, పిమ్మట రుమణ్వుంతునికి హరిశిఖుఁడును, అటుపిమ్మట వసంతకునికి తపంతకుఁడును, ఆపిమ్మట ఇత్యకుఁ డను నపరనామము గల ప్రతీహారాధికారికి నిత్యోదితుఁ డనువానికి గోముఖుఁడును జన్మించిరి. ఆమహోత్సవమం దశరీరవాణి 'వత్సరాజునకు పుట్టఁగలచక్రవర్తికి శత్రువంశావమర్దకునికి వీరు మంత్రులు కాఁగలరు' అని ఆకాశమునుండి పలికెను.

నరవాహనదత్త జననము.

తరువాత కొన్ని దినములు గడవఁగా వాసవదత్తాదేవియు ప్రౌద్దులయి పుత్రవంతురాండ్రు చిత్రముగా అలంకరించి నదియు, గవాక్షలలో రత్నార్థ ముంచిన జిల్లేడును జన్మియుఁ గలదియు నగుపురుటిల్లు సొచ్చెను. అందు రత్నదీపప్రభలప్రతి బింబములు గలవై చుట్టు నున్న యాయుధములు గర్భరత్న సమర్థ మయిన తేజస్సును మంటఁ బెట్టుచున్నవో యన నొప్పు చుండెను. పురుటిల్లుమాంత్రికుల మంత్ర తంత్రములచేత రక్షి తమై పాపమునకజయ్యమై మాతృ కాగణముయొక్క దుర్గమో యన నొప్పుచుండెను. అందు వాసవదత్త యథాకాలముగా, చంద్రుని దివియుంబోలె, కాంతదర్శనుని అమృతద్యుతిని కుమారుని కనెను. అతని పుట్టుకచే ఆమందిరముమాత్రమే గాక నిశ్శోకతామసమయిన తల్లి మనస్సు కూడ వెలుఁ గొందుచుండెను. అంతఃపురవాసు లెల్ల హర్షకోలాహలములతో నుండఁగా వత్సరాజు ఆంతరంగ పురుషునివలన పుత్రజన్మమును వినెను. అతనికి వత్సరాజు ఆప్రియని వేదనమునకు బహుమానముగా తన రాజ్యము నియ్యమి అనౌచిత్యభయముచేతనేగాని లోభము చేతఁగాదు. రాజు ఔత్సుక్యముతో అంతిపురికి వచ్చి చిరకాలమునకు ఫలితమనోరథుఁ డై కుమారుని చూచెను. కెమ్మోవి రేకును ఊర్ణారేఖాకింజల్కములును గలిగి సామాజ్యశ్రీచేతి కెందమ్మియో యననొప్పు నెమ్మొగంబును, పరరాజశ్రీలచే భీతిచే ముందే వదలఁబడిన తమలాంఛనములుంబోని ఛత్ర

శామర రేఖతోడి కోమలపదయుగళమును గల యాసుతుని
మాచి మహిపతి ఆనందబాష్పవ్యాజముచేత సుతన్నేహమును
స్రవించుచుండ, యశాగంధరాయణాదులును సంతోషపరవశు
లై యుండఁ ఆసమయమున ఆకాశ వాణి యిట్లు, పలికెను:—
'ఓయి వత్సరాజా. కామదేవుఁడు నీకు కుమారుఁడుగా అవత
రించినాఁడు. ఇతనిపేరు ఇచట నరవాహనదత్తుఁడు. ఇతఁడు
త్వరలో సర్వవిద్యాధరరాజులకును చక్రవర్తియై ఒకదివ్య
కల్పము అతంద్రితగతిని ఏలుచుండును.' ఇట్లు పలికి వాణి విర
మింపఁగానే ఆకాశమునుండి పుష్పవర్షములు గురిసెను, దుండు
భులు మోగెను.

దేవతలయొక్క యీహర్షసూచనచేత వత్సరాజు
అధికాదరముతో పుత్రోత్సవము సలిపెను. ఆరాజమందిర
మందు వాయింపఁబడిన తూర్యనాదములు విద్యాధరులకు రాజ
జన్మమును చెప్పటకుంబోలె ఆకాశమున వ్యాపించుచుండెను.
మేడలకొనల నెత్తిన యెట్టజెండాలు గాలికి కదలుచున్నవై
ఉత్సవముగో నొకదానిపై నొకటి సిందూరంపుబుక్కా చల్లు
కొను చున్న ట్లుండెను. ఎల్లయెడల నృత్యముసేయుచున్న
వారాంగనలు కామదేవుఁడు సాంగుఁ డై సంతోషముచేత
భూమికి వచ్చి నర్తించుచున్న సురాంగనలలో యన నెసంగిరి.
ఉత్సవాసక్తుఁడై రాజిచ్చిన నవవస్త్రాభరణములచే పుర మెల్ల
నగరితో సమవిభవము గలదిగా నుండెను. ఆసమయమందు
అనుజీవుల కందఱకును రాజు అర్థములను వర్షించుచుండ

బొక్కసమున తప్ప మఱియొక్కడను రిక్తత గలుగ దాయెను. అప్పుడు సామంతాంతఃపురాంగన లెల్ల మంగల్యపూర్వలును స్వాచారదక్షిణలును నర్తితాపరలును సప్రాభృతోత్తరలును సురక్షకాధిష్ఠితలును ప్రస్ఫుతాతోద్యనిర్హాదలునుఁ బ్రత్యక్షమైన సర్వదిక్కులుంబోలె నేతెంచిరి. అచట నాసమయమందు చేష్ట యెల్ల నృత్తముగాను, వచన మెల్ల పూర్ణపాత్రముగాను, వ్యవహార మెల్ల త్యాగముగాను, జను లెల్ల బుక్కాగాను, భూమి యెల్ల చారణులుగాను, పురి యెల్ల ఆనందముగాను ఉండెను. ఈ ప్రకారము మహోత్సవము అనేకదినములు జరిగి పోరుల మనోరథములతోఁ గూడ పూర్ణ మయినది.

రాజకుమారుఁడు తండ్రిచేత దివ్యవాణ్యాదేశానుసారముగా నరవాహనదత్తుఁ డని కృతనామధేయుఁడై ప్రతిపచ్చంద్రుఁడుం బోలె వృద్ధిపొందుచుండెను. నిగనిగ వెలుంగు నఖి కాంతులతో ఆశిశువు పెట్టుచున్న ఒకటిరెండు తప్పటడుగులు కనియు, మొలకదంతముల కిరణములతోడి ముద్దుమాటలను ఒకటి రెంటిని వినియు, తండ్రి సంతోషము పొందెను.

మంత్రులు శిశువునకు రాజపుత్రునికి శిశువులను తమ తనయులను రాజహృదయానందకులను సమర్పించిరి. యశాగంధ రాయణుఁడు మరుభూతిని, రుమణ్వంతుఁడు హరిశిఖుని, ఇత్య కుఁడు గోముఖుని, వసంతకుఁడు తపంతకుని ఇచ్చిరి. పౌరోహితుఁడు శాంతికరుఁడు అన్న కుమారులను పింగళికయొక్క కవ

లను శాంతిసోముని వై శ్వానరుని అర్పించెను. ఆసమయమందు
 ఆకాశమందు దేవతలు నాందీనాదములు చేసి పుష్పవృష్టి
 గురిసిరి. రాజు మహిషీసమేతుఁడై సంతోషించి ఆసచివ
 సుతులను సత్కరించెను. బాల్యమందే అభిమతు లయిన యా
 యాటుగురతోను సదా కూడుకొన్నవాఁడై నరవాహన
 దత్తుఁడు మహాదయ హేతుభూతగుణయుక్తుఁడో యన నొప్పు
 ముండెను. ఒకరిచేతనుండి యొకరుగా రాజు లెల్ల స్త్రీతి ప్రవణ
 కునస్కులై ఎత్తుకొనుచుండ క్రీడాహాస్యములచేత హాసిత
 పదనుఁడైన యా బాలుని సాదరముగా చూచుచు ఆనంద
 మగ్నుఁడై వత్సరాజు దినములు గడపుచుండెను.